

Jon

Jontä Jesu uwä Anutu täño nanaki yän niwojärekta manbiñam ño kudän täñkuk

Jesu u Anutu täño Manbiñam

¹* Manbiñam U mebäri-ken-inik yäput penpäñ it yäpmäñ äbukotä itak. Uwä Anutu-kät itkumänopäñ u ini-tägän Anutu. ² U yäput penpäñ Anutu-kät it yäpmäñ äbukotä itak. ³* Manbiñam U Anutu-kät ket kubägän täñpäñ imaka kuduptagän pewän ahänkuñ. Ukät nämowä imaka kubä nämö ahäwän. ⁴* Uwä irit täño mähemi unitä ämawebeta penyänëñ yämik täyak. ⁵* Täñpäkañ penyänëki unitä bipmäñ urani-ken penyänëñirän bipmäñ uranitä penyänëk u döpän kumna yänkañ täñpäñ wak täkañ.

Ämatä Jesu not nämö täñ iminikuñ

⁶⁻⁷* Äma kubä wäpi Jon. Unitä penyänëk unitäño manbiñam yänhäñirän nadänpäñ ämawebe kuduptagän nadäkinik täneñta Anututä iniñ kireñkuk. ⁸* Jon ini uwä penyänëk mähemi nämö. U penyänëk mähemi täño manbiñam yänhäkta äbuk. ⁹* Täñpäkañ penyänëk mähemi bureni uwä ämawebe

* **1:1:** Jon 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17;
Hib 1:2 * **1:4:** Jon 5:26 * **1:5:** Jon 3:19 * **1:6-7:** Mat 3:1;
Luk 1:13-17,76 * **1:8:** Jon 1:20 * **1:9:** Jon 8:12; 1Jo 2:8

komeni komeni penyäñeñ yämik täyak unitä kome terak ahäkta keräp tañkuk.

10* Eruk penyäñek uwä komen ämawebe bämopiken ahänpäñ itkuk. Täñpäkañ ämawebe u initägän pewän ahäñkuñopäñ ämawebe uwä mebärini nämo kañpäñ nadäñkuñ. 11 Ini äbotken ahäñkuko upäñkañ äbot unitä not nämo täñ imiñkuñ. 12* Täñ, ämawebe ätu not täñ imiñpäñ nadäkinik täñ imiñkuño unita Anutu täño äperiye nanak itneñta kädet peñ yämiñkuk. 13* Täñpäkañ äperiye nanak ahäñkuño uwä ämatä ahäk takamäñ ude nämo ahäwani. Ba nädapitä nanak ahäkta epän täktäk kädet-ken nämo ahäwani. Uwä Anututä initägän bäyañ yepmañpani.

14* Eruk, Manbiñam u äma äworeñpäñ bämopninken ahänpäñ ninkät penta it täñkumäñonik. Ahänpäñ irirän wäpi biñam kehäromi nitek kañpäñ nadäñkumäñ. Uwä Anutu täño nanakinik kubägän unita wäpi biñam u yäpuk. Uwä orakorak mähemmi ba man bureni täño mähemmi ahänpäñ irirän kañpäñ nadäñkumäñ. 15* Täñpäkañ äma unitäño mebärini Jontä gera terak ñode yäñahäñkuk; Näk äma unita ñode täwerat; Näkä jukun ahäñkuro upäñkañ äma u näk närepmitak. Imata, näk nämo ahäñjira äma u it yäpmäñ äbukotä itak yäñ yäñkuk.

16* Bureni! Manbiñam uwä orakorak mähemmi. Unita nin kuduptagän imaka imaka gäripi nitek

* **1:10:** Jon 1:3, 17:25 * **1:12:** Gal 3:26 * **1:13:** Jon 3:3-6; Jem 1:18; 1Pi 1:23 * **1:14:** Ais 60:1-2; Gal 4:4; Plp 2:7; Hib 2:14; Luk 9:32; Jon 2:11 * **1:15:** Jon 1:27,30; Mat 3:11 * **1:16:** Kol 2:10

unitä käwut-ken nanik iron wari wari täñ nimik täyak. ¹⁷ * Täñpäkañ bian Anututä Moses kerit terak бага man peñ niniñkuk. Täñ, orakorak ba man bureni uwä Jesu Kristoken naniktä ahäñ niniñkuñ. ¹⁸ * Ba ugän nämo. Äma kubätä Anutu nämoinik kañkuk. Upäñkañ Anutu täño nanaki bureni kubä-tägän nani dubini-ken it täyak unitä äpäñpäñ Anutu täño mebäri kwawak pewän ahäñ niniñkuk.

Jontä iniken mebäri yäwetkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Täñpäkañ Jerusalem yotpärare-ken nanik Juda äma ekäni ekänitä bämop ämakät kudupi eni täño watä äma ätu yäniñ kireñpewä Jonken kuñkuñ. Päñku Jon ñode iwet yabäñkuñ; Gäk netä? ²⁰ * Yäwäwä Jontä mebärini käbop kubä nämo peñpäñ ñode yäñahäñpäñ yäwetkuk; Näk Kristo, Anututä bian iwoyäwani u nämo! ²¹ * Yäwänä iwetkuñ; Etäñ, gäk netä? Gäk Elaija ba? Yäwäwä yäwetkuk; Näk u nämo! yäk. Yäwänä iwetkuñ; A, Gäk profet, Anututä api taniñ kirewet yäñ yäñkuko u? Yäwäwä yäwetkuk; Näk profet u nämo yäk. ²² Jontä ude yäwänä iwetkuñ; Eruk bureni niwet! Gäk netä? Päñku äma niwet-pewä äbämäño u jide yäwetnayäñ?

²³ * Ude yäwäwä Jontä profet biani wäpi Aisaia u meni-ken yäpmäñpäñ ñode yäwetkuk; Näk äma kubä, kome jopi-ken itkañ gera ñode yäñ irani;

* **1:17:** Kis 34:28; Rom 6:14, 10:4 * **1:18:** Kis 33:20; Jon 6:46;
 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mat 11:27 * **1:20:** Jon 3:28 * **1:21:** Lo
 18:15,18; Mat 11:14; Jon 6:14, 7:40 * **1:23:** Ais 40:3

Ekäni täño kädet täwitpäñ kañ yäpä-siwonṭaṅ imut!
yäk. *Ais 40:3*

24-25 * Täñpäkañ äma Jonken äbuño uwä äma Parisi äma ätu bok itkuño unitä äneñi iwet yabäkğän täñpäñ yäñkuñ; Näk Kristo nämo, Näk Elaija nämo ba Näk profet nämo yäñ niwetan upäñkañ imata äma ume ärut yämik täyan? 26 Yäwäwä Jontä ñode yäwetkuk; Näkä äma umegän ärut yämik täyat. Upäñkañ äma kubä bämopjin-ken itak ño, u inä nämo kañpäñ nadäk täkañ yäk. 27 * Äma uwä mäden näwatta yäwani. Upäñkañ näk närepmitpäñ intäjukun it namitak unita äpani näk ñodewanitä u dubini-ken itnañi nämo.

28 * Imaka ahäñkuko u Betani yotpärare, Jodan ume udude käda täñkuñ. Jontä kome uken itkañ ämawebe ume ärut yämik täñkuk.

Jontä Jesu täño mebäri yäwetkuk

29 * Patkuño yäñewänä Jesu Jonken kuñirän bankentä kañkañ Jontä ämawebe ñode yäwetkuk; Udu kawut! yäk. Anutu täño tom bätaki äbatak! Ämawebe komeni komeni täño momi u äma uterak äronjirän kotatak. 30 * Äma unita ñode täwerat; Mäden äbatak unitä näk närepmitpäñ intäjukun it namitak. Imata, äma u näk nämo ahäñjira it yäpmäñ äbukotä itak yäñ täwerat. 31 Täñpäñ näkña imaka, äma u nämo kañkut. Upäñkañ Isrel ämawebe intä äma unitäño mebäri kämi nadäkta näk intäjukun äbä ume ärut tamik täñkut.

* **1:24-25:** Mat 21:25; Jon 1:33 * **1:27:** Jon 1:15; Apos 13:25

* **1:28:** Mat 3:6; Jon 10:40 * **1:29:** Ais 53:6-7; Jon 1:40; 1Pi

1:18-19 * **1:30:** Jon 1:15

32 * Jontä ude yänpän yäwetgän täŋkuk; Näk bian Munapiktä känaräm ude äpänkaŋ uterak maŋitpän irirän kaŋkut yäk. 33 * Täŋpäkaŋ näkŋa bian Kristo nämo käwa täreŋirä Anutu, ume ärut yämik-yämik epän yän namiŋkuko ugän ŋode näwetkuk; Munapiktä äpä gwäki terak irirän api käwen yäk. Äma unitä ämawebe Munapikpän api uwäktän yämek yän näwetkuk. 34 * Näwetkuko udegän kaŋkuro unita ŋode yänahänpän täwet täyat; Äma uwä Anutu täŋo nanaki bureni-inik.

Äma ätutä Jesu kaŋ-ahänkuŋ

35-36 * Patkuŋo yänewänä Jon-kät iniken iwaräntäki yarä kome ini ugän irirä Jesutä äbämaŋ yärepmitpeŋ kuŋirän kaŋpän iwaräntäki yarä u yäwetkuk; Eruk kawun! Anutu täŋo tom bätaki kuyak u yäk. 37 Yäwerirän yarä u man u nadänpän Jon teŋpeŋ mädegän Jesu iwatkumän. 38 Iwarirän Jesutä äyänutpän yabänpän yänkuk; Ek imata äbäkamän? Yäwänä iwetkumän; Yäwoŋärewani äma! Gäk eŋi de it täyan? (Yäwoŋärewani äma u iniken man terak Rabai yän iwetkumän.) 39 Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Äbänkaŋ kawun! yäk. Yäwänä yarä uwä iwatkumän. Eruk 4'kirok bipäda eŋiken ahänpän kaŋpänä kepma ugän Jesutä it täŋkuk-ken ugän penta itkuŋ.

40 * Äma yarä, Jon täŋo man nadänpän Jesu iwatkumäno u kubä wäpi Andru, Saimon-Pita unitäŋo monäni u. 41 * Eruk Andru u bäräŋeŋ

* **1:32:** Mat 3:16 * **1:33:** Luk 3:2-3 * **1:34:** Mat 3:17, 17:5; Mat 27:54 * **1:35-36:** Jon 1:29 * **1:40:** Mat 4:18-20 * **1:41:** 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jon 4:25

pänku tuäni Saimon ahän iminpäñ iwetkuk; Nek Mesaia käkämäk yäk. (Mesaia u mebäri Kristo, Anututä iwoyäwani.) ⁴²* Ude yänpäñ Andru u tuäni Saimon yänjikñat yäpmäñ Jesuken kuñkuk. Kuñjirän Jesutä Saimon kañpäñ iwetkuk; Gäk Saimon, Jon täño nanaki. Upänkañ gäk wäpka Kefas yän gäwetat yäk. (Kefas u ninin man terak mobä.)

⁴³* Eruk, patkuño yänewänä Jesu Galili komeken kwa yänpäñä äma kubä wäpi Filip kañ-ahänpäñ iwetkuk; Gäk näwat! yäk. ⁴⁴ Filip uwä Andru kenta Pita täño yotpärare wäpi Betsaida, u nanik.

⁴⁵* Eruk, Filiptä noripak kubä wäpi Nataniel kañ-ahänpäñ iwetkuk; Mosestä бага man terak kudän täwani, ba profet ätutä kudän täñpäñ Äma kubä api ahäwek yän yäwani ukeno nadätan? Nin äma u kañ-ahäkamäñ. Uwä Jesu, Josep täño nanaki, Nasaret yotpärare-ken nanik u yäk.

⁴⁶* Iweränä Natanieltä man kowata ñode iwetkuk; Kome täpuri Nasaret udewani-ken nanik imaka täga kubä täga ahäwek? Nämoinik! Ude yäwänä Filiptä iwetkuk; Pänku ka! yäk.

⁴⁷ Ude iweränä Natanieltä päñku Jesuken ahänjirän kañpäñ Jesutä yänkuk; Äma ñowä Isrel äma mebäri kubä yäk. Bänepi-ken jopman kubä nämö itak. ⁴⁸* Ude yänjirän Natanieltä Jesu iwetkuk; Gäk jide täñpäñ näka nadätan? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Filiptä näka nämö gäwerirän wama äyünken iriri gabät yäk. ⁴⁹* Yäwänä Natanieltä ñode iwetkuk;

* **1:42:** Mat 16:18; Mak 3:16 * **1:43:** Mat 8:22; Mak 2:14

* **1:45:** Lo 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 * **1:46:** Jon

7:41,52 * **1:48:** Sam 32:2 * **1:49:** Mat 14:33, 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11

Yäke! Yäwoŋärewani äma, gäk Anutu täŋo nanaki, Isrel äma nintäŋo intäjukun äma yäk. ⁵⁰ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wama mebäri-ken iriri gabät yäŋ gäwerapän nadän namikinik täyan? Nadätan, kaŋpäŋ nadäk täyan ŋo täpuri yäk. Kämi, imaka bureni pähap ahäŋirä api kaŋ yäpmän kwen yäk. ⁵¹ * Ude yänpäŋ äma päke u ŋode yäwetkuk; Näk bureni ŋode täwera nadäwut; In kunum aŋerirän Anutu täŋo aŋeroniyetä Äma Bureni-inik terak aroŋkaŋ äpäk täŋirä api yabäneŋ yäk.

2

Jesu kudän kudupi yäput penjuk

¹ * Kepma yarä tärenirän Galili kome, yotpärare kubä wäpi Kana uken yanäpi yarä keräntäk täŋirän äŋnak-äŋnak täŋkuŋ. Jesu täŋo miŋi imaka, penta itkaŋ äŋnaŋkuŋ. ² Täŋpäŋ äŋnak-äŋnak täŋo mähemitä Jesu-kät iwaräntäkiyeta yänpewän äbäkaŋ bok itpäŋ naŋkuŋ. ³ Näŋtäko wain ume paoränkaŋ miŋitä Jesu iwetkuk; E, wain ume paotak yäk. ⁴ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata peŋ näwetan? Näkŋo kadäni nämo ahätak yäk. ⁵ * Ude yäwänä Jesu täŋo miŋitä eŋi unitäŋo epän watä äma yäwetkuk; Imaka kubäta täwerirän udegän kaŋ täŋput yäk.

⁶ * Täŋpäkaŋ eŋi uken ume käbot mobäpäŋ täŋpani taŋi-inik 6 ude itkuŋ. Käbot kubä uken ume gwereno uwä 100 litas ude bumik täŋpek. Juda ämatä бага man iwatkaŋ ume ärutna yänpäŋ

* **1:51:** Stt 28:12 * **2:1:** Jon 1:43 * **2:4:** Mat 12:48; Jon 19:26
 * **2:5:** Jon 7:30, 8:20 * **2:6:** Mak 7:3-4

ume kăbot udewani-ken gwerani. ⁷ Eruk Jesută epăn wată äma yăwetkuk; Kăbot ŋo gănaŋ ume piwă tokŋewut yăk. Yăwănă udegăn tănkuŋ. ⁸ Ude tănŋpăwă yăwetkuk; Eruk, kăbot-ken nanik ume ätu gwet pănku äŋnak-äŋnak mähemita imut yăk. Ude yăwănă udegăn tănkuŋ. ⁹ Tănkaŋ äŋnak-äŋnak mähemi uwă ume u naŋ yabăwăn wain ume tănkuŋ. Wain ume u Jesută tănŋpewăn ahăŋkuŋ yăŋ nămo nadăŋkuŋ. (Upănkaŋ eŋi epăn wată äma u ini nadăŋkuŋ.) Mähemi uwă ume naŋpăŋ-nadăŋkaŋ yanăpi kerăntăk tănkuŋmăno u äpita yăŋpewăn äbuk. ¹⁰ Yăŋpewăn äbănă iwetkuk; E! yăk. Äma ätută äŋnak-äŋnakken wain ume gărĭpi nĭkek ŋodewaniwă intăjukun piŋ yămik tăkaŋ yăk. Tănŋpăŋ ämawebetă năŋtăŋgăn tănkuŋ tănŋpăŋ wain ume gărĭpi nămo upăŋ yămik tăkaŋ yăk. Ude tăk tăkaŋ upănkaŋ găhă wain ume gărĭpi nĭkek ŋowă kăbop pewi irakopăŋ paot-paotta pewi ahătak yăk.

¹¹ * Jesu kudăn kudupi intăjukun uwă Galili kome Kana yotpărare-ken tănkuŋ. Kadăni uken Jesu kehăromini ba wăpi biŋam kwawak pewăn ahăŋĭrăn iwarăntăkiyetă kaŋpăŋ nadăkinik tăn ĩmiŋkuŋ.

Kudupi eŋi u kudupi kaŋ ĩrăn

Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹² * Tănŋpăkaŋ Kana yotpărare penŋeŋ Jesu ini ba miŋi noriye-kăt, iwarăntăkiye penta Kape-neam yotpărareken kuŋkuŋ. Pănku uken kepma yarăgăn itkuŋ. ¹³ * Itkaŋ Juda tăŋo orekirit kadăni

* **2:11:** Luk 9:32; Jon 1:14, 4:54; Jon 11:40 * **2:12:** Mat 4:13

* **2:13:** Kis 12:1-27; Jon 6:4, 11:55

kubä wäpi Pasova u keräp taŋkuko unita Jesu Jerusalem äronjuk. ¹⁴ Päro kudupi eni moräki-ken yabänjuk; Äma ätuwä Anututa gupe kábäni niked ijin imikta sipsip, bulimakau, barak namiŋ-gamiŋ täjit monen imaka, namiŋ-gamiŋ täj irirä. ¹⁵ Ude täj irirä Jesutä yabänpän yen yäpmänkan irin utpän äma u ba tom bok däpmänpän yawat kirenpewän äpämaŋ kuŋkuŋ. Äpämaŋ kuŋirä monen käbot yäpmän äreyän tänpän kuŋkuŋ. ¹⁶ * Tänpän äma barak suwaŋ itkuŋo u ñode yäwetkuk; Imaka ño yäpmän kut! yäk. In mäyäkjin nämo! Nana täño kudupi eniken imaka jopi ño täjirä tuŋum eni nämo tänpök yäk. ¹⁷ * Jesutä ude täjirän iwaräntäkiyetä man kubä Anutu täño man ñode kudän täwani u juku piŋkuŋ; Gäkño eni säkgämän irekta bänepna kädäp ijik täyak.

¹⁸ Jesutä ude täjirän kanpän Juda äma ekäni ekänitä kokwawak nadänkan iwetkuŋ; Netä gäweränpän ude täyan? Gäk ude täkta kehäromi pat gamitak yän nadäkta kudän kudupi kubä niwoŋärewi këna! yäk. ¹⁹ * Yäwäwä yäwetkuk; Intä kudupi eni ño kwiräkan näkä edap yaräkubätagän tänpän äneji api täj morewet yäk. ²⁰ Ude yäwänä yänkuŋ; Wa! Oranijetä kudupi eni ño obaŋ 46 ude täj yäpmän äronjtängän täj morenkuŋ! Upänkan gäkä edap yaräkubätagän täj morekta yäyan? yän iwetkuŋ. ²¹ * Jesutä iniken gupita juku piŋkan kudupi eni terak yänjuk. ²² * Tänpäkan mäden, Jesutä kumänpän akuŋirän iwaräntäkiyetä

* **2:16:** Luk 2:49 * **2:17:** Sam 69:9 * **2:19:** Mat 21:23, 26:61;
 Mat 27:40; Apos 6:14 * **2:21:** 1Ko 6:19 * **2:22:** Luk 24:6-8;
 Jon 12:16, 14:26

man u nadäwä tumbun. Nadäwä tumbäpäñ man Jesutä yänkuko u ba Anutu täño man kudän täwani u nadäwä bureni täñkuñ.

²³ * Täñpäkañ Jesu Pasova orekirit kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken itkañ kudän kudupi mäyap täñkuk. Täñirän äma mäyaptä nadäkinik täñ imiñkuñ. ²⁴ Upäñkañ äma kudup täño bänepi yabäñpäñ-nadäwani unita mebärini kudup nämo yäñahäñpäñ yäwetkuk. ²⁵ * Imata, Jesu ini uwä äma bänepi yabäñpäñ-nadäk täñpani unita äma bänepi-ken jide pätak u kudup yabäñpäñ-nadäñkuk. Uwä bänep kakkak mähemi unita kubätä iwetnañi nämo.

3

Nikodemus täño manbiñam

¹ * Kome uken Parisi äma kubä wäpi Nikodemus. Nikodemus uwä Juda äma ekäni kubä. ² * Eruk bipani kubä Nikodemus päñku Jesu ahäñ imiñpäñ iwetkuk; Yäwoñärewani äma, gäk yäñpäñ-yäwoñärek äma Anutu-ken naniktä äbun yäñ nadäkamäñ. Anutu-ken naniktä nämo äbun yäwänäku kudän kudupi täk täyan u täga nämo täk täyen yäk.

³ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Äma kubätä ahäk-ahäk kodaki nämo ahäwayäñ täko uwä Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat epän kehäromi täk täyak unitäño mebärini täga nämo kañpäñ nadäwän tärewek. ⁴ Jesutä ude yäwänä Nikodemus kikäñutpäñ iwetkuk; Ude nämo!

* **2:23:** Jon 7:31 * **2:25:** Mak 2:8 * **3:1:** Jon 7:50, 19:39
 * **3:2:** Mat 22:16; Jon 9:16 * **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23

Äma tågawanitã jide tãnpãŋ nanak paki ude äneŋi äworewek? Äma kubätã nanak paki äworenpãŋ miŋi koki gãnaŋ ahãwãnkaŋ äneŋi miŋitã täga bãyanãŋi nãmo! yãk.

⁵ * Yãwãnã Jesutã iwetkuk; Nãk bureni gãwetat. Äma kubätã ume terak ba Munapik terak äneŋi kodaki nãmo ahãwayãŋ täko uwã Anututã intãjukun itkaŋ nãmo api kaŋiwarek. ⁶ * Äma miŋi koki gãnaŋ ahãwani uwã kome tãŋo nadãk-nadãk uterakgãn kuŋat täkaŋ. Tãŋ, Kudupi Munapiktã äma kubã tãŋo nadãk-nadãki tãŋkodak täwayãŋ täko uwã Munapiktã iniken nadãk-nadãk terak api kuŋarek. ⁷ Nãk kodaki ahãwen yãŋ gãwetat u nadãnpãŋ nãmo kikuŋuren. ⁸ * Ahãkahãk kodaki Munapiktã pewãn ahãk täkaŋ uwã mãnit ude bumik. Mãnit uwã iniken gãrip terak piãk täyak. Imaka imaka yepmãŋit tãŋirãn yabãk täkamãŋ, upãŋkaŋ de ahãŋkaŋã de pãŋku paotak yãŋ nãmo kak täkamãŋ. Tãŋpãkaŋ Munapik udegãn, ini uwã kwawak nãmo kak täkamãŋ. Upãŋkaŋ äma Munapik tãŋo irit kodaki nitek uterak Munapik tãŋo piãni ahãŋirãn kak täkamãŋ yãk.

⁹ Jesutã ude yãwãnã Nikodemustã iwetkuk; Yãkai! Nãk jide tãnpãŋ unitãŋo mebãri nadãwa täreneŋ? ¹⁰ Yãwãnã Jesutã iwetkuk; Gãk Juda tãŋo yãŋpãŋ-yãwoŋãrek äma ŋonitã man ŋonita imata tãŋguŋ täyan? ¹¹ * Nãk bureni gãwera; Imaka nadãk täkamãŋ ba kaŋpãŋ nadãk tãk täkamãŋ udegãn Juda äma in täwetpãŋ täwoŋãrek tãk täkamãŋ. Upãŋkaŋ

* **3:5:** Ese 36:25-27; Tai 3:5 * **3:6:** Sam 51:5; Jon 1:13 * **3:8:** Sav 11:5 * **3:11:** Jon 3:32, 8:26

in nintäŋo manta bitnäk täkaŋ. ¹²* Imaka komen äma terak ahäk täkaŋ unita täwerira nadäwä bureni nämo täk täkaŋ unita imaka kunum gänaŋ ahäk täkaŋ unita täwerawä jide täŋpän nadäwä bureni täŋpek? ¹³* Kome terak nanik äma kubätä kunum gänaŋ nämo äronkuko unita kunum gänaŋ ahäk täkaŋ uwä äma kubä-tägän yabänpän-nadäk täyak. Uwä Äma Bureni-inik, kunum gänaŋ nanik äpuko u kubä unitägän kunum täŋo mebäri nadatak.

¹⁴* Mosestä bian-inik kome jopi-ken gämok jikontä yokut iwat yäpmän äronpän ämawebe injamiken kwawak peŋkuko udegän Äma Bureni-inik uwä yäpmän äro punin kwawak pekta yäwani. ¹⁵* Ude täŋirä äma kubätä Äma Bureni-inik unitä täga täŋkentän namek yän nadäkinik ude täŋpayän täko uwä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek. ¹⁶* Anututä komen ämawebeta nadän yämik-inikinik täŋkuko unita nanaki tepi kubägän u tewän äpuk. Ude täŋkuko unita ämatä u nadän iminpän kuŋatnayän täkaŋ uwä paot-inik nämo api täneŋ. Nämo, u irit kehäromi api kaŋ-ahäneŋ. ¹⁷* Anutu uwä Nanakna komen ämawebe manken kaŋ yepmanpän yänpän nämo tewän äpuk. Nämo, u komen ämawebe yäpän tägakta yänpän nanaki kubägän-inik uwä iniŋ kireŋkuk. ¹⁸* Unita äma kubätä Anutu täŋo nanaki u nadän imikinik täŋpayän täko uwä manken itta biŋam nämo. Täŋ, äma kubätä nadän imikinik nämo täŋpayän täko uwä manken itta biŋam.

* **3:12:** Luk 22:67 * **3:13:** Snd 30:4; Rom 10:6 * **3:14:** Nam 21:9; Jon 8:28, 12:32 * **3:15:** Jon 20:31 * **3:16:** Jon 3:36, 10:28; Rom 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10 * **3:17:** Luk 19:10; Jon 5:22, 12:47; Apos 17:31 * **3:18:** Jon 3:36, 5:24

Imata, nadäkiniki Anutu täño Nanaki kubägan unita nämo täk täyak unita.

19-20 * * Manken irit täño mebäri ñode pätak; Penyänjek pähap Anutu-ken naniktä kome terak ño äpätak. Upänkañ komen äma kuñat-kuñari waki unita penyänjekta bitnäñkañ bipmäñ uranita gäripi nadäk täkañ. Kädet wakini täño mebäri kwawak pewä ahäktä umuntak täkañ unita penyänjek gänañ nämo ärok täkañ. ²¹ Täñ, äma kubätä kädet bureni iwarayän täko uwä penyänjek u gänañ itta nämo api bitnäwek. Nämo, äma udewanitä penyänjek gänañ irirä ämawebe ätutä ñode api yabänpäñ-nadäneñ; Bureni! Äma unitäño täktäki uwä Anutu täño mangän iwatpäñ täk täkañ yän api nadäneñ.

Jontä Jesu täño mebäri yänkwawa täñkuk

²² * Jesutä man ude yän paotpänjä iwaräntäkiye yämagut yäpmän Jerusalem yotpärare penpen Judia gägäni käda kuñkuñ. Pänku itkañ ämawebe ume ärut yämiñ itkuk. ²³ Ude täñ irirän kadäni ugän Jon imaka, kome kubäken ämawebe ärut yämiñ itkuk. Aenon kome, Salim yotpärare dubini-ken uken täñkuk, ume täñ kubä u itkuko unita. ²⁴ * (Kadäni uken Jon komi eniken nämo tenjä epän u täñkuk.)

²⁵ Täñpäkañ Juda äma ekäni kubätä äbänpäñ Jon täño iwaräntäkiye-kät Anutu inamiken kuräki itta ume ärutärut täño käderita man wärät-wärät täñkuñ. ²⁶ * Ude täñkañ Jon täño iwaräntäkiyetä kuñpäñ Jon ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, äma gäkkät Jodan udude käda itkañ unitäño mebärini

* **3:19-20:** Jon 1:5,9, 8:12 * **3:19-20:** Efe 5:11-13 * **3:22:** Jon 4:1-2 * **3:24:** Mat 4:12 * **3:26:** Jon 1:26-34

niwetkuno äma ukeŋo nadätan? Ämawebe mäyaptä äma uken kuŋirä ume ärut yämiŋ itak yäk.

27 * Ude yäwäwä Jontä yäwetkuk; Nadäkaŋ? Kunum mähemitä äma kubäkubäta epän nimik täyak. Nimiŋirän epän nininta biŋam nimani ugänpäŋ iwatpäŋ täk takamäŋ yäk. 28 * Näk ŋode täwetkuro upäŋ imata täŋguŋ täkaŋ? Näk näkŋata Kristo nämo yäŋ täwetkut. Näk Kristota kädet täwit imiktagän Anututä naniŋ kireŋkuk yäk. 29 * Jontä ude yäŋpäŋ ŋode yäwetgän täŋkuk; In ŋode nämo nadäkaŋ? Äma kubäta webe yäŋ imineŋo uwä webe uwä äma ukengän kwek. Täŋpäkaŋ äma unitäŋo noripakitä biŋam nadäŋpäŋ täŋkentäŋ imiŋpäŋ bänep täga pähap nadäŋ imek. Eruk, näk äma unitäŋo noripaki ude. Ämawebetä notnapak Jesu ukengän kukaŋ unita bänep täga nadäŋ imitat. 30 Unita näk ŋode nadätat; Notnapak täŋo wäpitä äroŋirän näkŋo wäpnatä kaŋ äpäŋ yäk.

Äma kubä kunum gänaŋ naniktä äpuk

31 * Jontä ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma kunum gänaŋ naniktä äpuko uwä äma kuduptagän yärepmitpäŋ intäjukun-inik itak. Täŋpäkaŋ nähä komen äma. Näk imaka imaka kome terak itkaŋ unitäŋo mebärigän nadäwa tärekaŋ. Täŋ, äma kunum gänaŋ naniktä äpuko unitä uyaku imaka kuduptagän nadäwän tärekaŋ. 32 * Äma unitä imaka kaŋpäŋ nadäk täyak udegän yäŋahäk täyak. Upäŋkaŋ ämatä u nadäkta bitnäk täkaŋ. 33 Täŋ,

* **3:27:** Jon 19:11; 1Ko 4:7; Hib 5:4 * **3:28:** Jon 1:20,23; Mat 11:10 * **3:29:** Mat 9:15 * **3:31:** Jon 8:23; 1Jo 4:5 * **3:32:** Jon 3:11

äma kubätä man u nadänpäj buramiwayäj täko unitäno nadäk-nadäki-ken nede pätak; Anutu u imaka bureniğän täk täyak ba yäk täyak. ³⁴* Imata, äma Anututä ini tewän äpuko u Anutu täno man yänjahäk täyak. Anututä ini unita Munapik täno kehäromi toknejek-inik peñ iminjkuk.

³⁵* Tänpäkañ Nani uwä Nanakita gäripi-inik nadänpäj kome terak ba kunum gänañ imaka imaka kuduptagän täno mähemi pähap tenjkuk. ³⁶* Unita äma kubätä Nanaki unita nadäj imikinik tänpayäj täko uwä irit kehäromi niked api irek. Upänkañ äma kubätä Nanaki täno man nämo buramiwayäj täko uwä irit kehäromi nämoinik api kañ-ahäwek. Nämo, Anutu täno kokwawaktä äma udewani terak pen api it yäpmäj ärowek yäk.

4

Jesu Samaria webe kubäkät man yänkumän

¹* Kadäni uken Parisi ämatä manbinjam nede nadänkuñ; Jesu uwä ämawebe mäyap ume ärut yämik täyak, Jontä täk tänkuko u irepmitpäñ täyak. ²(Täj bureni uwä Jesu ini ämawebe ume nämo ärut yäminjkuk. Iwaräntäkiye yäwerän unitä ärut yämik täñkuñ.) Tänpäkañ Jesutä Parisi äma Jesu epän ude täyak yäj yänpäñ-nadäk täñkuño manbinjam u nadänjkuk. ³Manbinjam u nadänpäj Judia kome u peñpeñ Galili komeken äneñi äyänutpeñ kuñjkuk. ⁴Galili kädet u iwat yäpmäj kuñtängän Samaria kome kända ahänjkuk. ⁵* Kuñtängän Samaria

* **3:34:** Jon 1:32 * **3:35:** Mat 11:27; Jon 5:20, 10:17 * **3:36:**
Jon 3:16-18; 1Jo 5:12; Luk 3:7 * **4:1:** Jon 3:22,26 * **4:5:** Luk
9:52; Stt 33:19; Jos 24:32

kome täño yotpärare täpuri kubä wäpi Sika uken ahänjuk. (Yotpärare u kome Jekoptä bian-inik nanaki Josepta iniñ kireñkuko u dubini-ken itkuk.)

⁶ Jesutä kädet käroni kuñtängän kepma bämopi täñirän gaña tañpäñ ume awañ Jekoptä bian-inik äneñpani u kañ-ahäñpäñ dubini-ken mañit itkuk.

⁷⁻⁸ Täñpäñ Jesu täño iwaräntäkiye ketem suwanayän yotpärare bämopi-ken kuñkuñopäñ Jesu inigän uken irirän Samaria nanik webe kubä ume gwerayän äbuk. Äbänirän Jesutä kañpäñ iwetkuk; Gäk ume ätu gwet nam yäk. ⁹ * Ume gwet nam yän iwerirän webe unitä kikuñutpäñ yänjuk; Gäk Juda ämatä näk Samaria webeken imata umeta yäyan? (Juda naniktä Samaria nanikkät not nämo täñpeñ kuñat täñkuño unita webe unitä Jesu ude iwetkuk.)

¹⁰ * Webe unitä ude iwerirän Jesutä iwetkuk; Gäk Anutu täño iron täño mebäri nämo nadätan, ba umeta gäweraro näkño mebäri u imaka, nämo nadätan. Nadäwi tärewän yäwänaku, irit kehäromi täño umeta näwet yabäniri gamitet yäk. ¹¹ * Yäwänä webe unitä iwetkuk; Wanotna, irit kehäromi täño umeta yäyan u depäñ yäpen? Ume awañ ño käroni-inik unita ume gweranika nämo uwä jide täñpäñ gweren? ¹² * Nadätan? Oranin biani Jekoptä awañ käroni ño äneñjuk. Täñpäkañ ini ba äbekiye oraniye, yawakiye ume ñogänpäñ nañ yäpmäñ äbuñ yäk. Gäkä Jekop irepmiñpäñ ume kodaki kubä kañ-ahäwayän yäyan?

* **4:9:** Esr 4:1-5; Esr 9:1-10:44; Luk 9:52-53 * **4:10:** Jon 4:26

* **4:11:** Jon 7:37-38; Rev 21:6 * **4:12:** Jon 8:53

¹³ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äma ume ño nak täkañ uwä nañirä umeta pen yek täkañ. ¹⁴ * Upañkañ äma ätu ume näkä yäyat u yäma nänayäñ täño uwä umeta wari nämo api yeneñ. Ume uwä nañirä bänepi-ken ume dapuri ude ahänjirän äma uwä irit kehäromi nitek api itneñ yäk. ¹⁵ Jesutä ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Wära! Notnapak, ume yäyan u nami nañpäj umeta wari neneñtawä! Ba umeta ño äbäk täyat uwä kañ pewa! yäk.

¹⁶ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, gäk päñku äpka yäwi äbun yäk. ¹⁷ Yäwänä iwetkuk; Näk äpna nämo yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk äpna nämo yäj bureni näwetan. ¹⁸ Upañkañ gäk äpkaye 5 ude yäpmanñkañ yepmanñpi kuk täñkuño u. Täñkañ apiño äma bok it täkamän uwä äpka bureni nämo. Unita bureni näwetan yäk.

¹⁹ * Jesutä ude yäwänä webe unitä yäjku; Bureni! Gäk profet kubätä yäyan yäk. ²⁰ * E, pom itkamäk-ken ño oraniyetä Anutu iniñoret yäpmanñ äbuñ yäk. Täñ, Juda äma inä ñode niwet täkañ; Jerusalem komeken Ekäni wäpi iniñoret tänañi yäk. ²¹ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, gäwera nadä. Kadäni keräp tañjirän in pom ñoken ba Jerusalem yotpärare-ken Anutu Nan wari nämo api iniñ oretneñ. ²² * Nämo, Samaria ämawebe intä Anutu täño mebäri ket nämo nadänkañ iniñoret täkañ. Täñ, Juda ämawebe ninä mebäri nadäna täreñirä iniñoret täkamän. Nadätan? Anututa biñam täktäk kädet u Juda äbot bämopi-ken ahänjkuk.

* **4:14:** Jon 6:35 * **4:19:** Jon 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * **4:20:** Lo 12:5-14; Sam 122:1-5 * **4:22:** 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Rom 9:4-5

²³ Kadäni keräp tañirän Anutu iniñoret-oret kädet kodaki api ahäwek. Kadäni ugän kome uken ba uken täne yäj nadäwätäk nämo api täneñ. Nämoinik! Kadäni uken ämawebe Anutu bureni iniñ oretnayäj täño unitä ñode api täneñ; Nan täño man bureni iwatpäñ Kudupi Munapik täño kehäromi terak api iniñ oretneñ. Kädet u iwatta kadäni ahätäk uba. Anutu Nantä ämawebetä kädet ude iwatpäñ kañ naniñ orerut yäj gäripi nadäk täyak. ²⁴ * Nadätan? Anutu uwä äma ude nämo. Anutu ini munapik unita äma kubätä iniñ orerayäj täko uwä iniken nadäk terak täga nämo iniñ orerek. Nämoinik, man bureni-inik bänepiken parirän Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anutu iniñ orerek yäk.

²⁵ * Ude yäwänä webe unitä Jesu ñode iwetkuk; Ude käwep. Upänkañ näk ñode nadätat; Me-saia, Kristo yäj yäwani unitä ahäñpäñ imaka kudup niwetpäñ niwonärek api täñpek yäk. ²⁶ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Etäj, uwäku näk ñobayäj yäk. ²⁷ Ude iwerän täreñirän iwaräntäkiye äbuñ. Äbäñpäñ Jesu webe ukät man yäñpäñ-nadäk täñirän yabäñpäñ-nadäwätäk täñkuñ. Nadäwätäk täñkuñopäj imatäkenta iwetan, ba jideta iwetan yäj nämo iwet yabäñkuñ.

²⁸ Täñpäkañ webe u ume käbot kämän paräpen yotpärare-ken bäräneñ päñku ämawebe ñode yäwetkuk; ²⁹ In äbäñkañ äma kubäta kawut! yäk. Unitä kädet bian täñ yäpmäj äburo u yäñahäj moretak. U Kristo käwep! ³⁰ Yäweränkañ ämawebe

* **4:24:** 2Ko 3:17; Rom 12:1; Plp 3:3 * **4:25:** Jon 1:41 * **4:26:** Mak 14:61-62; Jon 9:37

yotpärare uken nanik Jesutä itkuk-ken ugän äbuñ.

³¹ Webe uwä kuñkuko yotpärare-ken irirän iwaräntäkiyetä äbäñpäñ Jesu peñ iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, ketem ätu näñä! yäk. ³² Ude yäwäwä Jesutä yäñkuk; Ude nämo! Näkño ketem mebäri kubä intä nämoinik nadäkañ u it namitak. ³³ Ude yäwän nadäñpäñ ini-tägän näwetgäwet ñode täñkuñ; Ima ketemta yäyak? Äma kubätä ketem ätu käwep imän nakta yäyak yäk. ³⁴ * Ude yäñirä Jesutä yäwetkuk; Näkño ketem bureni uwä ñode; Äma nepmañpäñ äpuro unitäño nadäk iwatta, ba epän man näwetkuko u täñpa tärekta gäripi nadätat yäk. ³⁵ * Täñpäkañ intä ñode nadäkañ; Ketem puget-puget kadäni nämo ahätak. Komepak 4 ude täreñirän uyaku ketem bureni täga api yäpne yäñ nadäkañ, ei yäñ? Upäñkañ epän pähap ño dapun ijiñpäñ ket yabäwut! Ketem bureni pugetta biñam täkañ. ³⁶ Äma ketem täñ-tägañirä pugerani u epän täño gwäki yäpmäñpäñ ketem puget itak. Ketem uwä irit kehäromita biñam puget peyak. Ude täñirän äma ketem piwani ukät ketem bureni pugerani yarä u bok oretoret täga tädeñ. ³⁷ Unita man kubä ñode yäk täkañ u bureni yäk täkañ; Äma kubätä ketem yeri piwekopäñ kubätä pugerek. ³⁸ Nadäkañ? In näkä ketem äma kubätä piwani u pugetta tepmañpa kuñkuñ. Ketem u intä nämo piñkuñ. Äma ätutä piñkuñopäñ intä pugetpäñ gwäki yäpmäk täkañ yäk.

Samaria ämawebe mäyaptä nadäkinik täñkuñ

* **4:34:** Jon 6:38, 17:4 * **4:35:** Luk 10:2

39 Tānpäkaŋ Samaria ämawebe yotpärare uken nanik mäyaptä Jesuta nadäŋ imikinik täŋkuŋ. Imata, webe ukeŋonitā biŋami ŋode yäweränpäŋ; Jesutä imaka bian täŋ yäpmäŋ äburo u kumän yäŋahäŋ moreŋkuk. 40 Biŋam u nadäŋkaŋ Jesuken kuŋpäŋ man kehäromi ŋode iwetkuŋ; Gäk kwentawä yäk. Ninkät ŋo kaŋ it täna. Iweräwä Jesutä mani buramiŋpäŋ kome uken kepma yarä itkuk. 41 U itkaŋ manbiŋam ätu yäwerirän nadäŋpäŋ äma mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. 42 * Ude täŋpäŋ webe ukeŋo iwetkuŋ; Pengän mani biŋam niwetkuno u nadäŋpäŋ nadäkinik jop täŋkumäŋ yäk. Upäŋkaŋ apiŋowä ini-tägän dubinin-ken äbä yäŋahäŋjirän kaŋpäŋ nadäkinik täkamäŋ. Apiŋo bureni kaŋpäŋ nadäkamäŋ; Äma ŋowä ämawebe komeŋi komeŋi waki keriken nanikpäŋ yäpmäkta biŋam iwoyäwani bureni yäk.

Jesutä äma ekäni kubä täŋo nanaki yäpän tägaŋkuk

43* Eruk kepma yarä irän täreŋjirän Jesu Samaria kome u peŋpeŋ Galili komeken kuŋkuk. 44* (Bian Jesutä ini kome unita yäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Profet uwä ini kome kujat-ken wäpi biŋam nämo itak.) 45* Eruk, kumaŋ päŋku Galili komeken ähäŋjirän ämawebe uken naniktä not täŋ imiŋpäŋ iniŋ oretkuŋ. Jerusalem yotpärare, Pasova kadäni-ken Jesutä imaka imaka bureniŋän täŋjirän kaŋkuŋo unita Jesuta nadäŋjirä ärowani täŋkuk.

* 4:42: 1Jo 4:14 * 4:43: Jon 4:40 * 4:44: Mat 13:57 * 4:45: Jon 2:23

46 * Tänpäkaŋ Galili kome yotpärare kubä wäpi Kana, bian Jesutä ume jopi tänpewän wain ume äworeŋkuko uken kuŋkuk. Kome ukenä äma ekäni kubätä itkuk. Unitäŋo nanaki Kapeneam yotpärare-ken käyäm taŋi täŋ itkukonik. 47 * Eruk, äma u Jesu Judia kome penpen Galili komeken äbänjirän biŋam nadänpän Jesutä itkuk-ken kuŋkuk. Kuŋpän butewaki man ŋode iwetkuk; Jesu, gäk äbä nanakna kumbayän täŋ itak u täga yäpi täganayän? 48 * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wa! In imata kudän kudupi tänjirän kaŋpän nadänpän uyaku nadäkinik täne yän nadäk täkaŋ? 49 Jesutä ude yäwänä äma ekäni unitä iwetkuk; Ekäni, nanakna kumbayän. Bäräŋeŋ äbi! yäk. 50 * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eŋiken kuyi. Nanakka nämo kumbayän yäk. Yäwänä nadäwän bureni tänpäpän eŋini-ken kuŋkuk. 51 Kuŋtänğan kädet miŋin epän watä ämaniye ätukät äbä peronpän iwetkuŋ; Nanakka nämo kumak. Täganpän itak yäk. 52 Ude yäwäwä yäwet yabänkuk; Kadäni jideken tägak? Yäwänä iwetkuŋ; Kwep, 1'kirok bipäda gupi bamtaŋ yäpmän kuŋjirä tägaŋkuk yän iwetkuŋ. 53 * Yänjirä nanitä ŋode nadänkuk; Bureni! Kwep bipäda 1'kirokken ugän Jesutä Nanakka nämo kumbayän yän näwetkuk. Ude nadänkuko unita nädamiŋi-nani kumän-tagän Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ.

54 * Tänpäkaŋ Jesu Judia komeken penpen Galili kome äbuko u punin terak kudän kudupi mäyap

* 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mat 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko

1:22 * 4:50: Mat 8:13; Mak 7:29 * 4:53: Apos 16:14-15,31

* 4:54: Jon 2:11,23

tänjuk. Upänkaŋ äma ekäni unitäŋo nanaki yäpän tägaŋkuŋo unitäwä kadäni yarä ude tänjuk.

5

Jesutä Betsaida gwägu-ken äma kubä yäpän tägaŋjuk

¹ Eruk Juda nanik täŋo orekirit kadäni keräp taŋirän Jesu Jerusalem yotpärare-ken äronjuk. ² Tänpäkaŋ Jerusalem yewa pähap gänaŋ gwägu kubä wäpi Betsaida, yäma kubä wäpi Yawak täŋo Yäma u dubini-ken itkuk. Gwägu u gägäni-ken äyuŋta tänpäni eŋi 5 udetä it äyänjutkuŋ. ³ Gwägu u dubini-ken äma käyäm ikek ba dapuri tumbani, kwäyähäneŋ ba nägäri kawuk täwani mäyap it täŋkuŋonik. [U imata, gwägutä wareŋ tänpän käna yänkaŋ itsämäk täŋkuŋonik. ⁴ Kadäni ätu Ekäni täŋo aŋero kubätä äbä tänpewän gwägu wareŋ täŋirän äma kubätä jukun tärop taŋpeŋ äpmok täŋkukonik. Ude tänpäŋ äma intäjukun tärop taŋpeŋ äpmok täŋkuko uwä käyäm tägaŋpeŋ kuk täŋkukonik.] ⁵ Ude täŋ yäpmäŋ kuŋirä äma kubäwä pen pat it täŋkukonik. Äma u käyäm täŋ yäpmäŋ äronirän obaŋ 38 ude täreŋjuk. ⁶ Eruk, Jesutä äma u kaŋpäŋ kadäni käroni pat yäpmäŋ äbätak yän nadänjuk. Ude nadänpäŋ iwet yabänjuk; Gäk tägawayän nadätan?

⁷ Yäwänä äma kwäyähäneŋ tänpäni unitä iwetjuk; Ekäni, äma netä it nameko unitä gwägu wareŋ täŋirän bäräŋeŋ nepmaŋpäŋ äpmonpam? Näkŋa äpmonpayän täŋira ämatä bäräŋeŋ närepmitpeŋ äpmok täkaŋ yäk. ⁸ * Yäwänä

* 5:8: Mat 9:6

Jesutä ñode iwetkuk; Eruk, gäk aku! Iriñ patka ba ämet patka yäpmänkañ ku! yäk. ⁹ Yäwänä uterakgän gupi tågawäpäñ akuñpäñ teki peñ bäyañ yäpmän kuñkuk. Täñpäkañ kepma uwä Sabat kadäni. ¹⁰ * Unita Juda äma ekäni ätutä äma yäpäñ tägañkuño u ñode iwetkuñ; Wa! Apiño Sabat kadäni-ken tekka peñ bäyañ yäpmän kuñatan ujeta yäjiwärani! yäk.

¹¹ Ude iweräwä äma unitä yäwetkuk; Äma nepmañpäñ tågatat unitä iriñ patka ba ämet patka yäpmänkañ ku yän näwet-pewän täyat. ¹² Yäwänä iwetkuñ; Äma gäwerän äbätan u wäpi netä? ¹³ Ude iwet yabäwäwä guñ tañkuk, Jesu uwä äma päke itkuño u bämopi-ken paotpeñ kuñkuko unita. ¹⁴ * Eruk kämi, Jesutä äma u kudupi eñi gänañ kañ-ahäñpäñ jukuman ñode iwetkuk; Gäk gupka tägañkuño u käyan? Eruk, imaka bäräpi udewani äneñi nämo ahän gamekta momi wari nämo täñpen yäk. ¹⁵ Ude iweränkañ äma u Jesu kawän tärewäpäñ päñku Juda äma ekäni ekäni u ñode yäwetkuk; Äma nepmañpäñ tägañkuro uwä wäpi Jesu yän yäwetkuk.

¹⁶ * Täñpäkañ Jesu uwä Sabat kadäni-ken epän udewani täk täñkuko unita Juda äma ekäni ekänitä iwan täñ imiñkuñ. ¹⁷ * Täñirä Jesutä ñode yäwetkuk; Nanatä epän täk täyak uwä itpäñ-nadäki nämo. Näk imaka, udegän täk täyat. ¹⁸ * Ude yänjirän Juda ämatä nadäwä wawäpäñ Jesu utta kädetta wäyäkneñkuñ. Imata, Jesu u Sabat täño бага man

* **5:10:** Jon 9:14; Neh 13:19; Jer 17:21; Luk 13:14 * **5:14:** Jon 8:11 * **5:16:** Mat 12:14 * **5:17:** Jon 9:4 * **5:18:** Mat 26:4; Jon 7:1,30; Jon 10:30,33

irepmit täņkukonik. Ba ugän nämo, u Anututa Nana yän yänkuko unita ini Anutu ude äworek täņkukonik.

Jesutä irit bureni pewän ahäk täkaņ

19 * Täņpäkaņ Jesutä ȳode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Nanaki uwä iniken gäripi terak imaka kubä täga nämo täk täyak. Nanitä täņpäņ kaņkaņ uterakgän täk täyak yäk. Ba Nanitä täk täyak udegän Nanaki täk täyak. 20 * Täņpäņ Nani uwä Nanakita gäripi pähap nadäņ imik täyak. Gäripi pähap nadäņ imiņirän epän täk täyak udegän iwonjärek täyak. Upäņkaņ epän ȳo täņjira kak täkaņ ugän nämo. In nadäwätäk pähap täņput yäņpäņ Nanatä imaka ärowani pähap näwonjärewän täņjira api kaņ-däkȳeneņ. 21 * Nanatä äma kumbani-ken nanik yäpmäņ aku kuņat-kuņat kodaki kuņarekta yepmak täyak. Udegän Nanakitä äma u ba u irit bureni yäma yäņpäņä api yämek. 22 * Täņpäkaņ Nani uwä äma kowata manken nämo yepmak täyak. Nämoinik, epän uwä Nanaki kerit terak peņkuk. 23 * Epän ude täkta wäpi biņam imiņkuko unita ämawebetä Nani oraņ imik täkaņ udegän Nanaki api oraņ imineņ. Täņpäkaņ äma kubätä Nanaki nämo oraņ imayäņ täyak uwä Nani, Nanaki iniņ kireņkuko u nämo oraņ imik täyak ubayäņ.

24 * Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkȳo man nadäņpäņ iyap täņpäņ, äma naniņ kireņkuko unita nadäņ imikinik täk täkaņ uwä irit kehäromita biņam täkaņ. Äma udewani uwä

* 5:19: Jon 5:30, 8:28 * 5:20: Jon 3:35 * 5:21: Rom 4:17;

Efe 2:5; Jon 11:25 * 5:22: Jon 3:17, 5:27; Jon 9:39; Apos 10:42

* 5:23: Plp 2:10-11; 1Jo 2:23 * 5:24: Jon 3:15-18; Jon 8:51; 1Jo 3:14

kowata mankenta biŋam nāmo. Nāmo, uwä kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet mäde ut imiŋpäŋ irit kehäromita biŋam täkaŋ. ²⁵ * Näk bureni-inik täwera nadäwut; Kadäni kubä keräp täyak! Kadäni uken äma kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet-ken kuŋarani kubätä Anutu Nanaki täŋo man nadäŋ imayäŋ täko uwä kodak taŋpäŋ kuŋat-kuŋat kodaki nitek api kuŋarek. Täŋpäkaŋ kadäni uwä ahatak ŋobayäŋ! ²⁶ Nan uwä kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mähe mi. Täŋkaŋ Nanaki udegän kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mähe mi täŋpekta iniŋ kireŋkuk. ²⁷ * Täŋpäkaŋ nanaki uwä Äma Bureni-inik itak unita Nanitä äma kowata manken yepmakta yäŋ imani. ²⁸ Täŋkaŋ man yäyat ŋo nadäŋpäŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Kadäni kubä pewani itak. Kadäni uken äma kumaŋirä awaŋ äneŋpanitä Nanaki täŋo man kotäk api nadäneŋ. ²⁹ * Unitäŋo man kotäk nadäŋpäŋ awaŋ gänaŋ nanik api ämneŋ. Täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋat säkgämän kuŋaranitä irit kehäromita biŋam api akuneŋ. Täŋ, irit kuŋat-kuŋari wakitä kowata manken itta api akuneŋ. ³⁰ * Näk näkŋaken nadäk-nadäk terak epän täktäk täŋo kädet nämo pätak. Nan täŋo meni jinom ugänpäŋ iwatpäŋ äma kowata biŋam yäŋtäreŋ yämik täyat. Uita man epän täk täyat u siwoŋigän täk täyat yäk.

Anututä Nanaki täŋo mebäri kwawak pek täyak

³¹ * Täŋpäkaŋ näkŋa mebärina yäŋahäwero uwä ämatä nadäwä bureni nämo täneŋ. ³² * Mebärina

* **5:25:** Mat 8:22; Efe 2:5-6 * **5:27:** Jon 1:4, 5:22 * **5:29:**
 Dan 12:2; Mat 16:27; Jon 6:40; Apos 24:15 * **5:30:** Jon 5:19, 6:38
 * **5:31:** Jon 8:13-14 * **5:32:** Jon 5:36-37; 1Jo 5:9

uwä kubätä yäñahäk täyak. Äma unitä mebärina yäñahäñirän bureni täk täyak yäñ nadätat. ³³ In Jon iwet yabäk täñirä näkño mebärina bureni yäñahäñkuk. ³⁴ * Upäñkañ komen ämatä mebärina yäñahäkta nadäwa ärowani nämo täk täkañ. Nämo, in mebärina nadänpäñ kuñat-kuñat kodaki täño kädet kañ iwarut yäñpäñ Jontä näka yäñahäñkuko udegän täwetat. ³⁵ Jon uwä bämopjin-ken topän ude peñyäñeñ tamiñkuk. Täñirän in kadäni keräpi-tagän kañpäñ gäripi nadäñkuñ.

³⁶ * Täñpäkañ Jon uwä näkño mebärina täga yäñahäñkuko upäñkañ imaka kubätä mebärina kwawakinik pewän ahäk täyak. Nadäkañ? Nantä epän man näwetkuk. Epän täk täyat unitä mebärina kwawak ñode pewän ahäk täkañ; Nanatä näwerän äput. ³⁷ * Ba Nan naniñ kireñkuko u imaka, mebärina yäñahäñkuk. Inä unitäño meni-ken man nämo nadäk täkañ ba mäjoni udegän nämo kak täkañ. ³⁸ * Inä äma Nantä iniñ kireñkuko unitäño man mäde ut imik täkañ unita mani biñam bänepjin-ken täga nämo irek. ³⁹ * In irit kehäromi kañ-ahäna yäñpäñ Anutu täño man kudän täwani danipäñ nadäk bumta täk täkañ. Eruk, man kudän täwani unitä näkño mebärina yäñahäk täyak! ⁴⁰ Upäñkañ in irit mähem i näkken irit kehäromi yäpmäkta bitnäk täkañ.

⁴¹ Näk komen äma in udewanitä wäpna yäpmäñ akukta nämo nadätat. ⁴² Nämo, intäño mebäri

* **5:34:** Jon 1:19-34; Jon 3:27-30 * **5:36:** Jon 3:2; Jon 10:25,38;
 Jon 14:11 * **5:37:** Mat 3:17; Jon 5:32, 8:18 * **5:38:** Jon 6:29
 * **5:39:** Luk 24:27,44; Apos 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11

nadäkinik täyat. Bänepjin Anutu-ken nämo pek täkaŋ. ⁴³* Näk Nan täŋo wäpi terak äburo upänkaŋ in näka not nämo täŋ namik täkaŋ. Täŋ, äma kubätä iniken gäripi terak äbänjirän u not täŋ iminpäŋ mani nadän imik täkaŋ. U inide kubä! ⁴⁴* Injin-tägän kowat yäniŋ oretta gäripi nadänkaŋ Anututä nintäŋo irit kuŋat-kuŋatta jide nadäk täyak yän nadäwätäk kubä nämo täk täkaŋ. Unita jide täŋpäŋ näka not täŋpäŋ nadäkinik api täŋ namineŋ? Täga nämo!

⁴⁵* Upänkaŋ in näka ŋode nämo nadäneŋ; Unitä Nanken täktäknin täŋo mebäri käwep api yänahän nimek yän nämo nadäneŋ. Ude nämo! Mosestä ini Anutu-ken täktäkjin täŋo mebäri api yänahäwek. In Moses wäpi terak kunum gänaŋ api ärone yän nadäk täkaŋ upänkaŋ nämo! ⁴⁶* Nadäkaŋ? Mosestä man kudän täŋkuko u näka kudän täŋkuk. Unita inä unitäŋo man nadäwä bureni täŋpäŋ yäwänäku näka udegän nadäwä bureni täkäneŋ. ⁴⁷* Täŋpäkaŋ Moses täŋo man kudänta bitnäk täkaŋ unita näkŋo man jide täŋpäŋ nadäkinik api täneŋ?

6

Jesutä ämawebe 5,000 ketem yepmäŋ towinjkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

¹ Jesutä man ude yän paotpäŋä Galili gwägu (wäpi kubä Taibirias), u udude käda kuŋkuk.

² Kuŋjirän ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täŋkuŋ, Jesutä käyäm ikek yäpän tägaŋirä yabänkuŋo unita.

* **5:43:** Mat 24:5 * **5:44:** Jon 12:43 * **5:45:** Lo 31:26-27

* **5:46:** Lo 18:15; Apos 3:22 * **5:47:** Luk 16:31

³Eruk, kadäni uken Jesutä iwaräntäkiye yäj-yäknjat yäpmäj pom kubä terak äro itkuñ. ⁴* Kadäni uwä Juda täño orekirit kadäni wäpi Pasova keräp tañirän. ⁵Täñpäkañ pom uterak äro ittängän yabäñkuk; Ämawebe äbot päke u äbänirä yabänpäj Jesutä Filip ñode iwet yabäñkuk; Filip, ämawebe päke ño yepmäj towikta ketem imapäj yepmäj towinayäj? ⁶Ini ude api täñpet yäj nadäñkañ Filip nadäkiniki kehäromi jide patkuko u yäwän kañpäj nadäkta iwet yabäñkuk.

⁷Ude iweränä Filiptä ñode iwetkuk; Äma ño yepmäj towikta monen tañipäj ketem suwañpäj yäminero upäñkañ nämo nañpä tagawek yäk. ⁸Ude yäwänä iwaräntäki kubä wäpi Andru, Saimon täño monäni unitä yäjkuñ; ⁹Ironi kubä gwägu tom täpuri yarä, käräga 5 ude yäpmäj kuñarirän käyat yäk. Udewanipäj ämawebe päke u jide täñpäj yepmäj towine? ¹⁰Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In ämawebe yäwerä mañirän täwut yäk. Ude yäweränä ämawebe yäwerä wädan terak mañirän täñkuñ. Äma ekänigän 5,000 ude bumik unitä mañirän täñkuñ, webe ironi penta itkuño ukät nämo daniwani. ¹¹Eruk, Jesutä käräga u yäpmänpäj Nani bänep täga man iwetpäj ämawebe mañirän täñkuño unita yäpmäj daniñpäj iniken gärip terak yäwäpäj yämiñtäñ kuñkuk. Ude täñpäj gwägu tom yäpmänpäj udegän yämiñtäñ kuñkuk. ¹²Yämiñirän nabä tagawäpäj Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Näñpani moräki moräki patpäj waneño unita butuwut yäk. ¹³Ude yäweränä käräga 5 nañkuño unitäño moräk-moräk butuñpäj yäk 12 daiwä

* **6:4:** Jon 2:13

tokneŋkuŋ.

14 * Tänpäkaŋ Jesutä kudän kudupi ude tänpän kaŋpäŋ ämawebetä yänkuŋ; Wära! No profet pähap kome terak ahähta yäwani ukeŋowä ŋobayän! yäk.

15 * Ude yänpäŋ itgwäjinpäŋ Jesu injtpän intäjukun äma it yämekta injtnayän täŋirä yabän umuntaŋ inigän pom terak äronkuk.

Jesu gwägu terak yeŋtäŋ kuŋkuk

Mat 14:22-27; Mak 6:45-52

16 Eruk, bipäda ugän Jesu iniken iwaräntäkiyetä Jesu teŋpeŋ Galili gwägu pomi-ken äpmonkuŋ.

17 Äpmo Jesuta irä wawäpäŋ Kapeneam yotpärareken äyänutpeŋ kuna yänkaŋ gäpe terak äronpeŋ kuŋkuŋ. U bipani kuŋkuŋ. 18 Kuŋirä mänit kehäromi piänjirän gwägu taŋi tokätkuk. 19 Ude tänjirän ehutpäŋ gwägu bämopi-ken kuŋirä Jesu gwägu terak yeŋtäŋ äbuk. Yeŋtäŋ äbamaŋ iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken äbänjirän kaŋpäŋ umun pähap täŋkuŋ. 20 Ude tänjirä gera tänpäŋ yäwetkuk; No näkŋa äretat. Umuntäneŋo! 21 Ude yäwän nadänpäŋä bänep pidäm terak Jesu täŋkentänpäŋ gäpe terak teŋirä kome kukta nadänkuŋ-ken uken pengän ahänkuŋ.

Ämatä Jesu yänjrok man iwetkuŋ

22 Tänpäkaŋ ämawebe päke u gwägu udude parä yänneŋkuk. Parä yänjewanä ŋode yänkuŋ; Gäpe kubätägän irirän kaŋkumänopän Jesu u iwaräntäkiyekät nämo kuŋirän kaŋkumän yäk. Iwaräntäkiye inigän kuŋkuŋ yän nadänkuŋ. Ude nadänpäŋ

* **6:14:** Lo 18:15; Jon 5:46 * **6:15:** Jon 18:36; Mat 14:23

Taibirias komeken nanik täño gäpe ätu Ekänitä yepmäñ towiñkuk-ken irirä yabänkuñ. ²³⁻²⁴ * Täñpäkañ kome uken Jesu inita ba iwaräntäkiyeta wäyäkñewä wawäpäñ gäpe uterak äronpäñ Kape-neam komeken wäyäkñeñtäñ kuñkuñ.

Jesu ini uwä ketem bureni

²⁵ Wäyäkñeñtäñ kuñtäñgän kañ-ahäñpäñä iwet yabänkuñ; Yäwoñärewni äma, gäk jidegän äbän? ²⁶ * Yäwäwä ñode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Näk kudän kudupi täñpewa ahäñjirän kak täkañ unita nämo! Ketem tepmäñ towiñira nañ tokñek täñkuño unita näka wäyäkñekañ. ²⁷ * Inä epän bureni täk täkot. Kome täño ketem, paot-paori nikek unita nämo yäyat. Nämo, irit kehäromi täño ketem paot-paori nikek nämo, unita piäni täk täkot. Ketem uwä Äma Bureni-iniktä täga tamek, Anutu Nantä wäpi biñam imiñkuko unita yäk.

²⁸ Ude yäweränä kowata ñode iwetkuñ; Nin jide täñpäñ imaka Anututä gäripi nadäk täyak u täne? ²⁹ * Ude iweräwä Jesutä ñode yäwetkuk; Anututä epän intä täkta nadäk täyak u ñode; Iwerän äpuko unita nadäkinik täñ imineñ. Anutu täño gärip ude yäk. ³⁰ * Ude yäwänä kowata ñode iwetkuñ; Kudän kudupi jidewani kubä täñjiri gabäñpäñ nadäkinik täñ gamine? Imatäken kubä täñjiri gabäñpäñ-nadänayäñ? ³¹ * Nadätan? Äbekniye oraniyetä kome jopi-ken kuñarirä Anututä ini ketem kubä wäpi mana yepmäñ towiñkuk yäk. Unita Anutu täño

* **6:23-24:** Jon 6:11 * **6:26:** Jon 6:11-12 * **6:27:** Jon 4:14; Jon 6:48-58 * **6:29:** 1Jo 3:23 * **6:30:** Mat 16:1; Jon 2:18 * **6:31:** Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24

man ɲode kudän täwani; Anututä ketem kunum gänaŋ nanik yepmäŋ towiŋkuk. Eruk, kudän kudupi kubä udewani täŋiri kaŋpäŋ nadänayäŋ?

³² Ude yäwäwä Jesutä kowata ɲode yäwetkuk; Näk man bureni täwera nadäwut; Kunum gänaŋ nanik ketem uwä Mosestä nämo pewän ahäŋ tamiŋkuŋ. Nämoinik, Nantä kunum gänaŋ nanik ketem bureni tamik täyak. ³³ Ketem bureni uwä äma kubä yäk. Kunum gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ komen ämawebeta irit kodaki pewän ahäŋ yämik täyak unitä Anutu-ken nanik ketem bureni täyak yäk. ³⁴ * Yäwänä iwetkuŋ; Ekäni, gäk ketem yäyan u kadäni kadäni nimik täyi! yäŋ iwetkuŋ.

³⁵ * Ude yäwäwä yäwetkuk; Irit kehäromi täŋo ketem näkŋa ɲo. Äma näkken äbäk täkaŋ uwä nakta wari nämo api yeneŋ. Ba äma nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä umeta äneŋi nämo api yeneŋ. ³⁶ * Näk man täweraro ukeŋo; Nähä nabäk täkaŋ upäŋkaŋ nadäŋ namikinik nämo täk täkaŋ. ³⁷ * Täŋ, Nantä ämawebe näka biŋam yäpmäŋ daniŋpäŋ namik täyak u kuduŋtagän näkken api ämneŋ. Äbäŋirä nämoinik api yäwat kirewet. ³⁸ * Kunum gänaŋ naniktä äpuro u näkŋaken gärip iwatta nämo äput. Nämoinik, Nan täŋo gäripgän iwatta äput. ³⁹ * Täŋkaŋ unitäŋo gärip uwä ɲode; Ämawebe Nantä namik täyak u kubätä paorek yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat epän täŋtängän kadäni pähapken kumbani-ken nanikpäŋ yäpmäŋ päŋaku api yepmaŋpet. ⁴⁰ * Unita äma Anutu täŋo Nanaki

* **6:34:** Jon 4:15 * **6:35:** Jon 4:14; Jon 6:48-58 * **6:36:** Jon 20:29
 * **6:37:** Jon 17:6-8; Mat 11:28 * **6:38:** Mat 26:39; Jon 4:34
 * **6:39:** Jon 10:28-29; Jon 17:12 * **6:40:** Jon 11:24

u tumben kuŋkaŋ nadäŋ imikinik täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. Äma udewani uwä kadäni pähapken täŋpewa api kodak täneŋ. Nana täŋo nadäk u ude yäŋ yäwetkuk.

Jesu u irit kehäromi täŋo ketem

⁴¹ Yäŋirän nadäŋpäŋ Jesu u kunum gänaŋ nanik ketem u näk yäŋ yäŋkuko unita Juda äma ekäni ätutä man yäŋburu-buru yäŋkuŋ. ⁴²* Man yäŋburu-buru yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Jesu u äma jopi kubä yäk. U Maria Josep täŋo nanaki. U ninä yabäŋpäŋ-nadäk täkamäŋ. Upäŋ imata näk kunum gänaŋ naniktä äput yäŋ yäk täyak?

⁴³ Ude yäŋirä nadäŋpäŋ Jesutä yäwetkuk; In unita nadäwäwak täneŋo. ⁴⁴* Äma kubä ini-tägän näkken ämnaŋi nämo. Nan naniŋ kireŋpewän äpuro unitägän wädäŋpewän näkken äbäkäbäk kädet u itak. Äma udewani u kadäni pähapken täŋpewa api kodak täneŋ. ⁴⁵* Täŋpäkaŋ profet bianitä ŋode kudän täwani pätak; Anututä ini ämawebe kudup yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek. Unita Nantä iwetpäŋ iwoŋärenirän nadäweko unitä näkken äbek. ⁴⁶* Täŋkaŋ äma kubätä Nan u nämo kaŋkuk. Anutu-ken naniktä äpani u kubä-tägän kaŋkuk. ⁴⁷* Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näka nadäkinik täŋ namik täkaŋ unitä irit kehäromita biŋam api täneŋ. ⁴⁸* Täŋpäŋ irit täŋo ketem u näkŋa ŋo. ⁴⁹ Bureni, bian äbekjiye orajiye u kome jopi-ken mana naŋkuŋo upäŋkaŋ kumäŋ

* **6:42:** Mat 13:55 * **6:44:** Jon 6:65 * **6:45:** Ais 54:13

* **6:46:** Jon 1:18 * **6:47:** Jon 3:15-16 * **6:48:** Jon 6:31,58

tänpä kuŋkuŋ. ⁵⁰ Täñ, kunum gänaŋ ketem äpuko u inamjin-ken itak ɲo. Äma kubätä ketem u naŋpäñä nämo api kumbek. ⁵¹ Irit kehäromi täño ketem kunum gänaŋ naniktä äpani u näkɲa! Ünita äma kubätä ketem ɲo naŋpäñä nämo kumäŋkaŋ pen api it yäpmäŋ ärowek. Tänpäkaŋ ketem uwä tohatna. Komen ämawebetä irit kehäromi yäpneŋta u api taniŋ kirewet yäk. ⁵² Ude yäñirän nadänpäŋ Juda äma ekäni ekäni ini-tägän man wärät-wärät tänpäŋ yäñkuŋ; U jide tänpäŋ tohari nimän näne?

⁵³ Ude yäwäwä Jesutä ɲode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; In Äma Bureni-inik täño tohari nägäri nämo nänayäŋ täño uwä irit kehäromita biŋam nämo api täneŋ. ⁵⁴ Täñ, äma tohatna nägätna nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam tänpäŋ paotpaori nämo api it yäpmäŋ äroneŋ. Tänpäkaŋ kadäni pähapken äma udewaniwä näkä tänpewa api kodak täneŋ. ⁵⁵ U imata, tohatnatä ketem bureni-inik täyak unita. Ba nägätna udegän ume bureni-inik täyak. ⁵⁶ Äma näkɲo tohatna nägätna nak täkaŋ uwä näkkät kowat kwasikorän täk takamäŋ. ⁵⁷ * Tänpäkaŋ Irit täño mähemi Nantä naniŋ kireŋpewän äpuro unita Nanta biŋam it täyat yäk. Näk imaka, irit mähemi unita äma näk nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. ⁵⁸ Ketem bureni kunum gänaŋ nanik äpuko uwä ubayäŋ. Ketem wäpi maña äbekniye oraniyetä naŋkuŋo udewani nämo. Äbekniye oraniye uwä ketem u naŋkuŋo upäŋkaŋ kumäŋ tänpä kuŋkuŋ. Täñ, äma ketem ɲo nak täkaŋ uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäŋ äroneŋ.

* **6:57:** Jon 15:4-5; 1Jo 3:24

59 Jesutä man ɲo Kapeneam yotpärare-ken käbeyä eni gänaɲ yäwetpän yäwoɲärek täɲkuk.

Äma mäyaptä Jesu kaɲumuntaɲ kuɲkuɲ

60 Man ude yänjirän äma Jesu iwaräntäk täɲkuɲo ukät nanik mäyaptä nadänpän yänkuɲ; Wära, man ɲo nadäna siwoɲi nämo täyak. Man udewani netätä nadäwän bureni täɲpek? 61 Yänğaɲa gaɲa yänkuɲo u Jesutä yabänpän-nadänpän ɲode yäwetkuk; Man ɲo nadänjirä waki täyak? 62 * E täɲ, Äma Bureni-inik u bian irani-ken äneɲi äronjirän kaɲpänä jide api nadäneɲ? 63 * In ɲode nämo käwep nadäkaɲ; Kome guptä irit kodaki täga pewä ahänaɲi nämo. Nämo, irit kodaki pewä ahäk-ahäk uwä Kudupi Munapik täɲo epän. Näkä man täwetat ɲowä Kudupi Munapik täɲo irit kodaki nitek unita äma kubätä man u nadäkinik täɲpayän täko uwä irit kodaki u nitek api kuɲarek yäk. 64 * Upänkaɲ inken nanik ätutäwä man täwetat ɲo nadänjirä bureni nämo täyak. (Jesu u äma netä unitä näka api bitnäneɲ yän uku intäjukun yabänpän-nadänkuk. Udegän, äma netätä iwan keriken api nepmaɲpek yän uku kaɲpän nadänkuk.) 65 * Ude yänpän yänkuk; Mebäri unita yänpän ɲode täwetkut; Äma kubä Nantä bänepi nämo täɲpidäm taɲ iminjirän äma u näkken täga ämnaɲi nämo.

66 Man yäwa ude täreɲjirän kadäni ugän ämawebe iwarän täɲkuɲo u ätutä gaɲa taɲpän tenpeɲ kuɲkuɲ. 67 Tenpeɲ kuɲjirä Jesutä iwaräntäkiye 12 u ɲode yäwetkuk; In imaka, nepmaɲpeɲ kunayän käwep

* 6:62: Jon 3:13; Apos 1:9-11 * 6:63: 2Ko 3:6 * 6:64: Jon 13:11 * 6:65: Jon 6:44

nadäkaŋ? ⁶⁸ Ude yäwänä Saimon-Pita unitä kowata ɲode iwetkuk; Ekäni! Gäk gepmaŋpeŋ netäken kune? Gäk kubä-tägän irit kehäromi täŋo man yäpmäŋ kuŋat täyan yäk. ⁶⁹* Täŋiri nin nadäŋ gamikinik täŋpäŋ ɲode nadäkamäŋ; Anutu täŋo Kudupi Äma uwä gäk ubayäŋ.

⁷⁰ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Näk in 12 näkɲata biŋam yäpmäŋ daniŋkut. Upäŋkaŋ inken nanik kubätä satan äworetak yäk. ⁷¹ Man uwä Saimon Kariot komeken nanik unitäŋo nanaki wäpi Judas unita yäŋpäŋ yäŋkuk. Judas uwä iwaräntäkiye 12 ukät nanik kubä upäŋkaŋ mädenä, Jesuta mäde ut imiŋkuk.

7

Orekirit kadäni kubäken Jesu Jerusalem kuŋkuk

¹ * Ätu itpäŋ Jesu Galili kome käda kuŋatkuko upäŋkaŋ Judia kome käda kuŋatta bitnäŋkuk. U imata, Juda äma ekänitä utpewä kumäkta itsämbuŋ. ²* Täŋpäkaŋ orekirit kubä wäpi Yottaba täŋo Ärawa Täktäk kadäni keräp taŋkuk. ³ Täŋirän noriyetä Jesu man ɲode iwetkuŋ; Gäk kome ɲo peŋpeŋ Judia komeken kuŋkaŋ kudän kudupi täŋiri gäwaräntäkayetä kaŋ gabäŋpäŋ-nadäwut. ⁴ Nadätan, äma kubätä mebärina kwawak ahäwän yäŋpäŋ epän käbop täga nämo täŋpek. Kudän kudupi bureni täk täyan u täŋpäwä ämawebe äbot pähap iŋamiken kwawak täŋiri kaŋ gabäŋpäŋ-nadäwut yäŋ iwetkuŋ. ⁵ * (Butewaki, nägät

* **6:69:** Mat 14:33, 16:16; Mak 1:24; Jon 1:49 * **7:1:** Jon 5:18

* **7:2:** Wkp 23:34 * **7:5:** Mat 13:55; Apos 1:14

moräkiyetä Jesuta nadäkinik nämo täj iminķuņo unita man ŋo iwetķuņ.)

6 * Noriyetä ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetķuk; Ude nämo! In täņo kudän uwä mebäri nīkek nämo unita kadäni kadäni tägagän täk täkaņ. Upäņkaņ näkņo kadäni nämo ahätak. 7 * Komen ämawebetä inta iwan täga nämo täj tamineņ. Upäņkaņ nähä komen äma täņo irit ķuņat-ķuņari waki u yäņahäņpäņ kwawak pek täyat unita iwan täj namik täkaņ. 8 Unita in ärawa unita kut. Kadänina nämo keräp täyak unita apiņo nämo kwayäņ yäk. 9-10 Ude yäņpäņ Galili kome ini ugän irirän noriyetä ķuņķuņ. Eruk ätu itpäņ Jesu mäden ämawebe yabaņ paotpäņ inigän uruņ kadagän ķuņķuk. 11 * Täņpäkaņ ärawa bägup-ken Juda äma ekäni ekänitä Jesuta Äma u de yäņ yäņkaņ yäņ-wäyäkņeņtäņ ķuņatķuņ.

12 Ude täjirä ämawebe jopi päke unitä näwetgäwet täjirä ätutäwä ŋode yäņķuņ; Äma uwä täga yäk. Yäņirä ätutäwä yäņķuņ; Nämo, ämawebe jop man-man yäņ-yäkņat täyak yäk. 13 * Man ude yäņķuņo upäņkaņ Juda äma ekäni ekänita umuntaņpäņ kwawak nämo yäņahäņķuņ.

Jesutä ämawebe yäwetpäņ yäwoņärek täņķuk

14 Täņpäkaņ orekirit u kadäni bämopi-ken Jesutä kudupi eņi gänaņ äroņpäņ yäwetpäņ yäwoņärek täņķuk. 15 * Ude täjirän Juda äma ekäni ekänitä nadäņpäņ jäkjäk yämäņpäņ yäņķuņ; Äma ŋowä

* 7:6: Jon 2:4 * 7:7: Jon 15:18 * 7:11: Jon 11:56 * 7:13: Jon 9:22, 12:42; Jon 19:38, 20:19 * 7:15: Mat 13:54; Luk 2:47

nintäño nadäk-nadäk enjiken nämo ärowani upänkañ nadäk-nadäk ärowani ño de yäpuk? ¹⁶ * Ude yänjirä Jesutä ñode yäwetkuk; Näk man mebäri täwetpäñ täwoñärek täyat uwä näkñaken nämo. Anutu, nanin kirenkuko uken nanik. ¹⁷ Äma kubätä Anutu täño gärip iwatta bänep peweko uwä man yäk täyat u Anutu ba näkñaken manpäñ yäk täyat yän yäpmän daniñpäñ nadäwek. ¹⁸ * In nadäkañ? Äma kubätä inita nadäñpäñ man yäweko uwä gup yäpmän ärokärok kädet iwarek. Täñ, äma kubätä epän mäheми täño wäpi yäpmän akukta nadäñpäñ man yäweko uwä man bureni yäwek. U jopman kubä nämo yäwek. ¹⁹ * Mosestä бага man bian tamiñkuko upänkañ inkät nanik kubätä man u nämo buramik täkañ. In imata näk nutta yäk täkañ?

²⁰ * Ude yänjirän ämawebe päke unitä yänkuñ; Netä gurayän yäk täyak? Gäk mäjo wäratä bänepka peñ awähutak yäk. ²¹ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk kudän kudupi kubägän Sabat kadäni-ken täñkuro unita nadäwätäk pähap täkañ. ²² * Unita ñode täwera nadäwut; Moses ba Moses täño oraniyetä nanakjiye gupi moräk madäneñta yänätäreñ tamiñkuk. Eruk nanak paki kubä täño gupi moräki madäk-madäk kadäni Sabat ahänjirän бага irepmitne yänpäñ nämo madäk täkañ ba? ²³ * Nämo! In Sabat kadänita nadäwätäk nämo täñpäñ gupi madäk täk täkañ uwä! Bureni, in Moses täño

* **7:16:** Jon 12:49, 14:10 * **7:18:** Jon 5:44, 8:50 * **7:19:** Apos 7:53; Rom 2:21-24 * **7:20:** Jon 8:48,52; Jon 10:20 * **7:21:** Jon 5:16 * **7:22:** Wkp 12:3; Stt 17:9-13 * **7:23:** Jon 5:8-10,16

man buramiŋpäŋ Sabat kadäni-ken nanak paki täŋo gupi moräk täga madäŋ yämik täkaŋ. Täŋpäkaŋ näk äma kubä täŋo gupi kuduptagän yäpa tägaŋirä imata nebek täkaŋ? ²⁴* Jop dapun-tägän kak täkaŋ unita jop manman kubä nämo näwetneŋ. Nadäwä tärewäpäŋ man bureniŋän näwetneŋ.

Jesu u Anutu-ken naniktä äpuk

²⁵* Täŋpäkaŋ Jerusalem ämawebe ätutä yäŋkuŋ; Jide? Äma ekäni ekänitä äma utpewä kumäkta yäk täkaŋ uwä ŋo ba? ²⁶Ŋo kawut! U man kwawakgän yäŋhäŋtätäŋ kuŋatak ŋo yäk. Yäŋhäŋtätäŋ kuŋarirän imata nämo iniŋ bitnäkaŋ? Nintäŋo äma ekäni ekänitä U Kristo yäŋ bureni käwep nadäkaŋ. ²⁷* Upäŋkaŋ ninä ŋode nadäkamäŋ, äma ŋo Kristo nämo yäk. Yotpärare u nanik yäŋ nadäkamäŋ. Täŋ, Kristo burenitä äbäŋirän yotpärare uken naniktä äbatak yäŋ nämo api nadäne yäk.

²⁸⁻²⁹* Täŋpäkaŋ Jesu kudupi eŋi gänaŋ itkaŋ ämawebe päke u manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋpäŋ man kubä gera terak ŋode yäŋkuk; Bureni, in näka nadäkaŋ. Ba uken naniktä äbuk yäŋ nadäkaŋ. Upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Näk näkŋaken gärip terak nämo äbät. Anutu Nan, imaka bureniŋän täŋpani, unitä naniŋ kireŋpewän äput. In Nan uwä nämo nadäkaŋ. Täŋ, nähä ukät ittängän naniŋ kireŋpewän äpuro unita näk u nadätat yäk.

³⁰* Jesutä man ude yäŋirän ämawebe ätutä inŋitpäŋ manken tenayäŋ täŋkuŋ. Täŋpäkaŋ

* **7:24:** Wkp 19:15; Ais 11:3-4; Jon 8:15 * **7:25:** Jon 5:18

* **7:27:** Jon 7:41, 9:29 * **7:28-29:** Mat 11:27; Jon 8:55 * **7:30:** Jon 7:44, 8:20; Jon 13:1

kadänini nämo keräp taŋkuko unita täŋpä wawäpäŋ peŋkuŋ. ³¹ * Täŋ, ämawebe jopi mäyaptä Jesuta nadäŋ imikinik täŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Kristo äbähta iwoyäwani unitä äbäŋpäŋä kudän kudupi äma ŋonitä täk täyak u irepmitpäŋ täga api täŋpek ba? Nämo!

Juda ämatä Jesu iŋitnayäŋ täŋkuŋ

³² Ämawebetä man ude yäŋirä Parisi äma ätutä nadäŋkuŋ. Nadäŋpäŋ bämop äma intäjukun täŋpani ätukät yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ Jesu iŋitta komi äma peŋ yäwet-pewä kuŋkuŋ. ³³ * Täŋpäkaŋ Jesutä ämawebe päke u yäwetkuk; Kadäni keräpigän inkät itkaŋ äneŋi äyäŋutpeŋ äma naniŋ kireŋpewän äbutken api kwet. ³⁴ * Täŋira in näka bumta wäyäkŋenayäŋ täŋo upäŋkaŋ nämo api nabäŋ ahäneŋ. Ba kome näkä päŋku irayäŋ tätken u in täga nämo api kuneŋ.

³⁵ Ude yäweränä, Juda äma ekäni ekäni ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ŋo de kuŋirän unita api wäyäkŋena waneŋ? Juda äma notniye ätu Grik kome itkaŋ-ken u käwep api kweko unita yäyak. Uken kuŋpäŋ ämawebe u nanik käwep yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek yäk. ³⁶ Wära! Mebäri jideta man ŋodewä yäk täyak; In näka wäyäkŋenayäŋ täŋo upäŋkaŋ nämo api nabäŋ ahäneŋ. In kome näkä päŋku irayäŋ tätken u täga nämo api kuneŋ yäk.

Kudupi Munapik u ume dapuri udewani

* **7:31:** Jon 2:23, 8:30; Jon 10:42, 11:45; Jon 12:11,42 * **7:33:** Jon 13:33 * **7:34:** Jon 8:21, 13:36; Jon 17:24

37 * Tänpäkan Juda täño orekirit kadäni u irä tärenayän käbeyä pähap täñirä Jesutä ämawebe bämopi-ken akunpän man kubä gera terak node yäwetkuk; Äma kubätä umeta iwäwä näkken äbänkan kan nanpän! 38 * Anutu täño mantä yäyak ude; Äma näk nadän namikinik täk täkan uwä irit kodaki täño ume bänepi-ken nanik ume dapuri abäkabäk täk täkan ude api äbän irek. 39 * Jesutä man ude yänkuko uwä Kudupi Munapikta yänkuk. Kudupi Munapik u ämawebe Jesuta nadän imikinik tänpäni unitä yäpmäkta yäwani upänkan kadäni uken Jesu kunum gänañ nämo äronkuko unita Kudupi Munapik nämo äpuk.

40 * Jesutä man yäk tänkuko u ämawebe ätutä nadänpän yänkuñ; Bureni-inik, äma ño Profet ahäkta yäwani ubayän yäk. 41 * Yänirä ätutäwä yänkuñ; Nämo, uwä Kristo bureni yäk. Tänpäkan ätutäwä yänkuñ; Ño Kristo nämo. Kristo u Galili komeken nämo api ahäwek. 42 * Anutu täño man kudäntä node yäyak; Kristo u Betlehem yotpärareken Devittä äbotken ahäkta yäwani yäk. 43 * Äma päke unitä man wärät-wärät ude tänpän duñ-wenkuñ. 44 * Täñ, ätutäwä Jesu inätpän komi enjiken tenayän nadänkuño upänkan äma kubätä Jesu nämo inätkuk.

Juda äma ekänitä Jesuta nadäkinik nämo täñkuñ

-
- * **7:37:** Wkp 23:36; Ais 55:1; Jon 4:10,14 * **7:38:** Ais 58:11;
 Sek 14:8 * **7:39:** Jon 16:7, 20:22; Apos 2:4 * **7:40:** Jon 6:14
 * **7:41:** Jon 1:46, 4:29 * **7:42:** Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mat 2:5-6
 * **7:43:** Jon 9:16 * **7:44:** Jon 7:30

45 * Tãñpãkañ komi äma Jesu inïtnayãñ Jesuken kuñkuño uwã äneñi äyãñutpen bãmop äma intãjukun tãñpani ätukãt Parisi ämaken penta kuñkuñ. Kuñirã yãwetkuñ; In imata Jesu nãmo inïtpãñ yãpmãñ äbãkañ? 46 * Ude yãwãwã komi ämatã kowata ñode yãwetkuñ; Jesutã man yãk täyak u inipãrik kubã. Bian äma kubãtã man ude nãmo yãk tãñpani yãk. 47 Ude yãwãwã Parisi ämatã yãwetkuñ; Wa! In imaka, Jesutã bãnepjin yãñ-tãkñat täyak? 48 * Unita in jide nadãkañ? Parisi äma ba intãjukun äma ninkãt nanik netã kubãtã äma unita gãripi nadãtak? Nãmoinik! 49 Upãñkañ ämawebe äbot pãke ñonitã бага man nãmo nadãñpãñ Anutu inãmiken wañ moreñkañ geñita biñam tãkañ yãk.

50 * Ude yãñirã Parisi äma noripaki kubã wãpi Nikodemus, bian Jesu-kãt yãñpãñ-nadãk tãñkumãno unitã yãwetkuk; 51 * E, nintãño бага man terak jide pãtak? Äma kubã waki ude täyak yãñ nãmo nadãñkañ manken jop täga tene? Nãmoinik! Imaka tãñpeko unitãño mebãrini yãñahãwãn kañpãñ nadãñpãñ uyaku manken täga tene yãk. 52 * Ude yãwãn nadãñpãñ noriyetã sära ñode iwetkuñ; Gãk imaka, Galili komeken nanik ba? Anutu tãño man ket danïñpãñ nadãñkañ ñode nadãwen; Galili komeken profet kubã ahãnañi nãmo yãk. 53 Ude yãñpãñ-nadãñkañ eñini-ken kuñtãñpã kuñkuñ.

8

* 7:45: Jon 7:32 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42 * 7:50: Jon 3:1-2 * 7:51: Lo 1:16 * 7:52: Jon 7:41-42

Webe waki täņpani kubä Jesuken yäpmäj kuņkuņ

1 * Eruk Jesutä Olip pomken äronpäj u patkuk.
 2 Patkuko yäņejirän tamimaņ-inik u naniktä äpämaņ kudupi yotken äronjirän ämawebe bumta it gwäjinķuņ. Itgwäjinjirä Jesutä maņitpäj manbiņam yäwetpäj yäwoņäreķ täņkuk. 3 Täņjirän Baga man yäwoņärewani ämakät Parisi ämatä webe äpi nitek kubä kubokäret täņjirän kaņ-ahäņkuņo u yäpmäj Jesuken kuņpäj ämawebe bämopi-ken pimiņ iwatkuņ. 4 Täņpäj Jesu iwetkuņ; Yäwoņärewani äma, webe ņonitä äma kubäkät kubokäret täņjirän kaņ-ahäņkumäj. 5 * Moses täņo бага mantä webe ņodewanita mobätä kumäj-kumäj däpmäkta yäwani yäk. Unita gäkä jide yäwayäj? 6 * Jop Jesu iwet yabäņjirä Jesutä man goret ba jide kubä yäwän kaņpäj buņep-ken kaņ pena yäņpäj Jesu iwet yabäk täņkuņ.

Yäwäwä Jesu gwäjin äpmonpäj kome terak keritä kudän täņkuk. 7 * Ude täņjirän iwet yabäk pen täņ irirä Jesu doräņpäj yabäņpäj ņode yäwetkuk; Inken nanik kubätä momini nämo täņpawä unitä jukun mobätä uränkaņ urut yäk. 8 Ude yäņpäj äneņi gwäjin äpmonpäj kudän täņkuk. 9 * Man ude yäņjirän nadäņpäj äma intäjukun ämaniyetä kwä yabäņkaņ yabäņit yabäņit kubäkubä kudup kuņ moreņkuņ. Kuņ moreņjirä webe uwä Jesu dubini-ken inigän itkuk. 10 Irirän Jesutä doräņpäj kaņpäj iwet yabäņkuk; Wanotna, äma manken gepmanayäj täņo u de? Äma kubätä yäņtärek man

* 8:1: Luk 21:37 * 8:5: Wkp 20:10; Lo 22:22-24 * 8:6: Mat 22:15 * 8:7: Lo 17:7 * 8:9: Mat 22:22

nämo gäwerak? ¹¹ * Yäwänä webe unitä Nämo yän yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk udegän, yäntärek man nämo gäwerayän. Gäk jop päñku itkañä waki äneñi nämo täñpen yäk.

Jesutä iniken mebärini yäñahäñpäñ yäwetkuk

¹² * Eruk ittängän kadäni kubä Jesutä ämawebe man ñode yäwetkuk; Näk komen ämawebe intäño topän. Unita äma kubätä näk näwarayän täko uwä bipmäñ urani gänañ nämoinik api kuñarek. Uwä irit kehäromi täño penyänek terak api kuñarek yäk. ¹³ Man ude yänirän Parisi ämatä nadäñpäñ ñode iwetkuñ; Jop manman yäyan yäk. Eruk ño gäkña-tägän mebärika yäñahätan unita nadäñitna bureni nämo täyak yäk.

¹⁴ * Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Ude nämo. Näkñata siwoñi yäyat. U imata, näk de naniktä äbut ba de api kwet yän unitäño mebäri nadäñkañ yäk täyat. Unita näkña mebärina yäñahäñjira jopi nämo täk täyak. In ñowä näka de naniktä äbuko äneñi de api kwek yän nämo nadäk täkañ unita täñguñtak täkañ. ¹⁵ * Inä äma gupigän yäpmäñ danik täkañ. Täñ, nähä äma nämo yäpmäñ danik täyat. ¹⁶ * Upäñkañ näkä äma yäpmäñ daninpäñ yäwänäku bureni yäpmäñ danik täyet. Imata, äma yäpmäñ danik-danik epän u näkñagän nämo täñpet. Nan nanin kireñpewän äpuro unitä täñkentäñ naminirän bok täde. ¹⁷ * In nadäkañ? Baga manjin terak ñode pätak; Äma yarätä kubä täño mebäri yäñahäñjirän

* **8:11:** Jon 5:14 * **8:12:** Ais 49:6; Jon 1:4-9, 9:5; Jon 12:46

* **8:14:** Jon 5:31-32; Jon 7:28, 9:29 * **8:15:** Jon 7:24, 12:47

* **8:16:** Jon 5:30, 8:29 * **8:17:** Lo 17:6, 19:15

bureni yäj nadäwen. 18 * Tänpäj näk mebärina yäjähäjira Nan, nanin kireņkuko unitä udegän yäjkentäj namik täyak. U kawut, nek äma yarätä mebärina yäjähäk täkamäk!

19 * Man ude yäweränkaņ ȳode iwet yabäjkuņ; Nanka de? Ude yäwäwä yäwetkuk; In näka nämo nadäwä tärewäpäj nanta udegän nämo nadäwä tärekaņ. In näka nadäwä tärewäpäj uyaku Nanta udegän nadäwä tärekanen yäk. 20 * Jesu kudupi eni gänaņ ämawebe yäwetpäj yäwonärek täņkuko ugän Parisi äma man u yäwetkuk. Monen irona pek täņpani käwuri u dubini-ken itkaņ man u yäwetkuk. Täņpäkaņ kadänini nämo keräp täņkuko unita jide täņpäj manken tewäm.

Jesutä Juda äma jukuman yäwetkuk

21 * Täņpäkaņ Jesutä ämawebe man kubä pen ȳode yäwetgän täņkuk; Näk api tepmaņpen kwet yäk. Tepmaņpen kuņira näka api wäyäkņenen. Tänpäj wakiwakijin nikek kuņattängän api kumneņ. Täņkaņ näkä päņku irayäj tätken uken in täga nämo api kuneņ yäk. 22 * Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yäjkuņ; Näkä päņku irayäj täyatken uken täga nämo api kuneņ yäj yäyak u imata yäyak? Ini gupi utpäj kumäkta yäyak ba jideta yäyak? 23 * Ude yäwäwä Jesutä ȳode yäwetkuk; In komen äma nämo nadäkaņ. Inä komen umude kända nanik. Nähä punin unude kända nanik. Inä kome terak nanik. Nähä kome terak nanik nämo. 24 In wakijin nikek kuņatkä kumneņ yäj

* 8:18: 1Jo 5:9 * 8:19: Jon 14:7 * 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon 7:34,36; Jon 13:33 * 8:22: Jon 7:35 * 8:23: Jon 3:31

täwerat. Bureni, mebärina näkña itat yäj täwet täyat u nadäkinik nämo täneño uwä wakijin pat tamiñirän mät kumneñ. ²⁵ Yäwänä iwet yabänkuñ; E täñ, gäk netä? Yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Mebärina uku, umunitä täwet yäpmäj äbäro ugän. ²⁶ * Näkä in manken tepmanpäj mebärijin yänahäkta kehäromina nitek. Upänkañ mebärijin nämo yänahäwayäj. Naniñ kireñkuko u meni-ken nadänkuro ugänpäj kome terak ño yänahänpäj täwet täyat. Naniñ kireñkuko unitä man bureni yäk täyak yäk.

²⁷ Täñpäkañ Nanita ude yäweränkañ nämo nadäwä täreñkuñ. ²⁸ * Nämo nadäwä täreñkuño unita Jesutä ñode yäwetkuk; In Äma Bureni-inik yäpmäj aku punin peñkañ mebärina näkña itat yäj api nadäwä täreneñ. Täñpäkañ näkñaken nadäk-nadäkpäj imaka kubä nämo täk täyak. Nämo, Nantä näwoñäreñkuko man ugänpäj yäk täyat. U imaka, api nadäwä täreneñ. ²⁹ * Naniñ kireñkuko uwä näkkät itkamäk. Näk kadäni kadäni imaka yäk täyat ba täk täyat unita gäripi nadänpäj näk nämo nepmak täyak yäk. ³⁰ * Täñpäkañ Jesutä man ude yäjirän Juda ämawebe mäyaptä nadän imikinik täñ imiñkuñ.

Abraham täño nanakiye

³¹ Täñpäj Juda ämawebe Jesuta nadäkinik täñ imiñkuño u ñode yäwetkuk; In näkño man terakgän kuñatnayäj täño uwä näkño näwaräntäknaye bureni-inik api itneñ. ³² Ude täñpäj näkño

* **8:26:** Jon 7:28, 12:49 * **8:28:** Jon 3:14, 5:19 * **8:29:** Jon 8:16, 16:32 * **8:30:** Jon 7:31

man bureni nadäwä täreñirä man bureni unitä topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäñ tepmañpäñ säkgämän api kuñatneñ yäk. ³³ * Jesutä ude yäweränä Juda äma ekäni ekäni unitä iwetkuñ; Wära! Nin Abraham täño oraniye unita säkgämän itkamäñ yäk. Äma kubä täño topmäk-topmäkken nämoinik it yäpmäñ äbäkamäñ. Ba äbot kubäta watä epän nämo täñ imiñ yäpmäñ äbäkamäñ. Upäñ imata topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäñ tepmañpäñ säkgämän api itneñ yäñ niwetan?

³⁴ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; In kudup waki täño watä kuñat-kuñat äma ude itkañ yäk. Äma momi täk täkañ uwä waki täño watä kuñat-kuñat äma ude täk täkañ. ³⁵ Täñ äma kubä täño watä kuñaranitä ekänini täño äboriye-kät täga nämo kuñarek yäk. Nanaki uyaku nägät moräki unita nani täño äboriyekät pen it yäpmäñ ärowek yäk. ³⁶ Unita Nanaki unitäwä topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäñ tepmañpayäñ täko uwä säkgämän-inik api kuñatneñ. ³⁷ * E, nin Abraham täño äboriye itkamäñ yäñ näwetkañ u nadätat. Täñpäkañ in mannata bitnäk täkañ unita kumäñ-kumäñ nutnayäñ nadäk täkañ. ³⁸ Näk Nantä näwoñärek täñkuko ugänpäñ täwet täyat. Upäñkañ inä injinken nanjintä täwoñärek täñkuko upäñ täk täkañ yäk.

³⁹ * Ude yäwänä iwetkuñ; Nin täño nanin u Abraham! yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In Abraham täño oraniye yäwänäku ini bumik äworekäneñ. ⁴⁰ Näk Anutu-ken nanik man bureni nadäñkuropäñ

* **8:33:** Mat 3:9 * **8:34:** Rom 6:16,20; 2Pi 2:19 * **8:37:** Jon 5:18 * **8:39:** Mat 3:9

täwerakaŋ inä nutnayäŋ yäk täkaŋ. Abrahamtä imaka udewani kubä nämo täŋkuk. ⁴¹ * Unita bureni ŋode täwera nadäwut; Inä kädet injinken nanjintä iwatkuko udegän iwat täkaŋ yäk. Jesutä ude yäwänä Juda äma unitä iwetkuŋ; Wa! Ninä kubokäret täŋpäŋ bäyawani nämo! Nanin Anutu kubägän yäk.

Satan täŋo nanakiye

⁴² * Yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Nanjin Anutu yäwänäku näka not täŋ namikäneŋ. Näk Anutu-ken naniktä äput, näkŋaken nadäk-nadäkna terak nämo äput. Anututä naniŋ kireŋpewän äput. ⁴³ * Mebäri imata näkŋo mantä bänepjin-ken nämo yäput täyak? U ŋodeta; Näk man yäŋira in jukujin penpäŋ täga nämo nadäk täkaŋ unita. ⁴⁴ In-täŋo nanjin Satan. Unitäŋo kädet iwatta gäripi nadäk täkaŋ. U bian äma däpmäk-däpmäk täk täŋkuko unitä pen täŋ yäpmäŋ äbäk täyak. Uwä man bureni mäde ut imiŋkuko unita bänepi-ken man bureni kubä nämoinik pat täyak. Uwä jop manman täŋo mähemi-inik unita äma jop yäkŋatta gäripi pähap nadäk täyak.

⁴⁵ Upäŋkaŋ nähä man bureni-inik täwet täyat unita manna bitnäk täkaŋ. ⁴⁶ * Jide? Inken nanik kubätä näkŋo momi täga kaŋ-ahäwek? Nämoinik. Täŋpakaŋ näk man bureni täwerira imata näkŋo man nadäwä bureni nämo täk täkaŋ? ⁴⁷ * In nadäkaŋ? Äma ba webe Anututa biŋam kuŋat täkaŋ uwä Anutu täŋo man nadäŋpäŋ buramik täkaŋ.

* **8:41:** Lo 32:6; Ais 63:16, 64:8 * **8:42:** 1Jo 5:1; Jon 16:28

* **8:43:** Rom 8:7; 1Jo 3:8 * **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22; 1Jo 3:5

* **8:47:** Jon 18:37; 1Jo 4:6

Tänpäkaŋ inä Anututa biŋam nämo täkaŋ unita mani bitnäk täkaŋ.

Jesu ini ba Abrahamta yänkuk

⁴⁸ * Ude yäwän nadänpäŋ Juda ämatä koki bumta wawäpäŋ Jesu iwetkuŋ; Gäk Samaria äma! Mäjo wakitä kotawänkaŋ ba yäyan! yäk. ⁴⁹ Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk mäjotä nämo kotatak. Näk Nan oraŋ imik täyat upänkaŋ inä näk nabäŋ äwaräkuk täk täkaŋ. ⁵⁰ * Näk wäpna biŋamta nadäwätäk tänpäŋ nämo täwet täyat. Wäpna biŋam yänhäk-ahäk u Äma kubä täŋo epän. Äma unitä äma mäde ut namik täkaŋ uwä api yäpmäŋ daniwek. ⁵¹ * Näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkŋo man buramiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä paot-inik nämo api täneŋ. Nämoinik!

⁵² Ude yäwänä Juda ämatä ŋode iwetkuŋ; Man ude yänjiri bureni ŋode nadäkamäŋ; Gäk mäjotä magätak! yäk. Abraham uwä kumbuk, ba profet biani udegän kumäŋ moreŋkuŋ. Upänkaŋ gäk ŋode yäyan; Äma näkŋo man yäpmäŋ kuŋat täkaŋ unitä paot-inik nämo api täŋpek yän yäyan! ⁵³ * Jide? Gäk oranin pähap Abraham u irepmitpäŋ yäyan? U kumbuk, ba profet biani u imaka udegän kumbuŋ. Upänkaŋ gäk jidewani unitä äma u yärepmitpäŋ wäpka yäpmäŋ äronpäŋ yäyan? ⁵⁴ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näkŋa-tägän wäpna yäpmäŋ äronjira nämo tägawek. Nämo, Nan, nintäŋo Anutunin yän iwet täkaŋ unitä oraŋ namik täyak. ⁵⁵ * Anutunin yän iwet täkaŋ upän mebärini nämoinik

* **8:48:** Mak 3:21-22; Jon 7:20 * **8:50:** Jon 5:41 * **8:51:** Jon 5:24; Jon 6:40,47 * **8:53:** Jon 4:12 * **8:55:** Jon 7:28-29

nadäkaŋ. Täŋ, näkŋawä nadäwa tärekaŋ. Nämo nadäwa tärekaŋ yänä, imata yäwet? Jop man ude yänpän ingän äworewet. Ude nämo! Näk Nanta nadäwa tärewäpän mani biŋam yäpmän kuŋat täyat. ⁵⁶ Orajin Abraham uwä näkŋo äbäkäbäk kadäni u api käwet yänkaŋ oretoret terak kuŋattängän kaŋpän wisikinikna! yän yänkuk.

⁵⁷ Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yänkuŋ; Wära! Gäk obaŋ 50 ude nämo tärenkukopän Abraham kaŋkun? ⁵⁸ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Abraham nämo ahäwani-ken itkuro unitä itat yäk. ⁵⁹ * Ude yäwänä mobä yäpmänpän utnayän täŋirä Jesu uwä äma itkuŋo u gänaŋ paotpeŋ kuŋkuk.

9

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuŋ

¹ Kädet miŋin kuŋtängän Jesutä äma kubä miŋi koki gänaŋ dapuri tumbanitä ahäwani u kaŋ-ahänkuk. ² * Kaŋ-ahänpän Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabänkuŋ; Yäwoŋärewani äma, netä täŋo momita äma u dapuri tumbani ahänkuk? Iniken ba miŋi nani täŋo? ³ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo. Iniken ba miŋi nani täŋo momita nämo. Anututä epän kehäromi äma ŋo terak kwawak ahäwekta Anututä inide tenkuk. ⁴⁻⁵ * * Nadäkaŋ? Näk kome terak irayän täyat udegän komen ämawebe täŋo topän ude api ired. Täŋpakaŋ Nan, nanin kireŋkuko unitäŋo epän kepma irayän täyat-ken

* **8:58:** Jon 1:1 * **8:59:** Jon 10:31 * **9:2:** Kis 20:5; Ese 18:20;

Luk 13:2,4 * **9:3:** Jon 11:4 * **9:4-5:** Jon 5:17,20; Jon 11:9, 12:35

* **9:4-5:** Mat 5:14; Jon 8:12

ugän tāk tākāna. Bipmāņ urani kadāni kerāp tāyak. Kadāni uken epān tāga nāmo api tāne yāk.

⁶ * Jesutā ude yāņpāņ kome terak iwit utpāņ awāhutpewān okā tāņkuk. Okā tāņpānkaņ yāpmāņpāņ āma dapuri tumbani u dapuri-ken gatāņkuk. ⁷ * Gatāņpāņ ṅode iwetpāņ peņ iwetkuk; Gāk kuņkaņ Siloam gwāgu-ken garok ṅo ārut yāk. (Siloam uwā ninin man terak peņ iwet-pewān kwani.) Jesutā ude peņ iwerānā āma u pāņku gupi ārutpāņ dapun ijiwān kwāpāņ eņiken kuņkuk. ⁸ Eņiken kuņirān noriye ba āma ātu ketem ba monēnta yāņapik tāņkuko-ken unitā kaņpāņ yāņkuņ; U kawut! Āma imaka imakata ninken yāņapik tāņkuko unitā ba ābātak? ⁹ Ude yāņirā ātutā yāņkuņ; Ini u! yāk. Ba ātutā yāņkuņ; Nāmo yāk. Udewani bumik yāk. Ude yāņirā ini yāwetkuk; Nākņa ābātat! yāk.

¹⁰ Ude yāwānā iwet yabāņkuņ; Jide tāņpāņ dapun ijitan? ¹¹ Yāwāwā āma unitā yāwetkuk; Āma kubā wāpi Jesu unitā okā dapuna-ken gatāņkaņ ṅode nāwerak; Gāk Siloam gwāgu-ken kuņkaņ gupka ārut yāņ nāwerak. Nāwerānkaņ nāk u pāņku ume ārutkaņ eruk dapun ijit yāk. ¹² Ude yāwānā iwet yabāņkuņ; Āma u de itak? Yāwāwā yāwetkuk; Nāk nāmo nadātat yāk.

Parisi amatā man wārāt-wārāt tāņkuņ

¹³ Ude yāwānkaņ āmawebetā dapuri tumbani u yāņikņat yāpmāņ Parisi āma ātuken kuņkuņ. ¹⁴⁻¹⁵ * Kepma Jesutā okā awāhutpāņ dapuri-ken gatāņkuko u Sabat kadāni-ken tāņkuko unita

* **9:6:** Mak 8:23 * **9:7:** 2Kin 5:10 * **9:14-15:** Luk 13:14

Parisitā äma u iwet yabāņkuņ; Dapun jide tāņpāņ ijin? Yāwāwā yāwetkuk; Äma u dapuna-ken okāpāņ gatāņirān pāņku ume ārutpāņ ukengān dapun ijit yāk. ¹⁶* Ude yāņirān Parisi äma ātutā yāņkuņ; Äma uwā Anutu-ken nanik nāmo. Uwā orekiritnin irepmitak yāk. Ude yāņirā ātutā yāņkuņ; Uwā momi äma yāwānāku imaka kudupi udewani tāga nāmo tāyek yāk. Ude yāņpāņ ini-tāgān man wārāt-wārāt tāņkuņ.

¹⁷* Tāņpāņ äma uwā āneņi ņode iwet yabāņkuņ; Äma dapunka tāņpewān ijino u gākā unita netā yāņ yāyan? Ude yāwāwā yāņkuk; U profet kubā yāk. ¹⁸ Ude yāwānkaņ Juda äma ekāni ekāni unitā äma u bureni dapun tumāk itkukopāņ dapun āneņi ijik yāņ nāmo nadāņkuņ. Tāņpāņ miņi nani yāmagut yāpmāņ ābuņ ¹⁹ Yāmagut yāpmāņ ābāņpāņ yāwet yabāņkuņ; Äma ņo nanakjek bureni? Dapuri tumbani yāņ iwet tākamān u ņo? U jide tāņpāņ dapun ijik? ²⁰ Yāwāwā miņi nanitā ņode yāwetkumān; Uwā nanaknek yāk. Nek nadākamāk, u bian dapuri tumbani inide ahāņkuk yāk. ²¹ Upāņkaņ jide tāņpāņ dapun ijik, ba netātā dapuri tāwirak yāņ nāmo nadākamāk yāk. U bian tāgaņkuko unita ini iwet yabāwākaņ tāwerān yāk. ²²⁻²³* Uwā Juda ämata umuntaņpāņ ude yāņkumān. Juda äma ekāni ekānitā man ņode yāņpāņ uku yāņkehārom taņkuņ; Äma kubātā Jesu u Kristo yāņ yāwānā äma u kudupi eņi gānaņ ārokta api yājiwātne yāņ yāņkuņ. ²⁴* Tāņpākaņ äma dapuri tumbani u āneņi ņode

* **9:16:** Jon 3:2, 7:43; Jon 9:31-33 * **9:17:** Jon 4:19 * **9:22-23:** Jon 7:13 * **9:24:** Jos 7:19

iwetkuḅ; Gäk Anutu iniḅ oretpäḅ man bureni yäl Ninä äma unitäḅo mebäri nadäkamäḅ. U momi äma yäk.

²⁵ Yäwäwä ḅode yäwetkuk; Uwä momi äma ba momi äma nämo yäḅ nämo nadätat. Upäḅkaḅ näk ḅode nadätat; Näkä dapun tumäk itkuropäḅ dapun ijitat ḅo yäk. ²⁶ Yäwänä Juda äma unitä iwetkuḅ; Jide täḅpäḅ dapunka täḅpewän injin? ²⁷ Yäwäwä yäwetkuk; Näk täweraro u nämo nadäḅ? Imata äneḅi niwerän yäḅkaḅ yäkaḅ? Inä iwaräntäkiye täna yäḅpäḅ ba yäkaḅ? ²⁸ Ude yäwänä yäḅärok man ḅode iwetkuḅ; Gäkḅa uyaku iwaräntäki. Ninäwä Moses täḅo iwaräntäkiye yäk. ²⁹ * Moses uwä Anututä man iwetkuko u nadäkamäḅ. Upäḅkaḅ äma uwä äma jopi kubä yäk. Uken naniktä äbäk yäḅ nämo nadäkamäḅ!

³⁰ Yäḅirä äma unitä man kowata ḅode yäwetkuk; Intä ude yäḅirä inide kubä nadätat yäk. Dapunna täḅpewän ijiro upäḅkaḅ imata äma u deken naniktä äbäk yäḅ nämo nadäkaḅ? ³¹ * Ninä ḅode nadäk täkamäḅ; Anutu uwä äma momi nitek nämo täḅkentäḅ yämik täyak. Täḅpäḅ kubätä iniḅ oretpäḅ mani buramiwänä täḅkentäḅ imek yäk. ³² Äma kubätä dapun tumäk ahäwani kubä dapuri täḅpewän ijiḅkuk yäḅ biḅam udewani bian umukentä kubä nämo nadäḅ yäpmäḅ äbumäḅ. ³³ * Unita äma uwä Anutu-ken naniktä nämo äpuk yäwänäku epän udewani jide täḅpäḅ täḅpän? ³⁴ * Yäwänä koki wawäpäḅ ḅode iwetkuḅ; Wa! Wakiinik-ken

* **9:29:** Jon 8:14 * **9:31:** Sam 34:15; Sam 66:18; Ais 1:15; Snd 15:29 * **9:33:** Jon 9:16 * **9:34:** Sam 51:5; Jon 9:2

naniktä ahäwani gäk! Gäk ŋonitā manbiŋam yāŋpāŋ tāga niwoŋärewen? Ude yāŋpāŋ iwat kireŋkuŋ.

Bānep bipmāŋ urani tāŋo manbiŋam

³⁵ Iwat kireŋirā Jesutā biŋam u nadāŋkaŋ kaŋ-ahāŋpāŋ ŋode iwet yabāŋkuk; Gäk Äma Bureni-inik nadāŋ imitan? ³⁶ Yāwānā äma unitā iwetkuk; Ekāni, gākā äma yāyan u netā? Nāwoŋäreŋiri kaŋpāŋ nadāŋ imikinik tāŋpa! yäk. ³⁷ * Yāwānā Jesutā iwetkuk; Gäk nabāŋiri man gāwetat ŋo näkŋa yäk. ³⁸ Yāwānā yāŋkuk; Ekāni, bureni! Nāk nadāŋ gamikinik tāyat yäk. Ude yāŋpāŋ gāmori-ken gukut imāpmok tāŋpāŋ iniŋ oretkuk. ³⁹ * Tāŋirān Jesutā yāŋkuk; Nākā komen äma mebärijin kwawak yāpmāŋ danikta äpuro unita dapuri tumbanitā dapun ijik-ijik tāneŋ. Tāŋ, dapuri ijiwanitā dapun tumäk tāneŋ yäk. ⁴⁰ * Ude yāwānā Parisi äma bok itkuŋo unitā nadāŋpāŋ yāŋkuŋ; Ai! Ninta dapun tumäk yāŋ yāyan? ⁴¹ * Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; In dapun tumäk yāwānāku momijin nikek nāmo itkāneŋ. Upāŋkaŋ nin dapun ijiwani yāŋ yäk tākaŋ unita momijin māt pat tamek yäk.

10

Jesu uwā yawak tāŋo mähemi tāgagāmān

¹ Jesutā man ude yāŋpāŋ āneŋi kubā ŋode yāwetkuk; Nāk bureni tāwera nadāwut; Äma kubätä yawak tāŋo yewa gānaŋ ärowa yāŋpāŋ yāma siwoŋi-ken nāmo äronpāŋ jopi-ken tādotpeŋ äpmonpeko uwā kubo äma. ² Tāŋ äma yāma pewani-ken siwoŋi

* **9:37:** Jon 4:26 * **9:39:** Jon 3:17; Jon 8:15-16; Mat 13:11-15

* **9:40:** Mat 15:14, 23:26 * **9:41:** Jon 15:22

äroweko uwä yawak täño mähemi. ³ Mähemitä äbänä yewa watä äma irani unitä yäma dät imek. Yäma dät imän äronpäjä iniken yawakiye wäpi terakgän gera yäjirän nadäneñ. Tänpäj dubiniken äbäjirä yäj-yäkñat yäpmäj yäman äpämañ kwek. ⁴* Äpämañ yäman kumañ intäjukun kuñjirän yawakiyetä mähemi kotäki nadänit iwatneñ. ⁵ Yawak u äma kudupi kubä täga nämo iwatneñ. Nämo inik, kudupi kotäk nadänpäj metäjpeñ kuneñ yäk. ⁶* Jesutä man wärani ude yäwerirän mebäri nämo nadäwä täreñkuñ.

⁷ Man wärani täño mebäri nämo nadäwä täreñkuño unita Jesutä man yäpurärätpäj ñode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut. Nähä yawak täño yäma bureni-inik. ⁸* Äma intäjukun äbänpäj yawakta watä epän täk täñkuño uwä kubo äma unita yawak u mani nämo buramik täñkuñ. ⁹* Tänpäkañ nähä yäma bureni-inik. Äma kubätä yäma näkä itat-ken ugän yewa gänañ ärokta äbayäj täko uwä äronpäñ säkgämän api irek. Kuñ äbäk täñkañ ketem tägagämän api nak täñpek. ¹⁰ Tänpäkañ kubo äma uwä imaka kubäta nämo äbek. U yawak kubo täñit kumäj-kumäj däpmäjnit täñpek. Upäjkañ nähä yawak irit kuñat-kuñat gäripi nitek yämikta äbut.

¹¹* Näk yawak täño mähemi tägagämän. Näk yawaknaye säkgämän kañ irut yäj nadänpäj gupnata nämo iyap tänpäj api iniñ kirewet. ¹²* Tänpäkañ äma yawak watäni itkañ gwäki

* **10:4:** Jon 10:27 * **10:6:** Jon 16:25 * **10:8:** Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 * **10:9:** Sam 118:20; Jon 14:6 * **10:11:** Sam 23:1; Rev 7:17 * **10:12:** Apos 20:29

yäpmäk täkaŋ uwä mähe mi bureni nämo. Aŋ komi kubä yawak yewayäŋ äbäŋirän äma uwä kaŋpäŋ umuntaŋpeŋ yawak yabä kätäŋpäŋ metäŋpeŋ kwek. Metäŋpeŋ kuŋirän aŋ komi u yawak däpmäŋpäŋ yäwat kireneŋ. ¹³ Imata, äma uwä yawakta gäripi-inik nämo nadäk täkaŋ. U gwäki yäpmäk-tagän yawak watäni it täkaŋ unita umuri kubä ahäŋ yämiŋirän metäŋpeŋ kuk täkaŋ.

¹⁴⁻¹⁵ * * Upäŋkaŋ näk yawak täŋo mähe mi bureni-inik. Nantä näka nadäŋ namikinik täk täyak udegän näk yawaknaye ta nadäŋ yämikinik täk täyat. Täŋpäŋ näk Nanta nadäŋ imikinik täk täyat udegän yawaknaye ta nadäŋ namikinik täk täkaŋ. Yawaknaye ta yäŋpäŋ gupna iniŋ kirekta nämo bitnäta. ¹⁶ * In nadäkaŋ? Yawaknaye ini ŋo nanik-gäŋpäŋ nämo yabäŋ yäwat täyat. Nämo, yawaknaye ätu kome ätuken itkaŋ. U yämagurira näkŋo man kotäk nadäŋpäŋ näwat yäpmäŋ äbäŋirä äbot kubägän api yepmaŋpet. Yepmaŋpa kubä-kengän irirä mähe mi kubä-tägän api yabäŋ yäwarek.

¹⁷ * Täŋpäkaŋ näk gupna api iniŋ kirewero upäŋkaŋ äneŋi pengän itkuro ude api äworewero unita Nantä näka gäripi nadäta. ¹⁸ * Äma kubätä näkŋo irit jop nadäŋ täga nämo nomägarek, näkŋa yäwakaŋ uyaku. Näkŋa-tägän gupna täga iniŋ kirewet. Gupna iniŋ kirekta ba äneŋi yäpmäkta u kehäromina päta. Ude täkta Nantä kehäromi peŋ namiŋkuk yäk.

* **10:14-15:** Jon 10:27; 2Ti 2:19 * **10:14-15:** Mat 11:27; Jon 15:13; 1Jo 3:16 * **10:16:** Ais 56:8; Jon 11:52; 1Pi 2:25; Ese 34:23; Ese 37:24 * **10:17:** Plp 2:8-9 * **10:18:** Jon 5:26, 14:31; Jon 19:11

19 * Jesutä man ude yäjirän Juda äma ekäni ekänitä nadänpäj äneñi nadäk yarä nitek injtkuñ. 20 * Tänpäj äma ätutäwä yäjkuñ; Mäjotä magärirän nadäk-nadäki paoränkañ man ñodewä yäyak! Man yäyak u nadäneño! yäk. 21 Ude yäjirä äma ätutäwä yäjkuñ; Ude nämo! Mäjotä magärirän jide tänpäj man säkgämän udewani yäwek? Äma mäjotä magäranitä äma dapuri tumbani täga nämo yäpän täganey yäk.

Juda ämatä Jesu iwan täñ iminjuñ

22 Tänpäkañ Juda täño orekirit kubä keräp tañkuk. Orekirit uwä kudupi eñi kodaki tänpäj yäma bian dätkuño u nadäkta pewani. Mänit kadäni-ken täk täñkuñonik. 23 Eruk orekirit u keräp tañirän Jesu kudupi eñi gänañ äronpäñ kumañ kukñi käda wäpi Solomon täño Itpäj-nadäk Bägup ukäda päñku itkuk. 24 * Uken irirän Juda äma ekäni ekänitä äbä itgwäjinpäj iwet yabäk ñode täñkuñ; Gäk jidegän mebärika siwoñi api niweren? U nadäna yänpäj nadäwätäk terak kuñatkamäj yäk. Eruk siwoñi niwet; Gäk Kristo ba Kristo nämo?

25 * Ude iwet yabäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk uku täwetkuro upänkañ in nadäwä bureni nämo täñkuñ. Kudän kudupi Nana täño wäpi terak täk täyat unitä mebärina kwawak pewän ahäk täkañ. 26 * Upänkañ inä näkño yawak nämo unita nadäj namikinik nämo täk täkañ. 27 * Näkño yawaknaye uwä manna nadänpäj näwat

* **10:19:** Jon 7:43 * **10:20:** Jon 7:20, 8:48 * **10:24:** Apos 3:11, 5:12; Luk 22:67 * **10:25:** Jon 4:26, 5:36; Jon 10:38 * **10:26:** Jon 6:64, 8:45 * **10:27:** Jon 8:47, 10:3

täkaŋ. Näwarirä yabänpäŋ-nadäk täk täyat. ²⁸ * Tänpäŋ irit kehäromi yämik täyat unita nämoinik api kumneŋ. Ba äma kubätä ketna-ken nanik täga nämö api nomägarek. ²⁹ Yawaknaye uwä Nanatä näka naniŋ kireŋkuk. Nana täŋo kehäromitä imaka kuduptagän täŋo kehäromi yärepmitak unita äma kubätä yawaknaye Nana täŋo kerik-ken nanik täga nämö api kubo täwek. ³⁰ In nadäkaŋ? Nana-kät nek kubägän yäk.

³¹ * Ude yäŋirän nadänpäŋ Juda äma ekäni ekäni unitä Jesu utnayäŋ mobä porinŋuŋ. ³² Täŋirä Jesutä yäwetkuk; Näk Nana täŋo kudän tägatäga mäyap täŋ yäpmäŋ äbätat. Kudän jide u täŋira kaŋpäŋ nutnayäŋ täkaŋ? ³³ * Yäwänä iwetkuŋ; Ude nämö. Imaka kubä terak nämö gutnayäŋ täkamäŋ. Gäk Anutu yäŋärok man iwet täyan unita täkamäŋ yäk. Gäk äma jopi kubä upäŋkaŋ Näk Anutu yäŋ niwet täyan!

³⁴ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In-täŋo бага man kudän täwani terak man Anututä yäŋkuko u nämö daninpäŋ nadäk täkaŋ? Uterak Anututä ŋode yäŋkuk; Näk täwetat, in anutu. ³⁵ * Eruk, nin nadäkamäŋ, man kudän Anutu täŋo man terak kudän täwani kudup uwä bureniŋän. Täŋ, ämawebe Anutu täŋo man buramiŋkuŋo unita “In anutu” yäŋ yäwetkuko u imaka, bureniŋän. ³⁶ Unita näk Anutu täŋo nanaki yäŋ täwerira in imata gäk Anutu yäŋärok man iwetan yäŋ näwet täkaŋ? Anututä ini näk iwoyänpäŋ kome terak naniŋ kireŋpewän äput.

* **10:28:** Jon 3:16, 6:39; Jon 18:9 * **10:31:** Jon 8:59 * **10:33:**
 Wkp 24:16; Mat 26:65; Jon 5:18 * **10:34:** Sam 82:6 * **10:35:**
 Mat 5:18

³⁷ Unita näk Nana täņo kudän bureni nämo täk täyat täņpawä näka nadawä bureni nämo täņpek. ³⁸ * Upänkaņ näk Nana täņo epän bureni-inik täk täyat. Unita man yäk täyat unita nadawä bureni nämo täņpawä imaka imaka täņira nabäk takañ unita nadawä bureni-inik täņput. Ude täņkaņ uyaku näk Nana-kät kowat kwasikorän täk takamak yäņ u täga api nadawä tumneņ yäk.

³⁹ * Jesutä ude yäwänä äneņi inġitnayäņ täņkuņ. Täņkuņopäņ keru yokut täņpän kwäpeņ kuņkuk.

⁴⁰ * Keru yokut täņpän kwäpäņ äneņi äyänutpeņ kome Jontä bian ume ärut yämiņkuk-ken Jodan ume kukņi udude päņku itkuk. ⁴¹ Päņku u irirän ämawebe mäyap äbä ahäņ imiņkuņ. Ahäņ imiņpäņ yäņkuņ; Bureni-inik, Jontä ini kudän kudupi kubä nämo täņirän kaņkumäņ. Upänkaņ imaka äma uterak bureni api ahäneņ yäņ niwetkuko u bureni ahäkaņ! ⁴² * Täņpäkaņ kome uken ämawebe mäyaptä Jesu nadäņ imikinik täņkuņ.

11

Lasarus kumbuko unitäņo manbiņam

¹ * Täņpäkaņ äma kubä wäpi Lasarus käyäm täņ itkuk. U Betani komeken, wanoriyat Maria kenta Matakät it täņkuņonik. ²⁻³ * * Maria uwä Jesu kuroņi-ken ume käbäņi täga nikek ärut imiņpäņ gwäki pujiņpäņ kuroņi täņ-kohoyäņkuko u. Täņpäkaņ noripaki Lasarus käyäm taņi täņirän

* **10:38:** Jon 14:10-11 * **10:39:** Luk 4:30; Jon 8:59 * **10:40:**
 Jon 1:28 * **10:42:** Jon 7:31 * **11:1:** Luk 10:38-39 * **11:2-3:**
 Jon 12:3 * **11:2-3:** Jon 11:36

Maria kenta Matatä Jesuken manbiñam ñode pewän kuñkuñ; Ekäni, äma gäkä unita gäripi-inik nadäk täyan uwä käyäm tañi täyak yäk.

⁴ * Eruk, Jesutä manbiñam u nadäñpäñ yäñkuk; Käyäm täyak u nämo api kumbek. Käyäm uterak Anutu täño wäpi biñam api ärowek. Ba käyäm uterak Anutu Nanakitä wäpi biñam api yäpek yäk.

⁵⁻⁶ Täñkañ Jesutä Mata Maria-kät noripaki Lasarus unita gäripi-inik nadäk täñkuko unita Lasarus u käyäm täyak yäñ nadäñpäñ bäräñeñ päñku nämo yabäñkuk. Itkukken u kepma yarakät itkuk.

⁷ Kepma yarä itpäñä Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Eruk, Judia komeken äneñi kuna yäk.

⁸ * Ude yäwänä iwaräntäkiyetä kikuñutpäñ iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, ude nämo! Kome uken Juda äma ekäni ekänitä mobätä gutnayäñ täñkuño ukeño nämo nadätan? U bian nämo upäñ imata äneñi kwayäñ yäyan?

⁹ * Ude yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Jide? Kepma kubä edaptä kadäni käronji, 12 auas ujeta nämo ijik täyak? Unita äma kubätä kepma täño penyäñek-ken kuñareko uwä nämo mañurek. Penyäñek gänañ kwawakgän kuñareko unita.

¹⁰ * Upäñkañ bipani kuñareko uwä bipmäñ urani unita ñoba-ñoba täñtäñ kuñarek.

¹¹ * Ude yäñpäñ yäwetkuk; Notninpak Lasarus uwä dämpmon pätak. Dämpmon parirän päñku yäwa kikuñurayäñ yäk.

¹² Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Ima yäyan? Dämpmongän patpäñä äneñi täganpäñ ini täga akwek! yäk. ¹³ Jesutä Lasarus dämpmon pätak yäñ yänjirän iwaräntäkiyetä Lasarus

* **11:4:** Jon 9:3, 11:40 * **11:8:** Jon 8:59 * **11:9:** Jon 9:4-5

* **11:10:** 1Jo 2:11 * **11:11:** Mat 9:24

däpmon bureni pätak yän nadänkuñ. Upänkañ Jesutä ini uwä Lasarus kumak yän nadänpäñ däpmon pat itak yän yänkuk. ¹⁴Tänpäñ iwaräntäkiye tängunñan irirä Jesutä siwoñi ñode yäwetkuk; U kumak yäk. ¹⁵Nin dubini-ken nämo iritna kumako unita bänep täga nadätat. Imata, näk imaka kubä täñjira in kañpäñ nadänpäñ nadän namikinik api täneñ. Eruk päñku käna! ¹⁶* Ude yänjirän Tomas wäpi kubä Didimus unitä Juda ämatä Jesu api utneñ yänpäñ noriye yäwetkuk; Penta kunakan kañ nidäput! yäk.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño mebäri u Jesu

¹⁷⁻¹⁹ Eruk Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem penpen päñku kädet keräpi 3 kilomitas ude kuñpäñ Betani yotpärare-ken ahänkuñ. Ahänpäñ yabänkuñ; Kome uken nanik ämawebe mäyaptä äbänpäñ Mata kenta Maria bänepi täñ-kawataкта penta irirä yabänkuñ. ²⁰Ude täñjirä Mata Jesu äbatak yän nadänpäñ Maria enjiken ugän irirän ini uwä Jesu imagurayän kädet miñin päñku kañ-ahänkuk. ²¹* Kañ-ahänpäñä iwetkuk; Ekäni, gäk ño itkun yäwänäku wanotna nämo kumbän. ²²Upänkañ näk nadätat, gäk imaka kubäta Anutu-ken iwet yabänjiri täga nadän gamayän yäk.

²³Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadäwätäk täñpeno. Wanotka kodak täñpäñ äneñi akwayän yäk. ²⁴* Ude iweränä Matatä yänkuk; Bureni, kadäni pähapken kodak täñpäñ api akwek yän nadätat. Kadäni uken ämawebe kuduptagän api

* **11:16:** Mak 14:31 * **11:21:** Jon 11:32 * **11:24:** Jon 5:29

akuney yäk. ²⁵ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Nadätan? Kumbani-ken akukakuk unitäño mebäri ba irit kehäromi täño mebäri u näk. Äma kubätä näk nadäñ namikinik täñpeñ kuñarayäñ täko uwä kumbayäñ täko upäñkañ äneñi api kodak tañpeñ akwek. ²⁶ * Bureni, äma kubätä nadäñ namikinik täñpäñ kuñarayäñ täko uwä nämoinik api kumbek! Mata, man yäyat ño nadäñjiri bureni täyak ba nämö? ²⁷ * Ude yäwänä Matatä iwetkuk; Ekäni, näk bureni nadätat; Gäk Kristo, Anutu täño Nanaki. Anututä kome terak äbäкта bian iwoyäñkuko u gäk yäk.

²⁸ Matatä ude yäñpäñ päñku noripaki Maria u inigän yäñkñat päñku teñpäñ jiap man terak ñode iwetkuk; Yäñpäñ-yäwoñärek äma äbäko itkañ gäka yäyak yäk. ²⁹ * Mariatä ude nadäñpäñä bäräñek terakgän akumañ Jesuken kuñkuk. ³⁰ Jesuwä yotpärareken nämö ahäñkuk, bägup Matatä pengän kañ-ahäñkuk-ken ugän irirän.

³¹ Täñpäkañ Juda ämawebe penta Maria-kät eni gänañ ugän itkañ konäm butewaki täñ itkuñonik. Täñ ittängän kañkuñ; Maria bäräñek terak akumañ yäman umu kuñirän kañkuñ. Kañpäñ ñode nadäñkañ iwat yäpmäñ kuñkuñ; U wanori äneñkuñ-ken u korayäñ kuyak yäñ nadäñkuñ.

³² * Eruk, Maria Jesutä itkuk-ken u ahäñpäñä Jesu dubini-ken päñku gukuri imän äpmonpäpäñ konäm butewaki terak ñode iwetkuk; Ekäni, gäk ño itkun yäwänäku näkño wanotna ño nämö kumbän yäk. ³³ Ude iwerirän Jesutä Maria u ba Juda ämawebe Maria-kät äbuño u konäm

* **11:26:** Jon 8:51 * **11:27:** Jon 6:69 * **11:29:** Jon 11:20

* **11:32:** Jon 11:21

korirä yabänpän bänepi ägekoräpän butewaki pähap nadänkuk. ³⁴ Ude tänpän yäwetkuk; Eruk, in komegup de äneñkuñ? Ude yäwänä iwetkuñ; Ekäni, äbänkañ ka yäk. ³⁵⁻³⁶ * Ude iweräwä Jesu konäm kotkuk. Täñjirän ämawebe päke unitä kanpän yänkuñ; No kawut! Äma kumbuko unita gäripi-inik nadäk täyak unita butewaki nadänpän kotak yäk. ³⁷ * Ätutä ude yäwäkañ ätutäwä yänkuñ; Äma no wä äma dapuri tumbani yäpän tägañ yämik täyak. Upänkañ äma no käyäm täñ itkuk-ken ugän täñkentän iminañi täñjirän kumbuk yäk.

Jesutä Lasarus äneñi yäpmän aku tenkuk

³⁸ * Tänpäkañ Jesutä bänepi-ken butewaki pähap nadänpän Lasarus äneñkuñ-ken u kuñkuk. Awañ u mobä tañi kubäpän äneñpani. Täñkañ mobä kubäpän awañ meni täñpipiwani. ³⁹ Kuñpänä yäwetkuk; Mobä awañ meni täñpipiwani no yäpmän kewewut. Ude yäwänä Lasarus wanori wäpi Mata unitä iwetkuk; Ekäni, no kumbänpän äneñkañ kepma yaräbok-yaräbok itkamän unita kábäñi wakiinik no piätak yäk. ⁴⁰ * Matatä ude yäwänä, Jesutä node iwetkuk; Näk pengän node gäweraro u nämo nadätan? Gäk nadän namikinik tänpänä Anutu täño kudän kehäromi niked ahänjirän täga käwen yän gäwerat. ⁴¹ Eruk, mobä tañi awañ meni peñpipiwani u yäpmän kewewäkañ Jesutä kunum gänañ dapun iñpewän ärowäpän node yänkuk; Nan, gäk näkno yänpik manna uku nadän namino unita gäka bänep täga nadän gamitat. ⁴² * Tänpäkañ

* **11:35-36:** Luk 19:41 * **11:37:** Jon 9:6 * **11:38:** Mat 27:60

* **11:40:** Jon 11:4,23-26 * **11:42:** Jon 12:30

Nan, gäk näkŋo yänpik manna nadän namik täyan u nadätat upänkaŋ ämawebe itkaŋ ŋonita yänpäŋ man ŋowä gäwetat. Gäkä näk nepmaŋpi äput yänkaŋ nadawut yänpäŋ man ŋo yäyat.

⁴³ Ude yänpäŋ gera terak ŋode yänkuk; Lasarus, gäk akumaŋ äbi! ⁴⁴ Jesutä gera ude yäwänä, eruk äma kumbani tek keru kuroŋi ba injami dapun uwäk täwani nitek unitä akumaŋ äbuk. Äbänä Jesutä yäwetkuk; Tek u wärämüt iminpäŋ tewä kwän yäk.

Jesu utpewä kumäkta man topuŋ

Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ * Jesutä ude tänpänkaŋ Juda äma Mariaken äbuŋo unitä Jesutä imaka kudän kudupi täŋkuko u kaŋpäŋä nadäkinik täŋ iminkuŋ. ⁴⁶ * Nadäkinik täŋ iminkuŋo upänkaŋ ätutäwä päŋku Parisi äma Jesutä kudän täŋkuko u yäwetkuŋ. ⁴⁷ Tänpäkaŋ bämop ämakät Parisi ämatä päŋku Juda äma ekäni ekäni u yäwetkuŋ; Äma kudän kudupi mebäri mebäri täk täyak ŋonita jide api täŋ imine? ⁴⁸ Kaŋäwaräkuk täŋitna udegän täŋ yäpmäŋ kuŋtäyon ämawebe kuduptagän unita biŋam täneŋ yäk. Tänpäkaŋ Rom täŋo komi ämatä äbänpäŋ iwan täŋ niminpäŋ kudupi yotkät ämawebe äbotniye api tänpä waneŋ yäk.

⁴⁹ Ude yäwäkaŋ uken nanik bämop äma intäjukun täŋpani kubä wäpi Kaifas unitä yäwetkuk; Ude nämo! ⁵⁰ * In ŋode nämo nadäkaŋ? Ämawebe kumän-tagän paotneŋo udeta äma kubä-tägän kaŋ kumbän yäk. ⁵¹⁻⁵² * * Kaifastä man ude yänkuko

* **11:45:** Jon 4:48, 7:31 * **11:46:** Luk 16:31 * **11:50:** Jon 18:14 * **11:51-52:** Stt 50:20 * **11:51-52:** Jon 10:16, 17:21; 1Jo 2:2

u iniken nadäk-nadäkpäñ nämo yänkuk. Nämo, kadäni uken bämop äma ude itkuko unita manitä imaka ñode api ahäwekta yäwani u uwäk täñkuk; Jesutä kumäñpäñ Juda ämawebe api täñkentäwek. Täñpäkañ Juda ämawebe täñkentäñ yämik-tagän nämo. Uwä kumäñpäñ Anutu täño nanakiye uken-uken ittäñ kukañ u äbot kubägän api yepmanpäñ itneñ. Man Kaifastä yänkuko uwä uwäk täñkuk.

⁵³ * Eruk kepma uken yäput peñpäñ yänkañ Jesu utpewä kumäkta man epän täñtäñ kuñkuñ.

⁵⁴ * Ude täñirä Juda ämawebe bämopi-ken Jesu kwawak nämo kuñatkuk. Kome u peñpeñ gägäni käda kome jopi dubini-ken yotpärare kubä wäpi Efraim uken päñku iwaräntäkiye-kät itkun. ⁵⁵ *

Eruk, Juda nanik täño orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pasova u keräp tañkuko unita ämawebe kome uken-uken nanik kuduhtagän Jerusalem yotpärare-kengän kuñ moreñkuñ. ⁵⁶ *

Kuñpäñä Jesu kañ-ahäna yänpäñ kudupi eñi gänañ äronpäñ ini-tägän man ñode yänkuñ; In jide nadäkañ? U nintäño orekirit kadäni ño nämo käwep päbä käwek yäk. ⁵⁷ Täñpäkañ Juda äma ekäni ekäni-kät Parisi ämatäwä ñode yänahänpäñ yäwetkuñ; Äma kubätä Jesu u uken itak yän nadänpäñä yänahäwänkañ päñku inñitpäñ komi eñi gänañ kañ tena yän yänkuñ.

12

Mariatä Jesu kuroñi ärutkuk
Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

* **11:53:** Jon 5:18 * **11:54:** Jon 7:1 * **11:55:** 2Sto 30:17; Apos 21:26 * **11:56:** Jon 7:11

1 * Tänpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni kepma 6 ude keräp taŋirän Jesu Betani yotpärare-ken kuŋkuk. Betani uwä Lasarus, äma Jesutä kumbaniken nanik wädäŋ tädotkuko unitäŋo kome. 2 * Tänpäkaŋ kome uken Jesu iniŋ oretta äŋnak-äŋnak pähap täŋkuŋ. Eruk ketem nänayäŋ Matatä ketem gwet yämän Lasarus ba noriye ätukät Jesukät ketem penta naŋkuŋ. 3 * Naŋ irirä Mariatä päbä ume gwäki ärowani, käbäŋi säkgämän ikekpäŋ Jesu kuroŋi-ken piŋ ibatkuk. Piŋ ibatpäŋ gwäki pujiŋpäŋ kuroŋi täŋ-kohoyäŋkuk. Täŋirän ume unitäŋo käbäŋi äma päke itkuŋo u nadäŋkuŋ.

4* Tänpäkaŋ, iwaräntäki kubä wäpi Judas Kariot, Jesu iwan kerä terak pekta yäwani unitä käbäŋi u nadäŋpäŋ yäŋkuk; 5* E! Ume u gwäki ärowani, äma moner epän obaŋ kubäta täŋpäŋ yäpmäk täkaŋ ude. Ume u yäpmäŋpäŋ ämata yämiŋkaŋ moner yäpmäŋpäŋ äma jäwärita yäminäŋi yäk. 6 Judas uwä äma jäwärita butewaki nämo nadäŋ yämani. Uwä kubo äma unita man ude yäŋkuk. U Jesu-kät iwaräntäkiye täŋo moner watä itkaŋ kubota täk täŋkukonik.

7 * Eruk, Judastä man ude yäŋirän Jesutä nadäŋpäŋ iwetkuk; Ibeweno! Ume käbäŋi nitek iŋirako u iŋit yäpmäŋ kuŋirän näkŋo kumäk-kumäk kadäni ahäŋirän piŋ nabatta yäwani. 8 * Täŋkaŋ äma jäwäri uwä inkät kadäni käroŋi api it yäpmäŋ äroner. Upäŋkaŋ nähä inkät kadäni käroŋi nämo api it yäpmäŋ ärone yäŋ yäŋkuk.

* 12:1: Jon 11:1,43 * 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38

* 12:4: Jon 18:3 * 12:5: Mat 19:21 * 12:7: Jon 19:40

* 12:8: Lo 15:11

9* Tãñpäkañ Jesu Betani komeken itak yãñ biñam nadãñpäñ äma mäyap këna yãñkañ päñku ahãñ imiñkuñ. Tãñkañ Jesugãn kakta nämo kuñkuñ. U Lasarus, äma Jesutã kumbani-ken nanik wädãñ tädotkuko u imaka, bok yabãnayãñ kuñkuñ. 10-11 * Jesutã Lasarus tãñkentãñ imiñkuko u nadãñpäñ Juda nanik mäyaptã bãmop äma yabã kätãñpeñ Jesuta nadãkinik tãñkuñ. Ude tãñirã bãmop äma unitã kokwawak nadãñpäñ Lasarus kumãñ-kumãñ utta man topuñ.

*Jesutã intãjukun äma ude Jerusalem äronjuk
Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40*

12 Eruk, patkuño yãñewãnã ämawebe bumta Pasova Orekiritta Jerusalem kuñkuño u Jesu ño äbãtak yãñ manbiñam nadãñkuñ. 13 * Nadãñpäñ imuk yeñ yãpmãñpäñ Jesutã kãdet äbayãñ tãñkuk-ken päñku itpäñ gera ñode yãñkuñ; Wisikinik! Ekãni wãpi terak äbãtak ñonita iniñ oretna!
Isrel tãño intãjukun äma iniñ oretna!
Man ude yãñkuñ.

14 Tãñpäkañ Jesu ini uwã donki gubañi kubã kañ-ahãñpäñ uterak päro mañitkañ äbuk. Ude tãñirãn manbiñam ñode bian kudãn täwani u bureni ahãñkuk;

15 Jerusalem ämawebe, umuntãneño!

Intãjukun ämajin äbãñ tamitak ño.

U donki gubañi terak mañitkañ äbãtak ño! yãk. *Sek 9:9*

* 12:9: Jon 11:43-44 * 12:10-11: Jon 11:45 * 12:13: Mat 27:42; Jon 1:49

16 * Man ude kudän täwani pätkañ Jesu täño iwaräntäkiyetä man uwä pengän nadäwä nämö tärenkuñ. Täñkuñopäñ Jesu kunum gänañ äronpäñ wäpi biñam ikek iränkanñ mäden man u nadänpäñ imaka ñokenjo ämawebetä täñ iminjuño unitäño mebäri nadäwä tärenkuñ.

17 * Täñpäkanñ Jesutä Lasarus awañ gänañ nanik yäñpewän akuñkuko kadäni ugän ämawebe mäyaptä kanpäñ nadänkuñ. Kanpäñ nadänkanñ manbiñam u yänahäntän kuñkuñ. 18 Yänahäntän kuñirä ämawebe mäyaptä kudän kudupi unitäño manbiñam nadänkanñ Jesu donki terak äbatak yän nadänpäñ känayän kuñkuñ. 19 * Ude täñirä Parisi ämatä yabänpäñ ini-tägän yäñpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Wära, u kawut! Ämawebe kuduptagän iwatkanñ yäk. Inñitnayän nadämäño ukenjo täna wakanñ ubayän. Man ude yänkuñ.

Jesu ini kumäkta yänkuk

20 Ämawebe Pasova Orekiritta äbuño ukät nanik ätu Grik äma, guñ äbotken nanik. 21 * Grik äma unitä päñku Filip, Galili kome, Betsaida yotpärareken nanik u kan-ahänpäñ iwetkuñ; Notninpak, nin Jesu känayän äbäkamän yäk. 22 Eruk, ude iweräwä Filiptä päñku Andru iweränkanñ bok päñku Jesu iwetkumän.

23 * Täñpäñ Jesutä yäwetkuk; Äma Bureni-iniktä wäpi biñam yäpmäkta kadäni ahätak ño. 24 * Unita näk bureni täwera nadäwut; Saguom mujipi kome

* 12:16: Jon 2:22 * 12:17: Jon 11:43-44 * 12:19: Jon 11:48

* 12:21: Jon 1:44; Luk 19:3, 23:8 * 12:23: Jon 13:31-32; Jon

17:1 * 12:24: 1Ko 15:36

gänaŋ peŋirä nämo waweko jide täŋpäŋ kăruk tädorek? Nämo. Täŋ, mujipi u kome gänaŋ peŋirä waweko uyaku kăruk tädotpäŋ äbäŋirän bureni mäyap ahäŋ bumbum täneŋ yäk. ²⁵ * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; U udegän äma iniken irit kuŋat-kuŋarita iyaptak täkaŋ uwä api paotneŋ. Täŋ, äma irit kuŋat-kuŋari kome terak ŋo mäde ut imik täkaŋ uwä irit kehäromi, paot-paori nämo u api kaŋ-ahäneŋ. ²⁶ * Täŋpäkaŋ in kubätä watä epän ämana ude irayäŋ nadäŋpäŋä näk kaŋ näwarän. Ude täŋpäŋä näkä it täyat-ken bok api itde. Nadäkaŋ? Äma täŋkentäŋ namik täkaŋ u Nanatä api oran yämek.

²⁷ * Ude yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäŋkuk; Bänepna-ken bäräpi pähap nadätat. Unita jide yäwet? Nan, gäk nadäŋ namiŋiri bäräpi ahäŋ namayäŋ täyak u äbä närepmirän yäŋ yäwet? Ude nämo, bäräpi ude ahäŋ namikta yäwani. Mebäri udetagän äput.

²⁸ * Unita Nan, täŋpewi wäpka biŋam taŋi kaŋ ahäŋ parän! Ude yäŋirän man kotäk kubä kunum gänaŋ naniktä ŋode äpuk; Wäpna biŋam täŋpewa taŋi ahäŋkuko udegän api täŋpet yäk. ²⁹ * Man kotäk ude yäŋirän äma päke itkuŋo unitäwä iromäŋtä yäyak yäŋ yäŋkuŋ. Täŋ ätutäwä Nämo yäk. Aŋerotä yäyak yäŋ yäŋkuŋ.

³⁰ * Ude yäŋirä Jesutä yäwetkuk; Man kotäk ahäŋirän nadäkaŋ u näka nämo. U intä nadäwut yäŋpäŋ yäyak. ³¹ * Apiŋo Anututä komen ämawebe

* **12:25:** Mat 16:25

6:3, 42:5; Mat 26:38

* **12:30:** Jon 11:42

* **12:26:** Jon 14:3, 17:24

* **12:28:** Mat 3:17

* **12:31:** Jon 9:39, 14:30

* **12:27:** Sam

* **12:29:** Apos 23:9

täño irit kuṇat-kuṇari yäpmäñ daniwayäñ. Täñpäñ kome ṇonitäño intäjukun äma u pimiñ mañpän kwayäñ. ³² * Kadäni keräp tañirän ämatä näk yäpmäñ päñaku punin api nepmaneñ. Kadäni uken ämawebe komeni komeni kudup yäñporiñ päbä dubina-kengän api yepmañpet yäk. ³³ * Jesutä jide täñ imiñirä api kumbeko unitäño man wärani ude yäñkuk.

³⁴ * Eruk, Jesutä man ude yäñirän ämawebe päke itkuño unitä yäñkuñ; Ude nämo. Nin Baga man terak ṇode daniñpäñ nadäk takamäñ; Kristo ahäwayäñ täyak uwä nämo api kumbek. U pen api it yäpmäñ ärowek yäk. Unita imata Äma Bureni-inik kämi yäpmäñ päñaku punin api teneñ yäñ yäyan? E, Äma Bureni-inik yäyan uwä netäta yäyan?

³⁵ * Ude yäwäwä Jesutä äneñi ṇode yäwetkuk; Penyänek inkät kadäni keräpigän irayäñ täyak unita inä penyänek uterakgän kañ kuṇarut. Bipmäñ uraniä in uwäk täwekta. Äma kubä bipmäñ uraniken kuṇareko uwä kädet ude kuyat yäñ nämo nadänkañ kwek. ³⁶ * Unita apiño inken penyänek itak unita penyänekta nadäkinik takot. Ude tänayäñ täño uyaku penyänek täño nanakiye bureni api itneñ yäk. Jesutä ude yäñpäñ yepmañpeñ päñku käbop itkuk.

Ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik nämo täñkuñ

³⁷ Täñpäkañ Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe injamiken täñkuko upänkañ nadäkinik nämo

* **12:32:** Jon 3:14 * **12:33:** Jon 18:32 * **12:34:** Sam 89:4,36;

Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * **12:35:** Jon 7:33, 8:12; 1Jo 2:10-11

* **12:36:** Efe 5:8

täj iminķuņ. ³⁸ * Ude tājirä man profet Aisaiatä
 ȳode kudän täņkuko u bureni ahäwekta täņkuņ;
 Ekäni, nin manbiņam yāņahāņitna netätä nadāwän
 bureni täņkuk?

Ba netätä gākņo kehäromika kawän tärenķuk?

Ais 53:1

³⁹ * Täņkaņ Jesu tājō man nämo nadāņ iminķuņo
 uwä Aisaia tājō man kudän kubä ȳode pätak;

⁴⁰ Anututä dapuri ba bānepi täņpipinķuk.

Mebäri unita, dapuritä näkņo mebärina nämo
 nabāwä tärek täkaņ.

Ba mebäri unita bānepitä imaka kak täkaņ
 uwä bārāņeņ nämo nadāwä tärewāpāņ
 bānepi nämo sukurek täkaņ.

Ude nämo tāk täkaņ unita momini nämo peņ yämik
 täyat yäk. *Ais 6:10*

⁴¹ * Aisaiatä man yāņkuko uwä, imaka u nämo
 ahāņirän Jesutä wāpi biņam ikek api ireko u
 nadāņpāņ uterak yāņkuk.

⁴² * Täņpākaņ Juda äma ekäni ekäni mäyaptä
 Jesuta nadākinik täņ iminķuņ. Upāņkaņ Parisita
 umuntaņkuņo unita nadākiniki kābop peņkuņ.
 Parisitä kudupi eņi gānaņ äneņi ärokta ninin
 bitnäneņ yāņpāņ umuntaņkuņ. ⁴³ * Ude täņkuņo
 uwä ämatä wāpi biņam yāniņ oretta gāripi
 nadāņpāņ Anututä wāpi biņam yāpmāņ akukta
 bitnäņkuņ.

⁴⁴ * Eruk, Jesutä gera terak ȳode yāņkuk; Äma
 kubätä näk nadāņ namiņpāņä uwä näkagän nämo.

* **12:38:** Rom 10:16 * **12:39:** Mat 13:15 * **12:41:** Ais 6:1

* **12:42:** Jon 7:48, 9:22 * **12:43:** Jon 5:44 * **12:44:** Mat 10:40

U naniņ kirenņewän äburo u bok nadäņ imik täyak. ^{45*} Täņkaņ äma u näk nabäņpäņä naniņ kirenņewän äpuro käyak ubayäņ. ^{46*} Imata, ämawebe näk nadäņ namikinik täņpäņ bipmäņ urani gänaņ wari nämo itneņta kome terak ņo penjäņek ikek ude äput.

^{47-48*} * Täņ, äma kubätä man yäk täyat u penņpäņ kowata api yäpek. Upäņkaņ näkä äma u manken nämo api tewet. Nämo, näk komen ämawebe yämagutta äput. Täņpäkaņ äma näka bitnäņpäņ näkņo man nämo buramik täkaņ u yäpmäņ danikta äma kubä itak. Tärektärek kadäni-ken näk kome terak itkaņ man yäwetpäņ yäwoņärek täņkuro unitä äma u manken api yepmaņpek. ⁴⁹ Nadäkaņ? Man yäk yäyat uwä näkņa bänepna-ken nanikpäņ nämo yäk täyat. Nämo, Nana naniņ kirenņkuko unitä man yäņahäwetta näwetpäņ näwoņärek täņkuk. ^{50*} Täņpäkaņ näk ņode nadäk täyat; Mani biņamtä ämawebeta irit kehäromi yämik täyak. Unita man yäk täyat uwä Nanatä yäņtäreņ namiņkuko udegän yäk täyat yäk.

13

Jesutä iwaräntäkiye kuroņi ärut yämiņkuk

^{1*} Täņpäņ Juda täņo orekirit pähap wäpi Pasova keräp taņirän Jesutä kome ņo penņeņ Nanaken kukta kadäni ahatak yäņ nadäņkuk. Täņpäņ iniken iwaräntäkiyeta ban umunitä pen nadäņ yämikinik täņ yäpmäņ äbäņirän kumäk-kumäki kadäni ahäņkuk.

* **12:45:** Jon 14:9 * **12:46:** Jon 8:12, 12:35 * **12:47-48:** Jon 3:17, 8:15 * **12:47-48:** Hib 4:12 * **12:50:** Jon 8:26,28 * **13:1:** Jon 7:30, 12:23; Jon 15:13; 1Jo 3:16; Plp 2:8

2 * Eruk bipäda uken Jesu ini ba iwaräntäkiye penta ketem naŋ itkuŋ. Tänpäkaŋ ketem kämi nänayäŋ täñirä Satantä jukun Saimon-Kariot täño nanaki wäpi Judas, Jesu mäde ut imikta nadäk-nadäk imiŋkuk. 3 * Nadäk-nadäk u imiŋirän Jesutä kaŋpäŋ nadänpäŋ nadäwätäk nämo täŋkuk. Nämo, u ŋode nadäŋkuk; Nanatä kehäromi, nadäk-nadäk ba imaka kudup ketna terak peŋ moreŋkuk. Ba näk Anutu-ken naniktä äburo unita äneŋi iniken api kwet yäŋ nadäŋkuk. 4 Ude nadänpäŋ Jesutä ketem peŋpäŋ tek punin nanik yäŋopmäŋpäŋ tek, gupi täŋ-kohoyäwani kubä yäpmäŋpäŋ yabuk. 5 Ude tänpäŋ ume gäpe gänaŋ piŋkaŋ gwetpäŋ iwaräntäkiye kuroŋi ärut yämiŋpäŋ tek gupi täŋ kohoyäwani yabuko ugänpäŋ pitpäŋ täŋkohoyäŋ yämiŋkuk.

6 Ärut yämiŋtäŋ äbätängän Pita kuroŋi ärunayäŋ täñirän Pitatä iwetkuk; Wa! Ekäni, gäk kuroŋna ärunayäŋ ba täyan? 7 Yäñirän Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Gäk näkä kädet täyat ŋo nämo nadäwi tumäŋkaŋ. Kämi uyaku api nadäwi tumneŋ yäk. 8 Ude yäwänkaŋ Pitatä iwetkuk; Nämoinik! Gäk kuroŋna ärureno. Kämi imaka, nämoinik api ärut namen yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nämo nadätan. Näk kuroŋka nämo ärut gamawä gäk äbotna gänaŋ täga nämo api iren yäk. 9 Jesutä ude iweränä Pitatä kowata iwetkuk; Wära! Ekäni, gäk kuroŋnagän ärureno. Gwäkna ketna, gupna kumän ärut nami! yäk.

10 * Ude yäwänä Jesutä ŋode yäŋkuk; Äma kubä

* 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27 * 13:3: Jon 3:35, 16:28 * 13:10: Jon 15:3; Jon 6:64,70-71

gupi kudup ume ärurani uwä pakigän itak. U kuroņigän äneņi ärurek. In päke ņo pakigän itkaņ. Upäņkaņ kubägän nämo yäk. ¹¹ Man ude yäņkuko uwä äma iwan keru terak api peweko unita nadäņpäņ yäņkuk. Mebäri unita äbotnaye inken nanik kubä-tägän pakigän nämo itak yäņ yäņkuk.

¹² Eruk, iwaräntäkiye kuroņi ärut moreņpäņ teki äneņi täņkaņ maņitkuk. Maņitpäņ ņode yäwet yabäņkuk; In näkä täņ tamitat ņonitäņo mebäri nadäkaņ ba nämo? ¹³* In näka yäņpäņ-yäwoņäreka äma ba ekäni yäņ näwet täkaņ u bureni näwet täkaņ. ¹⁴* Unita ņo nabäwut; Ekäniņin, yäņpäņ-yäwoņäreka ämajin näkä kuroņjin ärut tamitat. Unita in udegän kowata kowata kuroņjin äruttäņ kaņ kuņarut. ¹⁵* Näk jop nämo ärut tamitat. Nämo, näk kädet täga täņpäņ-täwoņäreka täyat. Unita näkä täņ tamitat ņodegän kaņ täk täņput. ¹⁶* Unita näk bureni-inik täwetat; Epän äma kubätä Ekäniņi nämo irepmitpäņ kuņarek. Ba manbiņam yäņahäwani äma kubätä äma peņ iwet-pewän äbeko u nämo irepmitpäņ kuņarek. ¹⁷* Eruk, apiņo in kädet bureni u nadäkaņ unita kädet u iwatnäyäņ täņo uwä Anutu täņo ore-toret terak api kuņatneņ yäk.

Jesu ini kumäkta yäwetkuk

Mat 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸* Täņpäkaņ in kudupta nämo yäyat. Äma näkņata biņam iwoyäņkuro unitäņo mebäriņi nadäņ

* **13:13:** Mat 23:8,10 * **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 * **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 * **13:16:** Mat 10:24 * **13:17:** Mat 7:24; Jem 1:25 * **13:18:** Sam 41:9

moretat. Upänkaŋ man kubä Anutu täŋo man-
biŋam kudän täwani ŋode uwä bureni kaŋ ahäwän;
Äma näkkät ketem bok näŋpanitä iwan täŋ nami-
tak. ¹⁹* Täŋkaŋ imaka uwä bureni nämo ahänjirän
täwet kiretat. Unitäŋo bureni uwä kami ahänjirän
näŋŋa äma u ubayäŋ* yäŋ nabänpän-nadäneŋta. ²⁰*
Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä näŋŋo
epän ämana kubäta not täŋ imayäŋ täko uwä näka
udegän not api täŋ namek. Täŋpän näka not täŋ na-
mayäŋ täko uwä näk nanin kireŋkuko unita udegän
not api täŋ imek yäk.

²¹* Eruk, ude yäwän täreŋjirän, Jesu bänepi-ken
bäräpi pähap nadänpän kwawak ŋode yänahänpän
yäwetkuk; Bämopjin-ken nanik kubätä näk iwan
keri terak nepmanpayäŋ yäk. ²² Yänjirän nadänpän
iwaräntäkiyetä kowat kawän tänpän netäta
yäyak yänpän nadäwätäk täŋkuŋ. ²³* Tänpäkaŋ
iwaräntäki kubä, Jesutä unita gäripi pähap
nadän imik täŋpani uwä Jesu dubini-ken itkuk.
²⁴ Irirän Saimon-Pitatä inam wära tänpän jiap
terak iwetkuk; Iwetpän ka; Netäta yäyan? ²⁵ Ude
täjirän äma Jesu dubini-ken itkuko unitä Jesu
tubēŋ kuŋpän iwetkuk; Ekäni, netäta yäyan? yän
iwetkuk.

²⁶ Ude iwet yabäwänä Jesutä iwetkuk; Näkä
ketem moräki tokätpän tokän gäpe gänaŋ yäputpän

* **13:19:** Jon 14:29, 16:4 * **13:19:** Jesutä näŋŋa äma u ubayäŋ
yän yänkuko u Anutu, Moses päya karäni gänaŋ mebet täŋkuko
ugänaŋ ahän iminpän wäpi näŋŋa itat yän iwetkuko unita juku
pinpän man ŋo yänkuk. Ude yänkuko uwä näk Anutu itkurotä itat
ubayäŋ yän yänkuk. * **13:20:** Mat 10:40 * **13:21:** Jon 12:27

* **13:23:** Jon 19:26, 20:2; Jon 21:7,20

imayän täyat äma unitä iwan täñ namayän yäk. Jesutä ude yänpäñ ketem moräki tokätpäñ gäpe gänañ yäputpäñ Judas, Saimon-Kariot nanaki unita imiñkuk. ²⁷ * Iminirän uterakgän Satantä Judas kotañkuk. Täñirän Jesutä Judas iwetkuk; Imaka täñpayän täyan u bäräñeñ täyi yäk. ²⁸ Ude yänirän äma Jesu-kät ketem penta nañ itkuño uwä Jesutä man yänkuko u täga nämo nadäwä täreñkuñ. ²⁹ * Judas uwä iwaräntäkiye täño monen watä äma ude itkuko unita iwaräntäkiye ätutä ñode nadänkuñ; Päñku äñnak-äñnak pähap ahäwayän täyak unita ketem yäpmäkta käwep iwet-pewän kuyak yän nadänkuñ. Täñpäñ ätutäwä ñode nadänkuñ; Ba äma jäwärita monen yämän yänpäñ käwep iwet-pewän kuyak yän nadänkuñ. ³⁰ Täñpäkañ ketem moräki Jesutä Judasta imiñkuko u yäpmäñpäñ uterakgän äpämañ kuñkuk. U kome bipmäñ urirän täñkuk.

Pitatä Jesu wäpi käbop api pewek

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹ * Täñpäkañ Judas äpämañ kuñirän Jesutä ñode yänkuk; Eruk, apiño Äma Bureni-iniktä wäpi biñam yäpayän. Täñirän uterak Anututä wäpi biñam udegän yäpayän. ³² * Bureni! Anututä ini Äma Bureni-inikta wäpi biñam imayän. Täñkañ bäräñeñ imayän.

³³ * Jesutä ude yänpäñ yäwetkuk; Nanaknaye, näk inkät kadäni käroni nämo api itne. In näka api wäyäkñeneñ. Upänkañ man Juda äma ekäni ekäni

* **13:27:** Jon 13:2 * **13:29:** Jon 12:6 * **13:31:** Jon 12:23

* **13:32:** Jon 17:5 * **13:33:** Jon 7:33-34

yäwetkuro udegän täwetat; In kome näkä kwayän täyat-ken u täga nämö api kuneñ.

³⁴ * Unita apiño бага man kodaki kubä ñode täwetat; In kubäkubätä notjiye ñonita gäripi kowata kowata nadän yämik täneñ, näkä inta nadän tamiñ yäpmän äburo udegän. ³⁵ Täñpäkañ in kubäkubätä notjiye ätu näkño äbotken nanik unita gäripi nadän yäminayän täño uwä ämawebetä ñode api tabäñpäñ nadäneñ; Bureni-inik, ñowä Jesu täño iwaräntäkiye äbot bureni yän api nadäneñ.

³⁶ * Täñpäkañ Saimon-Pita unitä Jesu ñode iwet yabänkuk; Ekäni, gäk de api kwen? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Kome näkä kwayän täyat-ken u gäk täga nämö api näwat yäpmän kwen. Upänkañ kämi uyaku api näwat yäpmän kwen. ³⁷ Ude yäwänä Pitatä äneñi iwet yabänkuk; Ekäni, imata näk apiño täga nämö gäwaret? Näk gäk täñkentäñpäñ kumäkta nadätat! ³⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk näk täñkentäñpäñ kumäkta bureni nämö yäyan. Unita bureni ñode gäwera nadä; Kadäni puruptä gera yäwayän keräp täñirän gäk näka nämö nadätat yän yarakubä api yäwen.

14

Anutu-ken kukkuk kädet uwä Jesu

¹ * Jesutä iwaräntäkiye man äneñi ñode yäwetgän täñkuk; In butewaki nadäwätäk pähap nämö täneñ. Nämö, nadäk-nadäkjin Anutu-kengän pekot. Täñkañ näka imaka, nadäkinik täñ namikot. ² Imata, Nanatä enjiken ämawebetä itneñta bägup

* **13:34:** Jon 15:12,17; 1Jo 3:23; 2Jo 5 * **13:36:** Jon 7:34; Jon 21:18-19 * **14:1:** Jon 14:27

mäyap itkaŋ. Ude bureni nämo itneŋo uwä in man ŋode täga nämo täweret. Tänpäkaŋ näk inta bägup täŋket urayäŋ kuyat. ³ * Näkä päŋku bägup ket utkaŋ äneŋi päbä näkkät itta tämagut yäpmäŋ irayäŋ täyat-ken api kwet. ⁴ Tänpäŋ kome näkä kwayäŋ täyat-ken unitäŋo kädet uwä nadäkaŋ.

⁵ Ude yäwänä, Tomastä iwetkuk; Ekäni, kome kwayäŋ täyan u nämo nadäkamäŋ unita jide tänpäŋ kädet u nadäne? ⁶ * Yäwänä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näkŋa-tägän kädet. Ba man bureni täŋo mäheŋi u näk. Ba irit kodaki täŋo mäheŋi u näk. Unita äma kubätä Nanken kwayäŋ yänpäŋä kädet kubä nämo iwarek. Nämo, Nanken kukkuk kädet uwä näk kubägän. ⁷ * In näk siwoŋi nabänpäŋ-nadäwä tärewäwä Nanta udegän api nadäneŋ yäk. Tänpäkaŋ apiŋo yäput penpäŋ in Nan täŋo mebäri kaŋpäŋ nadäkaŋ. Ba Nan käkaŋ yäk.

⁸ Ude yäwänä Filiptä ŋode iwetkuk; Ekäni, gäk Nan niwoŋäreŋiri kaŋpäŋ nadäna tärewut! ⁹ * Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Filip, kadäni käroŋi näk inkät it yäpmäŋ äbäkamäŋ upäŋkaŋ gäk imata näkŋo mebärina nämo nadätan? Äma kubätä näk nabäk täyak uwä Nan kak täyak ubayäŋ. Gäk jide unita Nan niwoŋäre yäŋ yäyan? ¹⁰ * Gäk ŋodeta nadäwi bureni nämo täk täkaŋ? Näk Nan bänepi-ken itat, udegän Nan uwä näk bänepna-ken itak. Nankät nek kubägän itkamäk. Täŋkaŋ man täwet täyat uwä näkŋaken nadäkpäŋ nämo täwet täyat. Nämo, Nan näkken itkaŋ iniken epän täk täyak.

* **14:3:** Jon 12:26, 17:4 * **14:6:** Jon 11:25; Rom 5:1-2; Hib 10:20

* **14:7:** Jon 8:19 * **14:9:** Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * **14:10:** Jon 12:49, 14:24

11 * Unita näk man ɲode yänjira in nadäwä bureni täyon; Näk Nankät nek kubägän itkamäk. Ba näkä kudän täk täyat u kaɲpäɲ bureni yänj nadänpäɲ näkä nadäkinik täɲ namikot.

12 * Näk bureni ɲode täwera nadäwut; Äma näkä nadäwä bureni täɲpöpäɲ nadäkinik täk täkaɲ uwä näkä epän täk täyat udegän api täk täneɲ. Ba näk Nanken kuyat unita epän näkä täɲkuro u irepmitpäɲ api täk täneɲ. 13 * Täɲkaɲ Nan täɲo wäpi biɲam ärowani kwawak ahänpäɲ tokɲeɲ pärekta Nanaki näkä ɲode api täɲpet; Imaka kubäta näk wäpna biɲam terak yänjapinayän täɲo uwä api nadäɲ tamik täɲpet. 14 Bureni-inik täwetgän täɲpa; Imaka kubäta näk wäpna biɲam terak yänjapinayän täɲo uwä api nadäɲ tamet yäk.

Jesutä Kudupi Munapik äpäkta yäwetkuk

15 * Eruk man kubä pen ɲode täwera nadäkgän täkot; In näkä gäripi-inik nadänpäɲä näkɲo man buramiɲpäɲ api kuɲat täneɲ. 16 * Ude täɲirä näk Nanken yänjapiɲira täɲkentäk äneɲi kubä api taniɲ kirewek. Täɲkentäk taniɲ kirewayänj täyak uwä inkät tärek-täreki nämo itneɲta. 17 * Täɲkentäk u Munapik, Anutu täɲo mebäri kwawak pewän ahäwani u. Täɲpäkaɲ komen ämawebetä Munapik u nämo kaɲpäɲ nadäk täkaɲ unita bänepitä not täga nämo täɲ imineɲ. Täɲ, inä unita nadäk täkaɲ. Bureni, Munapik uwä inkät it täyak unitä kämi bänepjin-ken api irek.

* 14:11: Jon 10:38, 14:20 * 14:12: Mak 16:19-20 * 14:13: Mat 7:7; Jon 15:16 * 14:15: Jon 15:10; 1Jo 5:3 * 14:16: Jon 14:26, 15:26; Jon 16:7 * 14:17: Mat 10:20; Jon 16:13; Rom 8:26

18 * Näkä tepmanpeŋ kuŋirawä in kodäŋani ude nämo api itneŋ. Nämo, inken äneŋi api äbet. 19 * Kadäni keräpi itkaŋ komen ämawebetä näka api ijiwä waneŋ. Upäŋkaŋ intäwä api nabäneŋ. Näk irit kodaki täŋo mäheŋi unita in udegän irit kodaki nitek api kuŋatneŋ. 20 * Täŋpäŋ kadäni näk kumäŋpäŋ äneŋi kodak taŋpäŋ akumaŋ kuŋarayäŋ täyat-ken uken ŋode api nadäwä täreneŋ; Näk Nana bänepiken itat. Ba näk in bänepjin-ken irira inä näk bänepna-ken itkamäŋ yäŋ api nadäneŋ. 21 * Täŋpäkaŋ äma näkŋo man iŋitpäŋ säkgämän bu-ramik täkaŋ uwä näka gäripi nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ äma näka gäripi nadäk täkaŋ uwä Nanatä udegän äma unita gäripi api nadäwek. Ba näkä udegän, bänep iron täŋ yämiŋpäŋ näkŋaken mebäri kwawak api peŋ yämet yäk.

22 * Jesutä ude yäwänä Judas kubä (Judas Kar-iot u nämo), unitä Jesu ŋode iwetkuk; Ekäni, gäk imata komen ämawebeta ahäŋ yämikta bitnäŋpäŋ nin-kengän ahäŋ nimikta yäyan? 23 * Ude yäŋirän Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Äma näka gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä näkŋo man säkgämän iwat täkaŋ. Täŋirä Nantä äma udewanita gäripi udegän nadäŋirän Nankät nek äma ukät kentäŋpäŋ bok itpäŋ api kuŋatne. 24 * Täŋ, äma näka gäripi nämo nadäk täkaŋ uwä näkŋo man nämo iwat täkaŋ. Täŋpäkaŋ man yäŋira nadäkaŋ ŋo näkŋa-kenpäŋ nämo yäyat. Nämo, uwä Nan, naniŋ kireŋpewän

* 14:18: Jon 14:3 * 14:19: Jon 16:16 * 14:20: Jon 17:21-23

* 14:21: Jon 15:10, 16:27 * 14:22: Apos 10:41-42 * 14:23:

Mat 18:20; Jon 13:34; 2Ko 6:16; Efe 3:17 * 14:24: Jon 7:16

äburo unitäño.

²⁵ Näkña inkät itpäñ unita man ño täwet yäpmän äbätat. ²⁶* Upänkañ Tänkentäk unitä imaka kudup-tagän api täwetpäñ täwonjärewek. Ude täñjirän man täwet yäpmän äburo unita api juku pinen. Tänkentäk uwä Kudupi Munapik, Nantä wäpna biñam terak taniñ kirewayän täyak u.

²⁷* Näk tepmañpa yänpäñ bänep kwini tamitat. Bänep kwini komen ämawebetä nadäk täkañ ude-wanipän nämo tamitat. Nämo, bänep kwini näkña nadänpäñ kuñat täyat upän tamitat unita butewaki nadäwätäk täñpäñ umun terak nämo kuñatneñ.

²⁸* Täñkañ näk tepmañpeñ kuñkañ inken äneñi api äbet yän uku täwerira nadän. Upänkañ in imata näk Nanaken kukta naniñ bitnäkañ? In bänepjin näkken bureni pekañ yäwänäku Nanaken api kwet yän täwerira nadäwä tägawäm. Nan u näk närepmitak unita täga, kuyi yän näwetnañi. ²⁹* Imaka täwetat u kwawak nämo ahänjirän intäjukun täwet kiretat ño. Unita kämi, bureni ahänjirän kañpäñä bureni yän api nadäneñ. ³⁰* Täñpäkañ näk inkät man yänpäñ-nadäk kadäni käroni nämo tänayän. Nämo, kome ñonitäño mähemi äbayän. Unitä näkño kehäromina kubä täga nämo yäpmän äpek. ³¹* Upänkañ komen ämawebetä näk Nanta gäripi pähap nadatak yän ude nadäwä täreneñta epän man Nanatä näwetkuko udegän täyat.

Eruk, kome ño peñpeñ kuna!

* **14:26:** Jon 14:16 * **14:27:** Jon 14:1, 16:33; Plp 4:7 * **14:28:** Jon 14:3, 16:28; Jon 20:17; Luk 24:52 * **14:29:** Jon 13:19
* **14:30:** Jon 12:31, 16:11; Efe 2:2 * **14:31:** Jon 10:18, 12:49; Mat 26:46

15

Jesu u wain päya, ninä kånani

¹Tänpäkañ Jesutä man pen ñode yäwetgän täñkuk; Näk wain päya bureni-inik. ²* Täñkañ Nana uwä wain epän täño mähemi. Näkä terak kånani yäput penpäñ bureni nämo pat täkañ uwä Nantä taniñpäñ yäpmäñ täñpäñ kuk täkañ. Täñpäñ kånani bureni wädäk täkañ uwä bureni tañigän kañ wädäwut yänkañ täñket tañpäñ ket utpäñ pek täyak.

³* Tänpäkañ inä, manna biñam täwerira nadänpäñ bänepjin pak tañkuñ. ⁴* Nadäkañ? Päya kånani tä kujari terak nämo gatänpäñ ireko uwä bureni täga nämo wädäwek unita in näkkät kwasikotpäñ irirä näk inkät udegän kwasikotpäñ kañ ira. Näkkät nämo kwasikotpäñ kuñatpäñä injingän imaka täga kubä täga nämo api täneñ.

⁵* Näk wain päya irira inä wain päya unitäño kånani ude itkañ. Unita äma näkkät kowat kwasikorän täñpäñ kuñat täkañ uwä kånani tägatä ude irit kuñat-kuñariken bureni pähap api pewän ahäñ yämek. Upänkañ näkkät nämowä, in imaka kubä täga nämo täneñ. ⁶* Täñpäñ äma näkkät nämo itpäñ kuñat täkañ uwä kånani waki taniñpäñ mañpä kuk täkañ ude api täneñ. Kånani u kubit tawänkañ amatä kånani kubiri ätukät kubä-kengän penpäñ pewä ijineñ. ⁷* Unita in näkkät kowat kwasikorän täñpäñ manna kañ buramik täñput. Ude tänayäñ täño uyaku imaka u ba u yäpmäkta nadänpäñä iwet yabänjirä Anututä api tamek.

* **15:2:** Mat 3:10 * **15:3:** Jon 13:10 * **15:4:** Jon 6:56 * **15:5:** Jon 15:16; 2Ko 3:5 * **15:6:** Mat 7:19, 13:42 * **15:7:** Mat 7:7

8 * Tänpän irit kuŋat-kuŋatjinken bureni pähap ahänjirän in näkŋo nanaknaye äbot täjirä Nana täŋo wäpi biŋam kwawak ahänjirän käneŋ.

9 Tänpäkaŋ Nantä bänep iron pähap täŋ namik täyak udegän näkä inta bänep iron täŋ tamik täyat. Ude täŋ tamik täyat unita näkŋo bänep iron terakgän kaŋ kuŋat täŋput. 10 * Näk bureni täwera nadäwut; In manna biŋam buraminayäŋ täŋo uwä näkŋo bänep iron terakgän api kuŋatneŋ, näkä Nana täŋo mani buraminpäŋ unitäŋo bänep iron terak kuŋat täyat udegän. 11 * Tänpän nähä bänep oretoret nadäk täyat in udegän nadäk täkot yänpäŋ man ŋo täwetat. Bänep oretoret pähap u inken tokŋeŋpäŋ pat täyon yäŋ yänpäŋ täwetat.

12 * Eruk, näk jukuman ŋode täwera nadäwut; Näkä nadäŋ tamik täyat udegän in notjiyeta gäripi kowat nadäŋ imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. 13 * In nadäkaŋ? Bänep iron kädet intäjukun-inik ŋode pätak; Äma kubätä noriye täŋkentäwa yänpäŋ iniken gupi peweko u. Bänep iron kädet kubätä kädet u nämo irepmitak. 14 * Unita ŋode täwetat; Inä näkŋo man buraminpäŋ kuŋarirä tabäŋjira notnaye bureni täneŋ. 15 Tänpän näk kadäni ŋoken watä ämanaye yäŋ wari nämo täwet täyat. Nämoinik! Näkä inta nadäwa notnaye ude täkaŋ. Imata, watä ämatä intäjukun ämani täŋo bänepi-ken nadäk-nadäk pat täyak u iwerän nämo nadäwek. Upäŋkaŋ nähäwä Nanaken nanik man nadäŋkuro u kudup

* 15:8: Mat 5:16 * 15:10: Jon 14:15; 1Jo 2:5 * 15:11:
Jon 17:13 * 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11; 1Jo 3:16
* 15:14: Mat 12:50

yänähänpäñ täwet moreñkuro unita notnaye yän täwetat yäk.

16 Täñpäkañ, intä näk inta biñam nämo yäpmän daniñkuñ. Nämo inik, näkä inä näkñata biñam yäpmän daniñkut. Täñpäñ in yäpmän daniñkuro uwä irit kuñat-kuñatjinken bureni ahäñ tamikta in yäpmän daniñpäñ tepmañkut. Täñpäñ bureni bäräñeñ wak täkañ udewanita nämo yäyat. Nämo, bureni kehäromi nitek, paot-paori nämo udewani irit kuñat-kuñatjinken ahäñ tamikta yäyat. Ude täñkañ näk wäpna terak Nanaken yänapiñirä uter-akgän api tamek. 17 * Unita näk jukuman äneñi ñode täwera nadäwut; In notjiyetakät gäripi kowat nadäñ imän täñpeñ kañ kuñarut.

Jesu iwarän täwanita iwan api täneñ

18 * Jesutä man ude yänpäñ ñode yäwetkuk; Komen ämawebetä iwan täñ tamäwä ñode kañ nadäwut; Jesuta jukun täñ imiñkuño udegän täñ nimikañ yän kañ nadäwut. 19 * In komen ämawebe udewanigän itneño uyaku inkät not täñpäñ kuñatneñ, iniken noriye-kät not täñpeñ kuñat täkañ udegän. Upänkañ inä komen äma nämo. Nämo, näkä in komen ämawebe äbotken nanikpäñ yäpmän daniñpäñ tepmañpa kome täño täktäki mäde ut imiñkuño unita iwan täñ tamik täkañ. 20 * Näk man ñode bian täwetkut; Epän watä ämatä ekänini nämo yärepmitneñ. Näkä iwan täñ namiñkuño unita inta udegän api täñ tamineñ. Täñpäkañ äma ätutä näkño man nadäñpäñ iyap

* 15:17: Jon 13:34 * 15:18: Mat 10:22; 1Jo 3:13 * 15:19: 1Jo 4:5; Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16

tänkuŋo uyaku intäŋo man udegän api nadäŋpäŋ buramineŋ. ²¹ * Upäŋkaŋ komen äma uwä näk naniŋ kireŋpewän äpuro unita nämoinik nadäkaŋ. Täŋpäŋ in näkŋo näwaräntäknaye itkaŋ unita iwan api täŋ tamineŋ.

²² Täŋpäkaŋ näkä äpäŋpäŋ man nämo yäwetkuro yäwänäku, momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäŋkaŋ apiŋo momini käbop pekta kädet nämo pätak. ²³ * In nadäkaŋ? Äma näka iwan täŋ namik täkaŋ uwä Nanata udegän täŋ imik täkaŋ. ²⁴ * Näk äma äbot ŋo bämopi-ken kudän kudupi pähap, ämatä nämo tänaŋi u nämo täŋkut yäwänäku momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. Kudän kudupi bämopi-ken täjira nabäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo upäŋkaŋ näka iwan täŋ namiŋpäŋ Nanta udegän täŋ imik täkaŋ. ²⁵ Ude täjirä man kubä unitäŋo бага man kudän täwani terak pätak u täŋkehärom täyak. Man uwä ŋode;

Mebäri nämo, iwan jop nadäŋ täŋ namiŋkuŋ. *Sam 35:19, 69:4*

²⁶ * Upäŋkaŋ näk täŋ-kehäromtaŋ tamikta Täŋkentäk, Nanken nanikpäŋ api taniŋ kirewet. Täŋpäŋ Täŋkentäk uwä Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewä ahäwani u. Munapik unitä äbäŋkaŋ näkŋo manbiŋam api täwerek.

²⁷ * Täŋpäkaŋ in bian näkä epän yäput peŋjira näkkät it yäpmäŋ äbäkaŋ unita kadäni uken näkŋo manbiŋam kaŋ yäŋahäŋpäŋ yäwerut.

* **15:21:** Mat 5:11; Mak 13:13 * **15:23:** Luk 10:16 * **15:24:**

Jon 9:41, 14:11 * **15:26:** Jon 14:26 * **15:27:** Luk 1:2; Apos 1:8,21-22

16

1 Jesutä man ude yänpäj äneji pen ɲode yänkuk; In nadäkinikjin pewä putäreneɲo udetä man ɲo täwetat. 2* In nadäkaɲ? Ämatä käbeyä yot gänaɲ nanik täwat kirenpäj äneji ärokta api yäjiwätneɲ. Bureni täwetat, kadäni keräp taɲirän ämatä nin Anututa watä epän bureni täɲ imikamäj yäj nadäɲkaɲ kumäj-kumäj api tadäpneɲ. 3* Ude tänayäj täkaɲ uwä Nankät nekta nämo nadäwä tärewäpäj api täɲ tamineɲ. 4* Tänpäkaɲ imaka u nämo ahäɲirän man ɲowäku intäjukun täwet kiretat. Tänpäj imaka u bureni ahäj tamiɲirän jukuman täwetat ɲo api juku pineɲ.

Kudupi Munapiktä epän jide api tänpək?

Jesutä ude yänpäj yäwetkuk; Näk inkät penta itpäj unita imaka umuri ɲo bian nämo täwetkut. 5* Eruk, näk apiɲo tepmaɲpeɲ naniɲ kirenpewän äputken kwayäj. Upäjkaɲ in kubätä gäk de kwayäj yäj nämo näwet yabäkaɲ. 6 Nämo, näk man täweraro unita nadäwätäk tänpäj bänepjintä bäräpi pähap nadäkaɲ. 7* Upäjkaɲ bureni täwera nadäwut; Tepmaɲpeɲ kwayäj täyat uwä in täɲkentäktä kwayäj. Bureni, näk päɲku Täɲkentäk u iniɲ kirenpewa inken api äpek. Täɲ, näkä nämo kwawä Täɲkentäk u inken täga nämo api äpek.

8 Tänpäkaɲ Täɲkentäk unitä äbänpäjä komen ämawebe siwoɲi nadäwut yänpäj imaka ɲodeta goret nadäk täkaɲ u yäwetpäj yäwoɲärek api tänpək; Momini täɲo mebäri, Anutu injamiken

* **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * **16:3:** Jon 15:21 * **16:4:** Jon 13:19
 * **16:5:** Jon 7:33, 13:36 * **16:7:** Jon 14:16

siwoŋi irit täŋo mebäri, ba yäpmäŋ danik-danik epän Anututä täŋpayäŋ täyak unitäŋo mebäri. ⁹ * Täŋkaŋ momini täŋo mebäri uwä näka nadäkinik nämo täk täkaŋ yäŋ api yäwoŋärewek. ¹⁰ * Ba näk Anutu inamiken siwoŋi itat yäŋ kaŋ nadäwut yäŋpäŋ ŋode api yäwetpäŋ yäwoŋärewek; Näk kumäŋpäŋ Nanken api kwet. Kuŋira wari nämo api nabäneŋ. ¹¹ * Täŋkaŋ Anututä yäpmäŋ danik-danik epän täk täyak unitäŋo mebäri ŋode api yäwetpäŋ yäwoŋärewek; Kome ŋonitäŋo intäjukun äma waki Anututä manken uku teŋkuk yäŋ api nadäneŋ.

¹² * Man mäyap täga täwerero upäŋkaŋ in täga nämo nadäwä täreneŋ. ¹³ * Upäŋkaŋ Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani unitä äbäŋpäŋä Anutu täŋo mebäri kwawakinik nadäkta kädet api täwit tamed. Täŋpäkaŋ iniken nadäk-nadäkpäŋ nämo api täwerek. Nämo, imaka Anutuken nadäŋkaŋ ugänpäŋ api täwerek. Ba imaka ahäkta yäwani u imaka, api täwerek. ¹⁴ Täŋpäŋ Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani unitä wäpna biŋam imaka, kwawak api pewän ahäneŋ. Ude täkta näkŋo mena jinom yäpmäŋpäŋ api täwerek. ¹⁵ Nadäkaŋ? Nanatä iniken nadäk-nadäk kumän-tagän namiŋkuk. Mebäri unita Munapiktä näkŋo mena jinom yäpmäŋpäŋ api täwerek.

Nadäŋbäräp ba oretoret täŋo man

¹⁶ * Jesutä man ude yäŋpäŋ iwaräntäkiye man ŋode yäwetgän täŋkuk; Ätu nanak itpäŋ kuŋira nämo

* **16:9:** Jon 3:18 * **16:10:** Apos 5:31; Rom 4:25 * **16:11:** Jon 12:31 * **16:12:** 1Ko 3:1-2 * **16:13:** Jon 14:26; 1Jo 2:27
* **16:16:** Jon 14:19

api nabäneŋ. Täŋkaŋ ätukät it yäpmäŋ äronpänä äneŋi api nabäneŋ. ¹⁷⁻¹⁸ Ude yäwänä iwaräntäkiye ätutä ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuŋ; Man yäyak ɲo jide ude? Kadäni keräpi-tagän nämo api käne. Tänpäkaŋ ätu itpän äneŋi api käne yän niwetak u mebäri jideta? Kadäni keräpi yän niwetak u jideta yäyak? Ba Näk Nanaken kwayän yän niwerako u jideta niwerak? Man yäyak u guŋ täkamän. Nämo nadäna tärekaŋ yäk.

¹⁹ Ude täŋirä Jesutä nadäwätäki u yabänpän-nadänkaŋ ɲode yäwetkuk; In man ɲode täweraro unita yänpän-nadäk täkaŋ? Ätu itpän kuŋira nämo api nabäneŋ. Täŋkaŋ ätukät it yäpmäŋ äronpän äneŋi api nabäneŋ. Man unita guŋ täkaŋ? ²⁰ Eruk, näk bureni täwera nadäwut; Inä näka yänpän konäm butewaki api täneŋ. Täŋ, komen ämawebetä wisikinik, kumäntak yänpän oretoret pähap api täneŋ. Bureni, in butewaki api nadäneŋo upänkaŋ äyänutpän mädenä oretoret terak api kuŋatneŋ. ²¹ * In nadäkaŋ? Webe nanak bäyanayän komi nadäk täkaŋ. Upänkaŋ nanaktä ahänirän kaŋpän Wisikna, nanakna ahatak ɲo yänpän oretoret pähap nadäk täkaŋ. ²² * Tänpäkaŋ in udegän. Apiŋo in butewaki terak itkaŋ upänkaŋ näk äneŋi ahän tamiŋira nabänpän bänepjintä oretoret inide kubä api täneŋ. Täŋirä äma kubätä oretoret u täga nämo api utpewän mänpek.

²³ * Tänpän kadäni näkä kumänpeŋ kunum gänäŋ ärowayän täyat-ken uken in näk-kenä imaka kubäta nämo api yänpaineŋ. Nämo, imaka kubäta näk

* **16:21:** Ais 26:17 * **16:22:** Ais 66:14 * **16:23:** Mat 7:7

wäpna terak yänapiñirä Nanatä ini api tamek. ²⁴ * Umunitä päbä apiño in imaka kubäta näk wäpna terak nämo yänapik täkañ. Täñpäkañ apiñotä päñku kämi, in imaka kubäta yänapiñpäñä api yäpmäk täneñ. Ude täñpäñ bänep täga pähap api nadäneñ yäk.

Jesutä kome täño mähemi api urek

²⁵ * Jesutä ude yänpäñ pen ñode yäwetgän täñkuk; Man täwet yäpmäñ äbätat ño man wärani terak täwetat. Upänkañ kämiwä man wärani terak nämo api täweret. Nämo, kadäni uken Nana täño man-biñam kwawakinik api täweret. ²⁶ Bureni, kadäni ukentä päñku kämi injin-tägän näk wäpna terak Nanken api yänapineñ. Näk inta Nanken nämo api yänapiwet yäñ täwetat. ²⁷ * Nämo, Nantä ini inta nadäñ tamikinik täk täyak. Imata, in näka gäripi nadäñ yäpmäñ äbäkañ unita. Ba in näka Anutu-ken naniktä äpuk yäñ nadäwä bureni täk täkañ unita. ²⁸ Täñkañ näk Anutu-ken naniktä kome ñoken äpuropäñ kome ño penpen äneñi Nanken kwayäñ.

²⁹ Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Eruk, apiño gäk man wärani terak nämo niwetan. Kwawakinik niwet ahätan yäk. ³⁰ * Nin nadäkamäñ, gäk imaka kuduptagän nadäwi tärekañ. Äma kubätä yänjabäk kubä täñpayäñ nadäñirän gäkä jukun kañpäñ nadänkañ kowata täga iwet ahäwen yäk. Unita gäk Anutu-ken naniktä äpäñ yäñ gabänpäñ-nadäkamäñ.

* **16:24:** Jon 15:11 * **16:25:** Jon 10:6 * **16:27:** Jon 14:21,23

* **16:30:** Jon 2:25

31-32 * Ude yäjirä Jesutä kowata ɲode yäwetkuk; Apiŋo nadäŋ namikinik täkaŋ upäŋkaŋ ɲode täwera nadäwut; Kadäni keräptaŋ tamitak. Kadäni uken in kubäkubä täwat kireŋpewä komejin-ken kuŋtäŋpä kuŋirä näkŋagän api iret. Eruk, kadäni u ahätak! In nepmaŋirä näkŋa kubägän irayäŋ. Upäŋkaŋ näkŋagän-inik nämo irayäŋ. Nämo, Nan näkkät it täyak udegän api itde. 33 * Eruk, man täweraro uwä mebäri ɲodeta täwerat; In näkkät kowat kwasikorän täŋpäŋ näkŋo bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. Bureni, kome ɲoken bäräpi mebäri mebäri api kaŋ-ahäneŋo upäŋkaŋ ɲode nadäkot; Näk kome ɲonitäŋo mähemi unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpäro unita nadäwätäk nämo täneŋ!

17

Jesutä inita Nani-ken yäjapiŋkuk

1 * Eruk, man ude yäj paotpäŋä Jesutä kunum doranpäŋ ɲode yäjkkuk;

Nan, kadäni ahätak unita gäk ämanaye inamiken wäp biŋam kaŋ nam. Ude täŋiri näk manka buramiŋpäŋ epän namiŋkuno u täŋira wäpka biŋam udegän kaŋ ahäŋ parän. 2 * Unita näk ɲode yäyat; Gäk ämawebe kuduptagän intäjukun it yämikta kehäromi uku namiŋkun. Kehäromi namiŋkuno uwä mebäri ɲodeta namiŋkun; Ämawebe gäkä näka biŋam namiŋkuno unita irit kehäromi yämikta kehäromi u namiŋkun. 3 * Irit kehäromi unitäŋo mebäri ɲode; Ämawebetä

* **16:31-32:** Mat 26:31,56; Jon 8:29 * **16:33:** Jon 14:27; Rom 5:1;

2Ti 3:12; 1Jo 5:4 * **17:1:** Jon 11:41, 12:23 * **17:2:** Mat 11:27

* **17:3:** 1Jo 5:20

gäk kubätagän Anutu bureni-inik nadäkinik tänpän näk Jesu Kristo gäkä nepmanpi äpuro unita imaka, bok nadän namikinik tänpän irit kehäromi api kaŋ-ahäneŋ.

⁴ * Tänpäkaŋ näk epän namiŋkuno u kumän tänpa täreŋirä wäpka biŋam ba kehäromika kome ŋo terak kwawak kaŋpän nadänkuŋ. ⁵ * Tänpäkaŋ Nan, näk nadän namiŋiri gäkkät bok itpän wäpnek biŋam ikek kaŋ itda. Kome ŋo nämo yäwi ahäŋirän näk gäkkät bok itkaŋ wäpna biŋam ikek itkuro udegän äneŋi kaŋ nam.

Jesutä iwaräntäkiyeta Nani-ken yänapiŋkuk

⁶ Tänpän ämakaye komen ämawebe bämopi-ken nanik yäpmän daniŋpän näka biŋam namiŋkuno ŋo gäkŋo mebärika yäwoŋäreŋkut. Mebärika yäwoŋäreŋjira manka buramiŋ yäpmän äbäkaŋ. ⁷⁻⁸ * Tänpäkaŋ man näwetkuno u kudup yäwerira bänepi-ken daiŋpän yäpmän kuŋat täkaŋ. Daiŋpän yäpmän kuŋatpän apiŋo ŋode nadäwä tärekaŋ; Imaka namiŋkuno u kudup gäkken nanikgän. Ba ŋode imaka nadäkaŋ; Näk gäkkät iranipän gäkŋa-tägän näwetpewi äput.

⁹ * Eruk, ämanaye unita yänpän gäkken yänapitat. Komen ämawebe päke unita nämo gäwetat. Nämo, äma gäkŋata biŋam iwoyänpän namiŋkuno unita gäwetat. ¹⁰ * Näk nadätat, gäkŋo ämawebekaye uwä näkŋo bok. Ba näkŋo ämawebenaye uwä gäkŋo bok. Ämawebeniye unita yänpän iŋamka-ken wäp biŋam taŋi yäpuro itat.

* **17:4:** Jon 4:34 * **17:5:** Jon 1:1, 17:24 * **17:7-8:** Jon 16:30

* **17:9:** Jon 6:37,44 * **17:10:** Jon 16:15

11 * Upänkañ näk kome ŋoken wari nämo api it yäpmänj ärowet. Apiño gäkken äretat. Täñ, äbotnaye ŋowä ŋogän itnayänj unita Kudupi Nana, gäk watäni it yämiñiri säkgämän kañ irut. Kehäromika terak watäni kañ it yämi. Kehäromi namiñkuno uterak watäni it yämiñiri bänep kubägän kañ irut, nektä bänep kubägän itkamäk udegän. 12 * Täñpäkañ näk ukät itpäñ gäkño kehäromika terak watäni it yämik täyat. Bureni, kehäromi namiñkuno uterak watä ude it yämiñira ukät nanik kubä-tägän paotkuk, äma geñita biñam yäwani u. Täñkañ unitä paorirän man kudän täwani u bureni ahatak.

13 * Eruk nan, näk ärewayänj. Upänkañ näk kome terak ŋo pen itkañ yänapik man ŋo gäwetat. Täñpäñ äbotnaye ŋonitä bänep oretoret pähap, oretoret pähap näkä nadäk täyat udegän kañ nadäwut yänpäñ gäkken yänapitat. 14 * Nan, näk man näwetkuno u kumän yäwet moreñkut. Täñjira komen ämawebetä mäde ut yämik täkañ. Täñpäkañ näk komen ämawebe täño kädet nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä komen ämawebe täño kädet waki u nämo iwat täkañ. Mebäri unita komen ämawebetä iwan täñ yämik täkañ. 15 * Äbotnaye ŋo kome terak ŋo nanikpäñ kunum gänañ yämagut yäpmänj kukta nämo gäwetat. Nämo, gäk watä säkgämän it yämiñiri Äma Wak-itä nämo api täñpäñ wanen yänpäñ gäwetat ŋo. 16 Täñpäkañ näk komen ämawebe täño

* 17:11: Jon 10:30, 17:21 * 17:12: Jon 6:39, 13:18; Jon 18:9

* 17:13: Jon 15:11 * 17:14: Jon 15:19 * 17:15: Mat 6:13; 2Te 3:3; 1Jo 5:18

kädet waki nämo iwät täyat udegän äbotnaye
 ɲowä kädet waki u nämo iwät täkaɲ. ¹⁷ Unita
 gäknɔ manbiɲam bureni yäweriri kome ɲonitäɲo
 gäripita mäde ut imiɲpän gäknata biɲam kaɲ
 täɲ morewut. ¹⁸ * Täɲpäkaɲ gäk pengän-
 inik komen ämawebe bämopi-ken itta kome ɲo
 terak näwetpewi äput. Udegän, näk ämanaye
 ɲonitä komen ämawebe bämopi-ken epän täkta
 yäwetpewa kuɲtäɲpä kunayän. ¹⁹ * Täɲpäkaɲ
 täɲkentän yämikta näk gupna nadäk-nadäkna
 u kuduɲtagän gäknata biɲam ganiɲ kiretat.
 Ude täɲira äbotnaye ɲowä udegän man burenita
 biɲangän kaɲ täɲput.

Jesutä nadäkinik täɲpani kuduɲta yäɲapiɲkuk

²⁰ Nan, äbotnaye ɲonita gäkken yäɲapitat.
 Upänkaɲ unitagän nämo gäwetat. Ämanaye
 ɲonitä näknɔ biɲam yäwetpän yäwonärek täɲirä
 ämawebe näka nadän namikinik tänayän täkaɲ
 unita bok yäɲapitat. ²¹ * Täɲpäkaɲ nan, gäk
 täɲkentän yämiɲiri ämawebe näka nadäkinik
 tänayän täkaɲ u bänep kubägän, nektä bänep
 kubägän itkamäk udegän itpän kaɲ kuɲarut
 yäɲpän yäɲapitat. Täɲpän nekkät bänep kubägän
 bok kaɲ it yäpmän ärona. Ude kuɲarirä komen
 ämawebetä näka Anutu-ken naniktä äpuk yän
 bureni api nadäneɲ. ²² * Täɲpän kehäromi ba
 nadäk-nadäk tägagämän gäkä namiɲkuno udegän
 äbotnaye ɲonita yämiɲkut. Bänep kubägän it
 täkamäk, udegän kaɲ irut yäɲpän yämiɲkut.

* **17:18:** Jon 20:21 * **17:19:** Hib 10:10 * **17:21:** Jon 4:11;
 Gal 3:28 * **17:22:** Apos 4:32

23 Nāk ukät kubägän iritna gäk näkkät kubägän kaṅ itda. Täṅkaṅ ugän nämo. Bänep kubägän itpäṅ kuṅarirä komeṅ ämawebetä yabäṅpäṅ-nadäṅkaṅ näka ṅode api nadäneṅ; Anututä tewän äpuk yäṅ api nadäneṅ. Ba Anututä gäripi nadäṅ imiṅkuko udegän äbot ṅonita gäripi nadäṅ yämik täyak yäṅ api nadäneṅ.

24* O nan, ämawebe ṅo näka biṅam iwoyäṅkuno u kome näkä irayäṅ täyat-ken u bok itta nadätat. Täṅpäṅ näkkät bok itkaṅ kehäromina ba wäpna biṅam nikek kaṅ nabäṅpäṅ-nadäwut. Kunum kenta kome nämo ahäṅirän näka gäripi nadäṅpäṅ kehäromi ba wäpna biṅam u namiṅkun. 25* Siwoṅi nana, komeṅ ämawebetä mebarika u nämo nadäwä tumäṅkaṅ. Täṅ, nähä gäkṅo mebarika nadätat. Ba ima mebarita nepmaṅpi äput yäṅ, äbotnaye ṅowä nadäkaṅ. 26 Täṅpakaṅ näk kome terak ṅo äpäṅpäṅ mebarika yäwetpäṅ yäwoṅäreṅ täṅ yäpmäṅ äbätat. Täṅkaṅ kämiwä, mebarika kumän-tagän api yäwoṅäreṅ morewet. Yäwoṅäreṅ moreṅira gäkä näka gäripi nadäṅ namik täyan udegän äbotnaye ṅonitä gäripi kowat nadäṅ imän api täneṅ. Täṅjirä u kentäṅpäṅ api iret yäk.

18

Judastä Jesu iwan kerik-ken peṅkuk
Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

* 17:24: Jon 12:26, 17:5 * 17:25: Jon 8:55

¹* Jesutä yänpik man ude yäwän tärenjirän eruk iwaräntäkiye-kät kome awaņ pähap wäpi Kidron udude käda Olip päya epän gānaņ kuņkuņ.

²* Jesu iwaräntäkiye-kät epän uken kadāni mäyap itpāņ-nadākta kuk täņkuņo unita Judas, Jesu iwan keriken pewani unitä ṅode nadāņkuk; Jesu uken käwep itak yāņ nadāņkuk. ³* Ude nadāņpāņ komi äma ätukät bāmop äma ba Parisi täņo watä äma ätu yāmagurānkaņ epän uken kuņkuņ. Topän ijiņ-yāņepāņ yāpmāņkaņ kadä boham ikek kuņkuņ.

⁴ Täņpākaņ iwan tuän äbāņirä Jesu jide ahāņ imayāņ täņkuko uku nadāwän tärewāpāņ äma äbot äbuņo u dubini-ken kuņpāņ yāwet yabāņkuk; Netä kānayāņ äbākaņ? ⁵ Yāwānä yāņkuņ; Jesu, Nasaret nanik kānayāņ äbākamāņ yāk. Yāwāwä yāņkuk; Etāņ uwāku näkņa itat ṅobayāņ yāk. (Komi äma u bāmopi-ken Judas, Jesu iwan keriken pewayāņ täņkuko u penta itkuņ.) ⁶ Jesutä uwāku näk ṅo yāņ yāwānä komi äma u mäde käda pāņku kome terak bumta maņdāpuņ. ⁷ Täņirä Jesu äneņi yāwetgān täņkuk; Netäta äbākaņ? Yāwānä äneņi yāņkuņ; Jesu, Nasaret nanik kānayāņ äbākamāņ yāņ yāņkuņ.

⁸ Yāwāwä Jesutä äneņi yāwetgān täņkuk; Etāņ, u näkņa ṅobayāņ. Unita näk nepmāņitnayāņ yāņpāņ ätu ṅo yabä kätāwä ini kut yāk. ⁹* Jesu man ude yāņkuko uwä man bian ṅode yāņkuko udegān bureni ahāņkuk; Yabāņ äwarākuk täņira äma namijuno u kubätä nämoinik api paorek. ¹⁰* Ude yāwerirän uterakgān Saimon-Pitata päipi

* **18:1:** Mat 26:36 * **18:2:** Luk 21:37 * **18:3:** Jon 7:45
* **18:9:** Jon 6:39; Jon 17:12 * **18:10:** Luk 22:38

pioŋ gānaŋ nanik wādāwān kwāpāŋä bāmop äma intäjukun täŋpani unitäŋo watä ämani kubä ura yäkŋat jukuni bure käda painkuk. (Epän watä ämani u wäpi Malkus.) ¹¹ * Täŋirän Jesutä Pita iwetkuk; Mujuk äneŋi dai! Ume komi nitek Nanatä namayāŋ täyak ini kaŋ näŋpa!

Jesu Anasken yäpmāŋ päŋku teŋkuŋ

¹² Ude yāwānā komi äma täŋo intäjukun ämakät komi ämaniye ba kudupi eŋi täŋo watä ämatä Jesu iŋitpāŋ kerī pädat täŋkuŋ. ¹³ Kerī pädat täŋpāŋ Anasken jukun yāŋikŋat yäpmāŋ kuŋkuŋ. Anas uwä Kaifas täŋo yepmani. Täŋkaŋ Kaifas uwä kadāni uken bāmop äma intäjukun itkuko u. ¹⁴ * Ba unitägän Juda äma ekāni ekāni bian ŋode yāwetkuk; Ämawebe kumān-tagän paotneŋo udeta yāŋpāŋ äma kubä-tägän kaŋ kumbān yāŋ yāŋkuko u.

Pitatä Jesu wäpi kābop peŋkuk

Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ * Täŋpākaŋ Jesu yāŋikŋat yäpmāŋ kuŋirä Saimon-Pitakät noripak kubä Jesu iwat yäpmāŋ kuŋkumān. Noripaki uwä bāmop äma intäjukun täŋpani ukeŋonita nadāŋkuko unita nadāŋ imiŋirä bāmop äma täŋo yewa gānaŋ Jesu-kät bok āroŋkuŋ. ¹⁶ Äroŋirän Pita yāma-kengän itkukonik. Ude irirän noripaki ukeŋonitā yāman äneŋi äpāŋpāŋ webe yāma watä itkuko u iwerän Pita yāŋikŋat yäpmāŋ āroŋkuk. ¹⁷ Täŋpāŋ webe unitä Pita kaŋpāŋ iwetkuk; Äma unitäŋo iwaräntāki kubä gāk ba? Ude iweränä Näk nämo! yāŋ iwetkuk. ¹⁸ Mänit

* **18:11:** Mat 26:39 * **18:14:** Jon 11:49-51 * **18:15:** Jon 20:3, 21:20; Apos 3:1; Mat 26:58

kadäni unita eni unitäŋo watä ämakät komi äma ätutä kädäp ijinpäŋ äŋäriŋ itkuŋ. Äŋäriŋirä Pita imaka, penta äŋäriŋ itkuŋ.

Anastä Jesu manken tenkuk

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Täŋirä bämop äma intäjukun täŋpani unitä Jesu ŋode iwet yabäŋkuk; Gäwaräntäkaye u netä-netä? Ba man jidepäŋ yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk täŋkun? ²⁰ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk komeni komeni kuŋatpäŋ ämawebe man kwawakgän yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋkut. Näk kadäni kadäni kudupi yot gänaŋ ba käbeyä eni, Juda ämawebetä äbä kubä-kengän it täkaŋ-ken äronpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkut. Ba man kubä käbop nämo yäŋahäk täŋkut. ²¹ Unita gäk imata näwet yabätan? Nadäwa yäŋpäŋä ämawebe näkä man yäŋpäŋ-yäwoŋärek täk täŋkuro u yäwet yabä. Unitä uyaku näkä man yäwet täŋkuro u nadäkaŋ yäk. ²² * Jesutä ude yäwänä komi äma kubä u itkukonitä utkuk. Täŋpäŋ yäŋkuk; Gäk bämop äma ŋonitäŋo man imata utan? Gäk goret täyan yäk. ²³ Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Jide? Näkä man waki kubä yäwawä yäŋahä. Täŋ, man yäro u bureni yäŋ nadäŋpäŋ imata nutan? ²⁴ Ude täŋpäŋ yen topuŋo u nämo pit imiŋkaŋ Anastä Jesu iniŋ kireŋpewän bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Kaifas uken kuŋkuk.

Pita Jesu wäpi äneŋi käbop penkuk

Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Täŋpäkaŋ Saimon-Pita kädäp äŋäriŋ itkuk-ken pen irirän ŋode iwet yabäŋkuŋ; Iwaräntäki kubä

* **18:20:** Mat 26:55; Jon 7:26 * **18:22:** Apos 23:2

gäk, bure? Yäwäwä yänkuk; Nämoinik! Näk unitäño iwaräntäki nämo yäk. ²⁶ * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täñpani täño watä äma kubä, Pitatä jukuni madäj täkñeñkuko unitä äbotken naniktä yänkuk; Piäken bok irirän tabäro u gäkkät irirän tabät yäk. Bure? ²⁷ * Yäwänä Pitatä yänkuk; Nämoinik! Ude yäwänä uterakgän purup gera yänkuk.

Jesu imagut yäpmäj Pailat-ken kuñkuñ

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Täñpäkañ tamimañ-inik Juda äma ekäni ekänitä Jesu imagurakañ Kaifas täño eni yäma peñpen Rom Gapman täño yäma-ken kuñkuñ. Täñkañ ñode nadänkuñ; Uken äronpänjä Anutu inamiken bänepnin täna wawäpän Pasova äñnak-äñnak täño ketem täga nämo näne unita äronero yäk. Ude yänpän Rom gapmantä eni gänañ nämo äronkuñ. ²⁹ Yäman umu itsämäj irirä Pailattä äbänpän ñode yäwet yabänkuk; Äma ño mebäri imata manken tenayän äbäkañ? ³⁰ Yäwänä iwetkuñ; Äma ñonitä imaka waki kubä nämo täñpeko uwä gäkken ñode täga nämo yänikñat yäpmäj ämne yäk. ³¹ * Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Yänikñat yäpmäj kuñkañ injinken бага man uterak manken tewut yäk. Yäwänä iwetkuñ; Ude nämo! Nintä äma kumäj-kumäj däpmähta yäjiwäranı yäk. ³² * (Ude yänirä bian Jesutä ude api kumbet yän yänkuko unitä bureni täñkuk.) ³³ Ude yäwäwä Pailat äneñi eni gänañ unu kuñkañ Jesuta yänpewän ärowänpän ñode iwet yabänkuk; Bureni? Gäk Juda äma täño intäjukun

* **18:26:** Jon 18:10 * **18:27:** Jon 13:38 * **18:31:** Jon 19:6-7;
Apos 18:15 * **18:32:** Mat 20:19; Jon 3:14, 12:33

äma? ³⁴ Yäwänä Jesutä kowata ñode yänkuk; Gäkña nadänpän man ño yäyan, ba äma ätutä näka man yänjirä nadänkun? ³⁵ * Yäwänä Pailattä iwetkuk; Jide? Näk Juda äma kubä nabätan? Nämoinik! Upänkañ gäk jide tänkunta gäkñaken äbotkät bämop äma intäjukun tänpänitä gäk yänğäkñat yäpmän äbäkañ?

³⁶ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk intäjukun äma kome terak ño ämawebe yabän yäwat täkañ ude-wani nämo. Näk ude ira yäwänaku epän ämanaye ämik tänpän äma kubätä näk Juda äma ekäni ekäni kerit terak täga nämo nepmanpän. Upänkañ näk kome ñonitänjo intäjukun äma nämo itat. Nämo, näk kome kubä täjo yäk. ³⁷ * Ude yäwänä Pailattä iwetkuk; Aha, gäk intäjukun äma kubä? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Intäjukun äma yäyan u bureni yäyan. Näk mebäri kubätagän kome ñoken ahänkut; Ämawebe manbiñam bureni yänğähnpän yäwetta äbut. Mebäri unita ämawebe man burenita gäripi nadäwanitä näka nadän namik täkañ yäk.

³⁸ Ude yäwänä Pailattä yänkuk; Wa! Manbiñam bureni u imatäken?

Pailattä Jesu kumän-kumän utta yänğärenjuk

Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Pailattä ude yänpänjä yäman äpämañ kuñpän äma ekäni ekäni yäwetkuk; Näk äma ñoken kudän waki kubä nämo tänkuko käyat. ³⁹ Upänkañ näkä kädet ñode iwat täyat u in nadäkañ; Pasova orekirit kadäni kubäkubäken äma komi enjiken irani kubä taniñ kirek täyat yäk. Unita jide nadäkañ? Näkä Juda täjo intäjukun äma ño tewa äpämañ kwek?

* **18:35:** Jon 1:11 * **18:37:** 1Ti 6:13; Jon 8:47

40 Ude yäwänkaŋ gera terak yänkuŋ; U nämo! yäk. Gäk Barabas tewi äpämaŋ kuŋ nimän! yäk. (Barabas uwä ämik kubota täŋpani kubä.)

19

¹ Ude täŋpäŋ Pailattä yäwet-pewän komi ämatä Jesu yänikŋat yäpmäŋ päŋku bumta päripuŋ.

² * Päripmäŋpäŋ täŋikŋarani ŋode täŋ imiŋkuŋ; Intäjukun äma täŋo gwäpä ude täŋ imina yänpäŋ gupmom yenpäŋ kedonŋ täŋpäŋ gwäki terak ähät imiŋkuŋ. Ähät imiŋpäŋ tek säkgämän, intäjukun ämatä täk täkaŋ udewani täŋ imiŋkuŋ. ³ * Ude täŋpäŋ dubini-ken tawaŋ itpäŋ Jesu sära man ŋode iwetkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma gäk ganiŋ oretkamäŋ! Ude täŋkaŋ inami-kengän ut täŋkuŋ.

⁴ * Ude täŋpäkaŋ Pailattä äneŋi yäman äpäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni yäwetkuk; Kawut yäk. Näk inken Jesu yänikŋat yäpmäŋ äbätat unita ŋode nadäwut; Äma ŋo imaka waki kubä nämo täŋkuko käyat. ⁵ Yänirän Jesu gupmom yen ähät imiŋkuŋo ba tek säkgämän täŋ imiŋkuŋo u nikek yäman äpäŋirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Äma ŋo waki kawut!

⁶ * Täŋpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo komi ämatä Jesu kaŋpäŋä gera yänkuŋ; Päya kwakäp terak ärowän! yän yänirä Pailattä yäwetkuk; Näk mominita wäyäkŋewa wakaŋ unita injin injitpäŋ päya kwakäp terak urut yäk. ⁷ * Yäwänä Juda ämatä yänkuŋ; U inita näk Anutu

* **19:2:** Luk 23:11 * **19:3:** Jon 18:22 * **19:4:** Jon 18:38

* **19:6:** Jon 18:31 * **19:7:** Wkp 24:16; Jon 5:18

täŋo nanaki yän yäk täyak. Ude yäk täyak unita kumäkta biŋam täyak yäk. Äma inita ude yäwani uwä kumäkta бага man kubä pätak yäk. ⁸ Ude yänirä nadänpän Pailattä bumta umuntaŋkuk. ⁹ * Umuntaŋpän Jesu äneŋi yänikŋat yäpmän päro iwet yabänkuk; Gäk de nanik? Yäwänä Jesutä man kowata nämo yänkuk. ¹⁰ Ude täŋirän Pailattä ŋode iwetkuk; Gäk man näwetta bitnätan? Ŋode nämo käwep nadätan; Näkä yäwakaŋ api iren ba näkä yäwakaŋä päya kwakäp terak api gutneŋo unita kehäromi namani yäk.

¹¹ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Jop yäk. Anutu punin ununitä kehäromi nämo gamiŋkuko yäwänäku näk nutta kehäromi nämo pat gamitek. Unitä äma näk ketka terak nepmaŋkuko unitäŋo momitä gäŋŋo momi irepmitpän unitäŋo taŋi-inik yäk. ¹² * Ude yäwankaŋ Pailattä iniŋ kireŋpewän kukta kädetta wäyäkŋeŋkuk. Upänkaŋä Juda naniktä gera pähap ŋode yänkuŋ; Gäkä äma u kakätän-pewi kwänä gähä intäjukun ämaka Sisatä not nämo api täŋ gamek yäk. Gäk nadätan? Äma kubätä inita näk intäjukun äma itat yän yäweko uwä Sisata iwan täŋ imek yäk. ¹³ Ude yänirä Pailattä nadänpän Jesu yänikŋat yäpmän yäman äpäŋpän bägup kubä wäpi Mobä Iriŋ Wädäwani uken kuŋpän äma man yäpmän daniwanitä bägup-ken maŋitkuk. (Mobä Iriŋ Wädäwani uwä Juda täŋo man terak Gabata yän yäk täŋpani.) ¹⁴ Kepma uwä Pasova täŋtuŋum täktäk kadäni-ken. Täŋpäkaŋ

* **19:9:** Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 * **19:11:** Jon 10:18; Apos 2:23; Rom 13:1 * **19:12:** Luk 23:2; Apos 17:7

kepma bämopi täñirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Kawut! In-täño intäjukun ämajin ño yäk.

¹⁵ Yäwänä gera terak yänkuñ; Yäpmänj kewe! Yäpmänj kewe! Päya kwakäp terak kumbän! Yänirä Pailattä ñode yäwet yabänjuk; Intäjukun ämajin ño päya kwakäp terak utpewa kumäkta nadäkanj, bure? Yäwänä bämop äma intäjukun täñpanitä iwetkuñ; Nintäño intäjukun ämanin mäyap ikek nämo. U Sisa kubägän! yäk. ¹⁶ Ude yäwäkanj Pailattä Jesu päya kwakäp terak utta yäniñ kirenjuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk

Mat 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Täñpäkanj komi ämatä Jesu inñitpäñ päya kwakäp imä buramiwänkanj kome kubä wäpi Gwäki Kokäp (u Juda man terak Golgota) uken kuñkuñ. ¹⁸ Pänku kome uken ahännpän päya kwakäp terak utkuñ. Täñpäkanj äma waki täñpani yarä, bok dämpänpän kubä kukñi kubä kukñi, Jesu ini uwä bämop tenjuk. ¹⁹⁻²⁰ Täñpäkanj Pailattä yäwänkanj Jesu gwäki punin kända man kudän kubä ñode täñkuñ;

Nowä JESU NASARET KOMOKEN NANIK,

JUDA Ämawebe Täño INTäjukun Äma.

Man kudän uwä man kotäk yaräkubä, Juda, Rom ba Grik man terak kudän täñkuñ. Täñpäñ kome Jesu utkuño uwä yotpärare dubini-ken itkuko unita ämawebe mäyaptä uken kuñ äbän täñkanj kudän u daniñkuñ. ²¹ Täñpäkanj bämop äma intäjukun täñpani ätutä u daniñpäñ nadänkanj päñku Pailat iwetkuñ; Juda täño intäjukun äma kudän täno uwä goret kudän tän yäk. Ñode kudän tänañi; Äma

nowä inita Näk Juda täno intäjukun äma yän yäk tänkukonik yäk. ²²Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Kudän täro unitägän ini irän yäk.

²³⁻²⁴Eruk, Jesu päya kwakäp terak utpäjä komi ämatä teki punin nanik yänopmänpäj yäpmäj danipäj äbot 4 ude peŋkaŋ äbot kubäkubä komi äma ini-ini yäpuŋ. Täŋkaŋ teki gupi terak nanik uwä nämo yäpurärätpäj bupani unita komi ämatä madänero yän yänkuŋ. Ude tänpäna waki tänpök yän yänkuŋ. Unita närepmirek gärepmirek täŋkaŋ kubätä intäjukun tänpäj unitä kaŋ yäpän yän yänkuŋ. Ude yäŋirä Anutu täno man bian node kudän täwani bureni ahänkuk;

Uwä tekna yäpmäj danipäj ini-ini yäpuŋ.

Ba närepmirek gärepmirek tänpäj tekna yäpuŋ yäk.

Sam 22:18

Man ude kudän täwani uterakgän komi ämatä udegän täŋkuŋ.

²⁵* Tänpäkaŋ Jesu miŋi uwä nanaki täno päya kwakäp dubini-ken itkuk. Täŋkaŋ miŋi täno noripaki kubä, Klopas webeni wäpi Maria ukät Maria Makdala komeken nanik u imaka, penta itkun. ²⁶* Ude irirä Jesutä miŋi ba iwaräntäki kubä, Jesutä ini gäripi-inik nadän imik täŋkuko u irirä yabänkuk. Yabänpäj miŋi node iwetkuk; Nanakka kubä no yäk. Ude yänpäj iwaräntäki u node iwetkuk; Webe nowä gäkno meŋka yäk. ²⁷Tänpäkaŋ kadäni ukengän iwaräntäki uwä Jesu miŋi yänikŋat yäpmäj eŋini-ken päŋku watäni it tänkukonik.

Jesu kumbuk

* **19:25:** Mat 27:55-56 * **19:26:** Jon 13:23

28 * Ude yäwetpäñä Jesutä Imaka kudup täñpa täretak yäj nadäñpäñ, eruk yäjkuuk; Umeta nekañ yäk. Man keräpi ude yäjirän Anutu täño man bian kudän täwani kubä bureni ahäjkuuk. 29 * Umeta nekañ yäwänä wain ume jägämi, ume käbot kubä itkuko uken nanik imaka kubä yabut bu-mik uterak piñ ibatkuñ. Piñ ibatpäñ päya kubä wäpi hisop unitäño momi kubä terak pädat täñpäñ yäpmäj päñaku Jesu meni-ken peñkuñ. 30 Täñirä Jesutä ume u nañpäñä yäjkuuk; Piäna täretak uba yäk. Ude yäjpäñä gwäki gurot mañpäñ kumbuk.

31 * Täñpäkañ kepma Jesu kumbuko uwä Pasova täñtuñum täktäk kadäni. Täñpäñ kwep ude uwä Sabat yäjkañ ñode täñkuñ; Äma kumbanitä orekirit kadäni-ken päya kwakäp terak irirä orekirit täño бага irepmitne yäjpäñ Juda ämatä päñku Pailat iwetkuñ; Gäk yäwetpewi komi ämatä päñku äma päya kwakäp terak itkañ unitäño kuroñi däpmäj tokärä bäräñeñ kumbäkañ komegup yäpmäj kewewut yäj iwetkuñ. 32 Ude iwerirä Pailattä yäwet-pewän komi ämatä päñku äma Jesu kukñi kukñi itkumäno unitäño kuroñi däpmäj tokätkuñ. 33 Täñpäñ Jesu kuroñi däpmäj tokätna kumbän yäjkañ dorañpäñ kañkuñ; Jesu uku kumäjirän. Ude kañpäñä kuroñi nämo däpmäj tokätkuñ. 34 Täñpäkañ komi äma kubätä Jesu järapi-ken bohämtä yäputkuk. Täñirän uterakgän ume nägät mañkumän.

35 * (Imaka ahäjkuuko u äma dapuritä kañkuuko unitä ini ño kudän täñirän bureni-inik täyak. Uwä

* 19:28: Sam 22:15 * 19:29: Sam 69:21 * 19:31: Lo 21:22-23

* 19:35: Jon 21:24

nadätak; Man ɲo bureni yäk. Intä nadäkinik täñput yäñpäñ yäñahätak.) ³⁶* Täñpäkañ Anutu täño man kudän täwani kubä ɲode pätak uwä kehärom tawän yäñpäñ ude u ahäñkuk; Kujari kubä nämo api tokätneñ yäk. ³⁷* Ba Anutu täño man kudän täwani kubä pen ɲode pätak; Äma yäputkuño u api käneñ.

Jesu äneñkuñ

³⁸* Eruk ätu itkañ äma kubä Arimatea nanik wäpi Josep unitä päñku Pailat Jesu täño komegup änekta iwet yabäñkuk. (Josep uwä Jesuta nadäñ imani äma kubä upäñkañ Juda äma ekäni ekänita umuntañpäñ nadäkiniki kwawak nämo yäñahäk täñkukonik.) Unitä päñku iweränkañ Pailattä yäñtäreñ imiñkuk. Yäñtäreñ imänkañ päñku Jesu täño komegup päya kwakäp terak nanik ketäreñkuk. ³⁹* Äma kubä bok täñkumäno uwä Nikodimas, bian bipani kubäta Jesuken kuñkuko u. Nikodimas unitä Jesu täño gupi kábäñ täwek yäñpäñ gakñi kábäñi tägagämän nitek yäpmäñ kuñkuk. Gakñi täpuripäñ nämo yäpuk. Täñi, bäräpini uwä 30 kilogram udepäñ yäpuk. ⁴⁰Yäpmäñ päñku Josep täñken täwänkañ Jesu täño komegup gakñi kábäñi tägagämän upäñ ärut imiñkañ tek pakipäñ uwäk täñkumän. Juda naniktä äma kumbani änek täkañ ude iwatpäñ täñkumän.

⁴¹Täñpäkañ Jesu utkuño kome u kuñi käda epän tobät kubä itkuk. Uken mobä gänañ ikek, äma änekta biñam yäwani kubä itkuk. U gänañ äma kubä nämo äneñpani, jop ini ude irani. ⁴²Unita

* **19:36:** Kis 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * **19:37:** Sek 12:10;
 Rev 1:7 * **19:38:** Jon 7:13 * **19:39:** Jon 3:1-2

Sabat keräp täyak yäj nadänpäj äma yarä uwä Jesu gupi yäpmäj mobä awaņ u gānaņ päņku peņkumän. Mobä awaņ u tuän itkuko unita u peņkumän.

20

Jesu kumbani-ken nanik akuņkuk

Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Eruk Sande tamimaņ-inik, kome ket nämo yäņeņirän Maria, Makdala komeken nanik unitä Jesu äneņkuņ-ken kuņpäņ kaņkuk; Mobä awaņ meni täņpipiwani u yäpmäj keweņkuņopäj yäma tumäņirän. ²* Ude kaņkaņ bäräņeņ päņku Saimon-Pitakät iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täņkuko ukät yabäj ahäņpäņ ŋode yäwetkuk; Ai! Jesu awaņ gānaņ nanik yäpmäj päņku dekaken peņ? ³⁻⁴ Ude yäwerirän Pitakät noripaki u bäräņeņ Jesutä patkuk-ken kakta kuņkumän. Kuņkaņ noripakitä Pita irepmitpäņ awaņken intäjukun ahäņkuk. ⁵ Ahäņpäņä papayäņpäņ yabäņkuk; Tek gupi terak täņ imiņkuņo u yabäņpäņ gānaņ unu nämo äroņkuk. ⁶⁻⁷ * Ude täņirän Pitatä mäden äbämaņ awaņ gānaņ unu kuņ tädot kuņkuk. Ude kuņkaņ tek Jesu gupi terak täņ imiņkuņo u kaņpäņ tek gwäki-ken pädat täņkuņo u säkgämän pimiņ tokätpäņ peņkuko inigän parirän kaņkuk. ⁸ Ude kaņpäņ irirän iwaräntäki awaņ meni-ken intäjukun ahäņkuko u imaka, äro yabäņpäņ-nadäwän bureni täņkuņ. ⁹ * Täņpäkaņ äma yarä u Anutu täņo man terak man Jesu u kumbani-ken naniktä äneņi

* **20:2:** Jon 13:23 * **20:6-7:** Jon 11:44 * **20:9:** Apos 2:24-32; 1Ko 15:4

kodak taŋpāŋ akwekta yāwani u nāmo nadāwān tāreŋkuŋ. Eruk kāmi, nadāwān tāreŋkuŋ.

Jesu Maria ahāŋ imiŋkuk
Mat 28:9-10; Mak 16:9-11

¹⁰ Eruk, iwarāntāki yarā u eŋiken kuŋkumān.
¹¹ Kuŋirān Maria ini ugān itkaŋ konām butewaki tāŋkaŋ papayāŋpāŋ awaŋ gānaŋ dapun tāŋpāŋ yabāŋkuk; ¹² Aŋero yarā tek paki nikek irirān. Āma kubātā gwākitā patkuk-ken, kubātā kuroŋi kāda. ¹³ Tāŋkaŋ āma u kubātā Maria ŋode iwetkuk; Wanotna, imata konām kotan? Yāwānā iwetkuk; Ekānina yāpmāŋ pāŋku deken peŋo u nāmo nadātat yāk. ¹⁴* Ude yāŋpāŋ āyāŋutpāŋ Jesu pengān dubini-ken irirān kaŋkuk. Kaŋkuko upāŋkaŋ ŋo Jesutā ahāŋ namitak yāŋ nāmo nadāwān tāreŋkuŋ.

¹⁵ Tāŋpāŋ Jesutā ŋode iwetkuk; Wanotna, imata konām kotan? Ba netāta wāyākŋetan? Ude yāwānā Mariatā epān ŋo māhemitā yāyak yāŋ nadāŋpāŋ iwetkuk; Gākā kome kubāken yāpmāŋ pāŋku peŋpāŋā nāwerikaŋ pāŋku yāpa yāk. ¹⁶ Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Maria! Yāwānā Mariatā āyāŋutpāŋ iwetkuk; Yāwoŋārewani āmana! (U iniken man terak Rabonai yāŋ iwetkuk.) ¹⁷* Yāwānā Jesutā iwetkuk; Nepmāŋireno, nāk Nanaken nāmo ārot. Gāk kuŋkaŋ notnaye ŋode yāwet; Jesu Nani ba Anutuni-ken kwayāŋ. Ba intāŋo Nanjin ba Anutujin-ken kwayāŋ yāŋ yāwet. ¹⁸ Ude iwerānā Maria, Makdala komeken nanik u āyāŋutpeŋ kuŋpāŋ iwarāntākiye yāwetkuk; Nāk Ekāni kaŋkaŋ

* **20:14:** Luk 24:16; Jon 21:4 * **20:17:** Rom 8:29; Hib 2:11-12

äbätat! Ude yänpäj man Jesutä iwetkuko u yäwetkuk.

Jesu iwaräntäkiye ahäj yämiñkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

19 * Eruk kepma ugän kome bipmäñirän iwaräntäkiye eni kubä-kengän itkuñ. U Juda äma ekäni ekänita umuntañpäj yäma kehäromigän ukät-pipinñpäj itkuñ. Ude täñpäj irirä Jesu pengän bämopi-ken ahäj yämiñpäj yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. 20 * Ude yänpäj jibi meni kerä järapi-ken u yäwoñärenirän kañpäj U Ekäninin bureni yänpäj oretoret bumta täñkuñ.

21 * Täñirä Jesutä äneñi yäwetgän täñkuk; Bänep kwini terak itkot! Nadäkañ? Nanatä epän täkta naniñ kireñpewän äpuro udegän näkä in taniñ kireñpewa komeni komeni api kuneñ. 22 Ude yänpäjä meni woñ piäj-yäwatpäj yäwetkuk; Kudupi Munapik yäput! 23 * In äma kubä täño momi peñ iminayäj täño uwä momini api paorek. Täñ, kubä täño momi nämo peñ imäwä momini u pen api pat imek yäk.

Jesu Tomas ahäj imiñkuk

24 * Eruk Jesu iwaräntäkiye ahäj yämiñkuk-ken ugän iwaräntäki kubä wäpi Tomas (wäpi kubä Didimus) u penta nämo itkuñ. 25 Unita Tomas kuñatkuko äbänä noriyetä nin Jesu käkamäj yäj iwetkuñ. Iweräwä Tomastä yäjkuñ; Ude

* 20:19: Jon 19:38 * 20:20: Jon 16:22, 19:34; 1Jo 1:1 * 20:21: Jon 17:18 * 20:23: Mat 16:19 * 20:24: Jon 11:16, 14:5; Jon 21:2

nämo! Näk keriken niri bäräm u ba järapi-ken bäräm u nämo injtpänj kanpäjä nadäwa bureni nämo tänyänj yäk. ²⁶ Tänpäkanj kepma 7 ude tärenjirän iwaräntäkiye uwä eni bian itkuñken ugän Tomas penta itkuñ. Täñkanj yäma ukät ikek itkuño upänkanj Jesu äbä bämopi-ken ahänj yämiñpäñj yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! ²⁷ Ude yänpäñj Tomas iwetkuk; Nabä! Ketka ño penpäñj injitkanj nadä. Ba järapna-ken jibi meni ño injitpäñj nadä. Ude tänpänj bänep yarä nitek täyan uwä penpäñj nadäkinik tä. ²⁸ Ude iweränä Tomastä pengän yänjuk; Ekäni Anutuna! ²⁹ * Ekäni Anutuna yänj yänjirän Jesutä iwetkuk; Gäk nabätan unita nadäkinik täyan. Täga täyan upänkanj äma nämo nabänkanj nadänj namikinik tänyänj täño uwä Anutu täño oretoret terak api kuñatneñ.

Buk ño ima mebärita tänpäni?

³⁰ * Tänpäkanj Jesutä iwaräntäkiye injamiken kudän kudupi mäyap-inik täñkuko upänkanj buk ño terak näk kudup nämo kudän täyat. ³¹ * Täñ, imaka buk ño gänañ kudän täyat ño mebäri ñodeta kudän täyat; Intä Anutu täño iwoyäwani Kristo u Jesu, ba Jesu u Anutu täño nanaki bureni-inik yänj nadäkinik täneñta. Tänpänj in nadäkinik ikek kuñatpäñjä unitäño wäpi terak irit kehäromi nitek itta buk ño kudän täyat.

21

Jesutä iwaräntäkiye 7 ahänj yämiñjuk

* **20:29:** 1Pi 1:8 * **20:30:** Jon 21:25 * **20:31:** Jon 3:15; Rom 1:17; 1Jo 5:13

1 Tənpən ätu itpən kepma kubä iwaräntäkiye Taibirias* gwägu dubini-ken irirä ahən yämiŋkuko unitəno manbiŋam ɲode; 2-3* Iwaräntäkiye ɲodetä itkuŋ; Kubä Saimon-Pita. Kubäwä Tomas wäpi kubä Didimus. Kubäwä Nataniel, komeni taŋi Galili, komeni täpuri Kana, u nanik. Yaräwä Sebedi təno nanakiyat. Eruk äma ukät yaräkät pentagän irirä Saimontä yäwetkuk; Näk pis wädäwayən kuyat yäk. Ude yäwänä noriyetä yənkuŋ; Nin imaka, penta kunawä yäk. Ude yənpən gəpe terak äroman gwägu terak kuŋkuŋ. Kuŋkuŋo bipani käron pəke u pis kubä nämoinik yəpuŋ.

4 Eruk kome yənewänä Jesu gwägu pomi-ken ahənpən itkuk. Ahənpən irirän iwaräntäkiyetä kaŋpən u Jesutä ahatak yən nämo kaŋpən nadäwä tärenkuŋ. 5* Tənpən yäwetkuk; Notnaye, in pis ätu yəpmənkaŋ ba nämo? Yäwänä nämo yən iwetkuŋ. 6* Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yäk taŋi ukeŋo yəpmənkaŋ gəpe bure käda pewi əpmonpəpən pis ätu yəpnayən yäk. Yäwerän udegän tənpən pis mäyap yäk gənaŋ əpmonpəpən yäk u äneŋi gəpe terak wädənpən pena yəkŋat tənpə waŋkuŋ.

7* Tənpən iwaräntäki kubä, Jesutä gəripi pəhap nadäk təŋkuko unitä Pita iwetkuk; U Ekäninin! yäk. Yäwänä Pita Jesu käwayən yənkaŋ, morən itkaŋ epän təŋ itkukopən tek äneŋi tənpən gwägu gənaŋ tubəpənpən gwägu wentən gəgəni-ken kuŋkuk. 8 Kuŋirän noriye gəpe terak pen itkuŋo unitä gəpe tənpewä pis yäk u wädən yəpmən gəgəni-ken mäden

* 21:1: Wəp Taibirias uwä Galili gwägu təno wəpi kubä * 21:2-3:

Jon 1:45-51; Jon 20:24 * 21:5: Jon 20:14; Luk 24:41 * 21:6:

Luk 5:4-7 * 21:7: Jon 13:23; Mat 14:29

äronkuŋ. Gwägu terak itkuŋ-ken unitä gägäni udude Jesutä itkuk-ken u ban nämo, 100 mitas udegän. ⁹ Eruk kuŋtäŋgän gägäni udude ahänpän kaŋkuŋ; Kädäp kubä ijiŋirän gwägu tomkät käräga ätukät kädäp gänaŋ buan ijiŋ irirä. ¹⁰ Täŋpakaŋ Jesutä yäwetkuk; Gwägu tom yäpmaŋo u ätu yäpmän äbut yäk. ¹¹ * Yäwänä Saimontä gäpe-ken päŋku yäk u gwägu gägäni-ken wädänpän abä peŋkuk. U gänaŋ pis mäyap, 153 udetä itkuŋopän yäk u nämo däkneŋkuk. ¹² Täŋpän Jesutä yäwetkuk; Äbä ketem penta näna yäk. Üde yäŋirän u Ekäninin yänpän gäk netä yäŋ iwetta umuntaŋkuŋ. ¹³ * Täŋirä Jesutä pis kenta käräga u yäpmaŋkaŋ yämän naŋkuŋ.

¹⁴ * Jesu awaŋ gänaŋ naniktä akuŋpän iwaräntäkiye kadäni yarä uku ahän yämiŋkuk. Eruk ŋonitäwä kadäni yaräkubä ude täŋkuk.

Jesutä Pita äneŋi imagutkuk

¹⁵ * Gwägu tomkät käräga u naŋ moreŋpän Jesutä Saimon iwetkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, Notkaye ŋonitä näka nadäk täkaŋ u irepmitpän gäk näka nadäkinik täk täyan? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka nadäkinik täŋ gamik täyat u nadätan yäk. Yäŋirän Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi! ¹⁶ * Jesutä ude yänpän äneŋi iwetgän täŋkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, gäk näka nadäŋ namikinik täk täyan ba nämo? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka gäripi nadäŋ gamik täyat

* **21:11:** Luk 5:6 * **21:13:** Jon 6:11 * **21:14:** Jon 20:19,26

* **21:15:** Mat 26:33; Jon 1:42 * **21:16:** Apos 20:28

u nadätan. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi! ¹⁷ * Tänpän äneŋi pen ɲode iwetgän täŋkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, gäk näka nadän namikinik täk täyan ba nämo? Jesutä kadäni yarakubä ude iwet yabänkuko unita Pitatä nadän bäräp tänpän iwetkuk; Ekänina, gäk imaka imaka kudup nadäwi tarek täkaŋ unita näk gäka gäripi nadän gamikinik täk täyat u kudup nadätan! Ude yäwänä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi! ¹⁸ Näk bureni gäwera nadä; Gäk gubaŋi-ken itkaŋ tek wädäwi ärowäpän gäkŋaken gärip terak kuŋat täŋkunonik. Täŋ, gäk tägawani tänpayän täyan-ken gäk ketka yäpi-siwonŋaŋiri äma kubätä ketka bok topmänpän kome kukta bitnäc täyan-ken api wädän yäpmän kwek yäk. ¹⁹ * (Man Jesutä iwetkuko uwä Pitatä Anutu wäpi biŋam yäpmän akukta kädet jide terak api kumbeko unita yänhäŋkuk.) Iwetpän Pita iwetkuk; Näc kaŋ näwat!

²⁰ * Ude iweränä Pitatä äyänutpän iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko u mäden yäwarirän kaŋkuk. (Iwaräntäki uwä Pasova ketem penta naŋkuŋ-ken ugän Jesu tubeŋ kuŋpän ɲode iwet yabänkuko u; Ekäni, netätä gäk iwan keru terak api gepmanpek yäk?) ²¹ Eruk Pitatä noripaki u mäden yäwarirän kaŋpän Jesu iwetkuk; Ekäni, äma ɲo imaka, jide iwerayän? ²² * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nadäwätäk nämo tänpän. U kadäni käroni it yäpmän äronirän näc äneŋi abänjira kaŋ kumbän yän nadän imero u tänpänä näkŋaken

* **21:17:** Jon 13:38, 16:30 * **21:19:** Mat 16:24-25; Mak 1:17; 2Pi

1:14 * **21:20:** Jon 13:23-25 * **21:22:** Mat 16:28

gäripna iwaret, gäknjo gärip nämo. Täñ, gähä näk kañ näwat!

²³ Jesutä man ude yänkuko unita noriyetä ñode nadänkuñ; Notninpak uwä nämo api kumbek yäk. Upänkañ Jesutä äma u nämo api kumbek yän ude nämo yänkuk. Nämo, u ñode yänkuk; U kadäni käronji it yäpmän äronjirän näk äneñi abänjira kañ kumbän yän nadän imero u täñpänä näknaken gäripna iwaret yän yänkuk.

²⁴ * Täñpäkañ iwaräntäki manbiñam yänjahatak ño ba kudän täyak ño u näknja. U jop nämo yäwani, manbiñam bureniñän yäk täyak yän nadäkamän.

²⁵ * Täñpäkañ Jesutä imaka imaka täñkuko unitäño manbiñam kudän täyat ñogän nämo täñkuk. Nämo, imaka imaka kuduptagän ño kudän täyat yäwänäku man kudän unitä ahänpäñ kome terak ño jirañ ude tokneñ moretek.

* **21:24:** Jon 19:35 * **21:25:** Jon 20:30

Anutu Täño Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5